

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

SOUDNÍ TLUMOČENÍ PRO DĚTI A NEZLETILÉ

COURT INTERPRETING FOR CHILDREN AND MINORS

Kateřina Vorlická

Praha 2019

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Poděkování

Ráda bych srdečně poděkovala paní profesorce Čeňkové za inspirativní vedení, veškeré odborné rady, cenné připomínky a trpělivost. Děkuji rovněž všem respondentům a konzultantům za čas a energii, bez nichž by se práce neobešla. Za veškerou podporu si zaslouží poděkování i mí blízcí.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

.....

Abstrakt

Tato teoreticko-empirická diplomová práce se skládá ze dvou částí a je věnována soudnímu tlumočení pro nezletilé. Po stručném úvodu do historie se práce nejprve zaměřuje na charakteristiku soudního tlumočení a podrobněji se zabývá situací dětí a nezletilých před soudem. Druhá kapitola se věnuje soudnímu tlumočení v ČR, jeho právnímu rámci, charakteristice a systému vzdělávání soudních tlumočnicků. Tento systém je následně porovnán s doplňkovou kvalifikací dalších dospělých účastníků soudního řízení s nezletilým a se vzděláváním soudních tlumočnicků v Belgii, kde proběhl CO–Minor–IN/QUEST, dle dostupných informací doposud jediný mezinárodní projekt zaměřený na spolupráci dospělých účastníků soudního řízení při tlumočení pro děti v případech trestního práva. Závěr teoretické části shrnuje poznatky o komunikaci s dětmi a nezletilými s důrazem na specifika chování a jednání zejména u mladších dětí. Uvedené informace jsou vztaženy na kontext soudního tlumočení, přičemž se práce snaží upozornit na největší rozdíly mezi soudním tlumočením pro dospělé a pro nezletilé a shrnout dostupná doporučení pro tlumočení dětem.

Empirická část práce představuje kvalitativně-quantitativní výzkum, jehož cílem je popsat praxi soudního tlumočení na území ČR. Výzkum vychází z poznatků belgických badatelek a hlavních vedoucích projektu CO–Minor–IN/QUEST, Heidi Salaetsové a Katalin Baloghové, avšak nezaměřuje se pouze na trestní právo. Šetření se prostřednictvím dotazníků a rozhovorů obrací na tlumočnické, soudce, státní zástupce, policisty, sociální pracovníky a advokáty a zkoumá náhled těchto dospělých odborníků na projednávanou problematiku. Výzkum se blíže zaměřil na základní popis situací tlumočení pro nezletilého, jeho vlastní průběh, rozdělení rolí mezi respondenty a jejich odborné vzdělání. Šetření se zabývalo v první řadě popisem aktuální praxe soudního tlumočení pro děti a nezletilé. Ve druhé řadě jsme se zajímali také o názor respondentů na současnou situaci a hledali možné náměty na zlepšení do budoucna. Výsledky výzkumu jsou analyzovány a zasazeny do širších souvislostí, přičemž je zachováno rozdělení podle jednotlivých profesí, jejichž výpovědi jsou porovnávány mezi sebou.

Klíčová slova: nezletilý, orgány činné v trestním řízení, rodinné právo, soudní tlumočení, soudní jednání, trestní právo, výslech, Zákon o znalcích a tlumočnících

Abstract

The master's thesis, divided into theoretical and empirical parts, deals with court interpreting for children and minors. After a short introduction to history, it describes the characteristic of court interpreting with the emphasis on children and minors involved in judicial proceedings. Following chapters focus on court interpreting in the Czech republic, expanding on its description, the related legal framework, required qualification and training of court interpreters. Subsequently, the thesis draws a comparison with training and education of other professionals taking part in proceedings with minors. Furthermore, the state of the art in the Czech republic is also compared to the situation in Belgium where the project CO–Minor–IN/QUEST was launched and carried out. To our knowledge, it is the first international project on cooperation among major professionals involved in interpreted criminal proceedings with minor participants. The thesis presents a summary of findings concerning communication with children and minors, laying stress on particular patterns of behaviour and conduct that are likely to occur in little and school-age children. The information provided is considered in the context of court interpreting. The thesis puts emphasis on the most significant differences between court interpreting for adult and minor participants. The last theoretical chapter presents a summary of recommendations on interpreting for children.

The empirical part of the thesis consists of both quantitative and qualitative research with the aim to describe the common practice of court interpreting for children and minors in the Czech Republic. The study is based on findings of Heidi Salaets and Katalin Balogh, Belgian researchers and leading figures of the CO–Minor–IN/QUEST project. Nevertheless, our research is not limited only to criminal law. Questionnaires and interviews were used as research tools in order to find out what do experts – interpreters, judges, public prosecutors, social workers, lawyers and the police – think of court interpreting for minors in the Czech Republic. Within the scope of research, we focus mainly on following issues: overall description of interpreted judicial hearings with children, training of professionals involved in the proceedings and the roles they assume. The first part of the survey deals with the common practice of court interpreting with minor participants while the second part aims to find out what is the experts' opinion on it and how could it be improved. Results are analysed in broader context and compared according to professions of respondents.

Keywords: minor, prosecuting and adjudicating bodies, family law, court interpreting, judicial proceedings, criminal law, interrogation, Act on experts and interpreters

Obsah

Úvod.....	8
1. Soudní tlumočení.....	11
1.1 Historie.....	11
1.2 Současnost.....	12
1.3 Nárok na soudní tlumočení.....	14
2. Soudní tlumočník v ČR.....	18
2.1 Právní rámec pro soudní tlumočení v ČR.....	18
2.2 Vzdělávání soudních tlumočnicků.....	19
2.3 Vzdělávání soudních tlumočnicků v Belgii.....	24
2.4 Postavení soudního tlumočnicka.....	27
2.5 Etický kodex KST ČR.....	30
2.6 Role soudního tlumočnicka.....	32
2.7 Pracovní podmínky tlumočnicka v soudní síni a jejich možné dopady.....	35
3. Vzdělávání dalších dospělých účastníků soudního řízení.....	37
3.1 Vzdělávání soudců a státních zástupců.....	37
3.2 Vzdělávání policistů.....	40
3.3 Vzdělávání advokátů.....	41
3.4 Vzdělávání sociálních pracovníků.....	42
4. Děti a nezletilí před soudem.....	45
4.1 Nejlepší zájem dítěte.....	45
4.2 Děti a mladiství před soudem v občanském právu.....	45
4.3 Děti a mladiství před soudem v trestním právu.....	48
4.3.1 Dítě jako pachatel činu jinak trestného & mladistvý jako pachatel provinění.....	49
4.3.2 Nezletilý jako oběť trestného činu či jeho svědek.....	51
4.4 Výslechové místnosti.....	51
5.1 Zvláštnosti dětského chování a jednání.....	59
5.2 Tlumočení pro děti.....	61
5.3 Druhy tlumočení pro děti.....	63
5.4 Soudní tlumočení pro děti a nezletilé.....	66
5.5 Soudní tlumočení pro nezletilé vs. pro dospělé.....	67
5.6 Dostupná doporučení pro soudní tlumočení pro děti.....	69
6. Empirický výzkum.....	72
6.1 Cíl výzkumu.....	73
6.2 Východiska.....	74
6.3 Metody výzkumu.....	76
6.4 Tvorba dotazníků.....	77
6.5 Rozhovory.....	81
6.6 Oslovování respondentů pro rozhovory.....	82
6.7 Respondenti.....	82
6.8 Ostatní profese.....	85
7. Vyhodnocení výzkumu: analýza dotazníků a rozhovorů.....	90
7.1 okruh I – Základní popis soudního tlumočení pro děti.....	90
7.1.1 Zkušenost se soudním tlumočením pro nezletilé.....	90
7.1.2 Věk nezletilých.....	93
7.1.3 Typ případů.....	96
7.1.4 Druh tlumočení.....	98
7.1.5 Soudní tlumočení pro děti VS pro dospělé.....	101
7.1.6 Chování k dítěti.....	106
7.2 Okruh II - průběh soudního tlumočení pro nezletilé, rozdělení rolí mezi dospělé	

účastníky.....	109
7.2.1 Přibírání tlumočnicka – měl by orgán přibrat konkrétního tlumočnicka s ohledem na skutečnost, že se bude tlumočit nezletilému?.....	109
7.2.2 Informovanost tlumočnicka, že jednání se zúčastní nezletilý.....	112
7.2.3 Vzájemná spolupráce mezi dospělými.....	113
7.2.4 Materiály k projednávané věci a způsob jejich předání.....	115
7.2.5 Popis průběhu spolupráce mezi jednotlivými dospělými účastníky řízení (před jednáním, během něj, po něm).....	118
7.2.6 Hodnocení spolupráce – jak by podle vás spolupráce měla vypadat?.....	122
7.2.7 Úloha tlumočnicka.....	124
7.2.8 Role tlumočnicka ve věcech mládeže.....	127
7.3 Okruh III - názor na status quo soudního tlumočení pro děti a případné návrhy na změny; vzdělávání.....	133
7.3.1 Forma nastavbového vzdělání pro řízení ve věcech mládeže.....	133
7.3.2 Spokojenost s dostupnou doplňkovou kvalifikací.....	136
7.3.3 Měli by mít soudní tlumočníci povinný zvláštní kurz věnovaný tlumočení pro nezletilé?.....	138
8. Shrnutí.....	142
9. Závěr.....	146
Bibliografie.....	149
Seznam použitých zkratk.....	159
Přílohy.....	161

Úvod

Děti či mladiství jako účastníci komunikace prostřednictvím tlumočnicka představují specifickou kategorii klientů tlumočení. Není-li uvedeno jinak, pojem *děti a nezletilí* v rámci této práce používáme jako zástupné synonymum označující osobu mladší 18 let. V zájmu efektivní komunikace s dítětem a vzájemného porozumění mění dospělí svůj způsob projevu. Tyto změny se odvíjejí od situace a zároveň jsou závislé na celé řadě proměnných vázaných na nezletilého posluchače (např. věk, zralost, kognitivní schopnosti, komunikační kompetence). Modifikace se mohou projevovat ve všech složkách komunikace, počínaje přizpůsobeným lexikem a zjednodušeným vyjadřováním ve snaze mladšímu účastníkovi komunikace usnadnit pochopení až po nonverbální složku. V soudním kontextu se s tlumočením pro nezletilé osoby ve srovnání se školstvím, zdravotnictvím a jednáním s neslyšícími setkáváme méně často.

Členské státy Rady Evropy garantují v trestním řízení právo na tlumočení a překlad všem účastníkům jednání bez ohledu na to, zdali vystupují v roli svědka, poškozeného či obviněného. Můžeme tedy říci, že soudní tlumočení i ve věcech nezletilých nehovořících jazykem dané země (ať už se jedná o cizince nebo neslyšící) představuje právně uznaný a do jisté míry svébytný obor. Přesto však tato tlumočnická oblast zůstává relativně neprobádanou.

Jako jeden z primárních zdrojů k teoretické části diplomové práce poslouží výzkumný projekt CO-Minor-IN/QUEST (*Cooperation in interpreter-mediated questioning of minors*), který se za podpory Evropské unie uskutečnil v období od ledna 2013 do prosince 2014. Do projektu se zapojily univerzitní badatelské týmy z Belgie, Nizozemska, Francie, Velké Británie, Itálie a Maďarska. Výzkum pod vedením Heidi Salaetsové a Katalin Baloghové se zaměřil na přípravnou fázi předcházející trestnímu řízení, k němuž byli přizváni i nezletilí účastníci a zároveň příslušníci jiného státu, kteří nehovořili jazykem dané země. Autorka diplomové práce mnohokrát děkuje Filozofické fakultě Univerzity Karlovy za finanční podporu v rámci soutěže vědeckých projektů pro pregraduální studenty, jež jí umožnila pro práci získat více odborných podkladů ze zahraničí. Navíc mohla autorka práce díky stipendiu podniknout také studijní cestu na Katolickou univerzitu v Antverpách a setkat se s předními výzkumníky z projektu CO-Minor-

IN/QUEST, což bylo pro napsání této práce zcela zásadní.

V belgickém projektu figurovali účastníci v trestním řízení buď jako oběti, svědci nebo podezřelí. Vědci se zajímali o to, jak nahlíží na soudní tlumočení pro nezletilé různí participanti této komunikační situace. Kromě tlumočnicků tak pracovali s orgány činnými v trestním řízení, psychology a pracovníky organizací, které poskytují podporu dětem a mládeži. Cílem výzkumu bylo zmapovat situaci v daných zemích a na základě zjištěných poznatků navrhnout změny ve stávajícím systému tak, aby celé řízení proběhlo co nejvíce ve prospěch nejlepšího zájmu dítěte a co nejohleduplněji s ohledem na situace, jimiž si dítě prošlo, na jeho zkušenosti, vývoj osobnosti a budoucnost. Na rozdíl od projektu CO-Minor-IN/QUEST se však tato diplomová práce nesoustředí pouze na trestní právo, ale v rámci popisu praxe se snaží pokrýt i další oblasti (například rodinné právo), kde se s tlumočením pro nezletilého můžeme setkat.

Při pátrání po pramenech v ČR se nám nepodařilo narazit na práci, která by se tématem soudního tlumočení pro potřeby dětí a nezletilých detailně zabývala. Veškeré materiály obsahují spíše obecné informace a kusé zmínky o existenci tohoto podoboru soudního tlumočení. Tato skutečnost se dá částečně vysvětlit tím, že ČR na rozdíl od výše zmiňovaných zemí projektu CO-Minor-IN/QUEST nepatří mezi země s výrazným zastoupením cizinců v populaci. Přesto se na českém území zcela jistě tlumočená soudní řízení ve věcech nezletilých odehrávají, byť k nim ve srovnání např. s jinými členskými státy Evropské unie dochází méně často. Vzhledem k dnešní míře globalizace a současné geopolitické situaci se však dá předpokládat, že frekvence výskytu těchto řízení bude spíše vzestupná. Proto se domníváme, že je důležité mít představu o tom, jak soudní řízení s nezletilými za účasti tlumočnicků v ČR fungují.

Teoretická část této diplomové práce se snaží přehledně shrnout podstatné poznatky a fakta, která můžeme dle tématu rozdělit do dvou oblastí: soudní tlumočení v České republice a tlumočená komunikace s nezletilým účastníkem. Abychom v teoretické části získali komplexní náhled na situaci, relevantní materiály z obecných tlumočnických studií jsme kombinovali s daty z již existujících výzkumů zaměřených čistě na soudní tlumočení.

Empirická část práce představuje kvantitativně-kvalitativní výzkum, jehož cílem je popsat aktuální praxi soudního tlumočení pro nezletilé účastníky řízení

ČR. V úvodu této části je představena metodologie výzkumu i podrobný popis tvorby a skladby dotazníků a rozhovorů. Šetření se obracelo na respondenty z řad různých účastníků tlumočeného soudního jednání. Kromě perspektivy tlumočnicků se tak zajímalo rovněž o náhled soudců, státních zástupců, policistů, advokátů a sociálních pracovníků. Vzhledem ke specifčnosti tématu jsme se zaměřovali na celé spektrum pracovních jazyků tlumočnicků včetně českého znakového jazyka. Výsledky šetření jsou analyzovány v širším kontextu a rozebrány v diskusi.

1. Soudní tlumočení

V rámci diplomové práce používáme všeobecně přijímanou definici soudního tlumočení. To smí zajišťovat pouze soudem jmenovaný tlumočnický, přičemž v České republice se zpravidla jedná o držitele kulatého tlumočnického razítka, event. tlumočnický přibraný k jednání tzv. ad hoc. Soudní tlumočení je vyžadováno při některých úředních úkonech, soudních řízeních, či policejních vyšetřováních, pokud se jednání zúčastní osoba, která nevládne jazykem jednání.

1.1 Historie

První mezilidské spory řešené soudní cestou, jejichž účastníci se dorozumívali odlišným jazykem, a tudíž řešení konfliktu vyžadovalo asistenci další osoby v roli zprostředkovatele a tlumočnicka, jsou staré jako počátky práva samotného. Jakkoliv však v průběhu historie probíhalo tlumočení při soudních jednáních, jako přelomový okamžik označuje Holly Mikkelsonová (2016:5) Norimberský proces před Mezinárodním vojenským tribunálem v letech 1945–1946. Proces byl vedený Spojenými státy, tehdeším Sovětským svazem, Velkou Británií a Francií proti hlavním představitelům nacistického Německa. Při této oficiální mezinárodní události došlo také poprvé k použití technického vybavení pro simultánní tlumočení. Toto vybavení se sice používalo již od konce 20. let 20. století, avšak stále spíše v testovacím režimu. Tlumočnický tým pracoval pod vedením Leona Dosterta, původem francouzského plukovníka americké armády, který prosazoval v zájmu zvýšení efektivity použití dostupné simultánní techniky. Vybavení (mikrofon, sluchátko podobné telefonnímu, kabely) fungovalo na principu patentovaného systému Filène-Finlay otestovaného v roce 1927 během konference Mezinárodní organizace práce. Tento patent později odkoupila firma IBM, která technologické vybavení pro Norimberský proces také věnovala. Mezi 36 tlumočnickými zajišťujícími během soudních řízení tlumočení do angličtiny, francouzštiny, ruštiny a němčiny bychom našli řadu tlumočnicků, jakými byli například Peter Less, Marie-France Roséová, Patricia Jordanová (absolventi ženevské školy) či Margot Bortlinová. Oproti tomu další jména, jako kapitán Mackintosh či sám Dostert, lingvista, jenž v armádě fungoval jako jazykový

odborník, dokládají skutečnost, že se stále ještě pohybujeme v samých začátcích profesionálního tlumočení. Role tlumočnicka tedy nevyhnutelně připadala jazykově zdatným osobám, často s lingvistickým vzděláním nebo osobám bilingvním, vysokoškolským profesorům, novinářům, právníkům, apod. Navíc je třeba zmínit také skutečnost, že první translátologicky zaměřený obor vzniká při univerzitě v Ženevě teprve v roce 1941. Vzhledem k tomu, že tehdejší tlumočnické vzdělání bylo zaměřené pouze na konsekutivu, i vystudovaní tlumočníci procházeli pro účel Norimberských procesů ještě specializovaným výcvikem, který se odehrával souběžně s procesy. Stále však nemůžeme hovořit o specializovaných soudních tlumočnicích.

První náznak soudního tlumočení jako uznané samostatné tlumočnické disciplíny se podle Holly Mikkelsonové (2016:6) objevuje ke konci 70. let 20. století, kdy průkopnické státy jako Švédsko či USA začínají v zájmu zajištění kvality tlumočení nastavovat standardy a zavádět zkoušky pro zájemce o práci certifikovaného soudního tlumočnicka. Ve stejném období se začínají profilovat také soudní tlumočníci pro neslyšící. Specializované programy pro studium soudního tlumočení se však otevírají až v další dekádě, přičemž jako první je najdeme v zemích, kde je potřeba soudního tlumočení naléhavější vzhledem k demografické situaci a vyšší míře imigrace (USA, Kanada, Austrálie, Velká Británie, Švédsko, etc.).

1.2 Současnost

Jak uvádí Schöffnerová et al. (2013: 10), již v roce 2010 na šesté mezinárodní konferenci *Critical Link* věnované tlumočení v dnešní době zaznělo, že je třeba reflektovat aktuální sociodemografickou situaci ve světě – vzrůstající globalizaci, trend migrace do evropských zemí apod. Následkem těchto společenských jevů vzrůstá důležitost komunitního tlumočení a celkově tlumočení jako veřejné služby v různých prostředích (probační a mediační služba, azylová řízení, zdravotnictví, vzdělávání, soud apod.). Účastníci konference si znovu pokládali otázku, co je vlastně tlumočení. Ačkoliv se neshodli na jednoznačné odpovědi, domnívají se, že tradiční a stále převažující pojetí tlumočnicků výhradně v roli neutrálních jazykových mediátorů již neodpovídá realitě. Schöffnerová et al. (ibid.) dále

uvádí, že mimo jiné v důsledku finanční krize je tlumočnicků málo a jejich kvalita klesá. Podle závěrů autorů by bylo tudíž žádoucí přehodnotit roli tlumočnicka tak, aby odpovídala potřebám a realitě 21. století, a dále zlepšit kvalitu tlumočnických služeb. Jelikož otázka postavení tlumočnicka v dnešní době by vystačila na samostatné téma, dovolíme si ji do hloubky nerozebírat a spokojit se s konstatováním, že aktuální situace ve světě se promítá také do tlumočení včetně soudního a je třeba na ni reagovat.

Na tutéž skutečnost upozorňuje již na začátku nového tisíciletí i Erik Hertog (2000: 145) a uvádí, že v „mezinárodním právním světě“ narážíme na čím dál více problémů. Situace se komplikuje zejména tehdy, kdy se v jednotlivých zemích výrazně liší jazyk a chápání právních postupů. Čím dál častěji se podle belgického vědce a dalších odborníků setkáváme se soudním tlumočením zejména v trestním a občanském právu, ale také v otázkách azylu, imigrace a právní přeshraniční spolupráce. Hertog (2000: 146) dále popisuje jednotlivé slabiny současného systému, mezi něž řadí i fakt, že ve většině států jen málo představitelů justice pracuje s různými jazyky a kulturami. Takoví jedinci samozřejmě existují, nicméně své znalosti a zkušenosti získali zpravidla „za běhu“ praxí. Pokud je nám známo, formálně v rámci EU neprobíhají žádné vzdělávací akce, jejichž cílem by bylo naučit úředníky či zaměstnance justice spolupracovat s tlumočníky. Jelikož workshopy tohoto typu chybí, dochází podle Salaetsové (2015), Hertoga (ibid.) ale i mnoha dalších odborníků k nevyhnutelným následkům: zadavatelé soudního tlumočení nemají konkrétní povědomí o tom, jak tlumočení funguje; co je zapotřebí pro jeho zdárný průběh a kvalitní výsledek, a jak s tlumočnickem nejefektivněji pracovat. Otázkou spolupráce jednotlivých dospělých aktérů během soudního tlumočení se zabývalo i šetření této diplomové práce. V empirické části se proto podíváme na to, jak respondenti popisují své zkušenosti se spoluprací mezi zúčastněnými odborníky.

Přestože má podle expertů spolupráce mezi jednotlivými aktéry soudního tlumočení v Evropské unii daleko k ideálu, můžeme i tak s potěšením konstatovat, že došlo k jistému pokroku. Od konce 90. let do dnešních dní se uskutečnilo mnoho evropských projektů (např. Grotius, Avidicus, ImPLI, TRAFUT, aj.)¹. Cílem těchto projektů bylo v rámci možností sladit uznávané standardy soudního

1 Stručný popis projektů naleznete v seznamu použitých zkratk.

překlada a tlumočení. Do toho spadá například problematika vzdělávání soudních tlumočnicků a překladatelů, etika, hodnocení kvality, kodexy, které obsahují soubory všeobecně uznávaných pravidel, pracovní podmínky pro tlumočnický či interdisciplinární spolupráce. Dokončené projekty dospěly k výsledkům, s nimiž se dále pracuje v projektech návazných, jak však konstatuje Hertog (ibid.), jedná se o běh na dlouhou trať. Finálním výstupem by mělo být sjednocené jádro evropského systému soudního tlumočení, zlepšení dosavadních postupů a garance volného přístupu k soudu, které Hertog (ibid.) přirovnává k orgánům EU. Podle jeho názoru by zajištění tlumočení v soudním kontextu do budoucna mělo fungovat podobně hladce jako tlumočení v Evropském parlamentu či Komisi.

Aktuální situace v oblasti soudního tlumočení v ČR na tomto místě záměrně vynecháváme, jelikož se jí podrobně budeme věnovat v kapitole 2. Prozatím se spokojíme s konstatováním, že i situace v ČR se postupně vyvíjí. Nejaktuálnější možnou změnou je návrh novely Zákona o znalcích a tlumočnicích, který do Sněmovny předložilo Ministerstvo spravedlnosti na konci ledna 2018. Nové znění zákona podporuje i Komora soudních tlumočnicků ČR (KST ČR). Návrh úspěšně prošel Sněmovnou, v následném projednávání jej však Senát Parlamentu ČR k 6. květnu 2019 zamítl. Aktuálně platná úprava pochází z roku 1967, vztahuje se na znalce i tlumočnický, ale jak poukazuje KST ČR i profesionální tlumočníci mimo ni, již dlouho není tato úprava vyhovující. Mezi hlavní body novely patřilo oddělení znalecké činnosti od tlumočnické a překladatelské, přehodnocení odměn za odvedenou práci, zlepšení pracovních podmínek i návrh na uzákonění povinného odborného vzdělávání pro tlumočnický². Vzhledem ke skutečnosti, že Senát novou verzi zákona neschválil, pro účely práce budeme vycházet zejména z platného právního rámce.

1.3 Nárok na soudní tlumočení

Právo na tlumočení souvisí mimo jiné s institutem práva na spravedlivý proces. Tento pojem může být nazírán z různých úhlů, přičemž v nejobecnější rovině se jedná o právo jedince na přístup k soudu a právo dovolávat se ochrany od státu. Stavínohová jej definuje jako vlastnost civilního soudního řízení, které je ze své

² Poslední zmiňovaný návrh byl během jednání zamítnut, podrobnější odůvodnění viz str. 16.

podstaty nezávislé a strany se při něm můžou vyjadřovat ke všem úkonům v řízení (2003: 71). Pro účely naší práce však není nutné rozebírat podrobnosti tohoto právního institutu, a proto se spíše podíváme, v jakých dokumentech je právo na tlumočnicka zakotveno.

Právo na asistenci tlumočnicka vyplývá již z Hlavy V. *Listiny základních práv a svobod* (roku 1992 ustanovena předsednictvem České národní rady jako součást ústavního pořádku ČR v podobě Ústavního zákona 2/1993 Sb.), která se věnuje právu na soudní a jinou právní ochranu. Na obecná ustanovení z Hlavy I. tohoto dokumentu, v nichž stojí, že „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.“ (čl. 1) navazuje článkem 37. Zákonodárce v něm stanoví, že „Všichni účastníci jsou si v řízení rovni. Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočnicka.“ (čl. 37 odst. 3, 4). Pokud tedy jedinec dostatečně neovládá jazyk jednání, okamžikem, kdy tato skutečnost vyjde najevo, vzniká dané osobě nárok na tlumočnicka. Analogicky tento nárok mohou uplatnit osoby neslyšící – mluvčí znakového jazyka³. Právo na tlumočení a překlad podporují i mezinárodní hnutí, je zmíněno například v tzv. Barcelonské deklaraci o lingvistických právech z roku 1998 (*UN Universal Declaration on Linguistic Rights*).

V souladu s *Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod*⁴ zaručují členské státy Rady Evropy v trestním řízení právo na tlumočnicka či překladatele. Toto právo mají bez ohledu na věk všichni účastníci soudního jednání, kteří nemluví jazykem, v němž se věc projednává, avšak potřebují rozumět všemu, o čem se jedná. Stejnou garanci poskytuje i Evropská unie. Nárok na právo na tlumočení a překlad v trestním řízení, stejně jako na procesní záruky pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, zakládají dvě směrnice: *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010* o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, a *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012* o právu na informace v trestním řízení. Obě směrnice byly do české legislativy implementovány

3 99/1963 Sb. §18 odst. 2 OSŘ „Účastníku, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, soud ustanoví tlumočnicka, jakmile taková potřeba vyjde v řízení najevo. Totéž platí, jde-li o ustanovení tlumočnicka účastníku, s nímž se nelze dorozumět jinak než některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.“

4 Československo Úmluvu ratifikuje roku 1992, poslední novelizované znění, které však nijak nepoznamenalo nárok na tlumočení a překlad v trestním řízení, vstoupilo v platnost od 1. června 2010.

novelou trestního řádu roku 2013. Při pozorném čtení si však povšimneme, že obě směrnice hovoří explicitně o trestním řízení. Z toho implicitně vyplývá, že v jiných sporech nemusí být právo na tlumočnicka automatické. Na to upozorňuje i Mikkelsonová: „Právo na tlumočnicka při projednávání jiných než trestních věcí bohužel není vždy plošně uznáváno“⁵ (2016: 1).

Jak uvádí Hertog (2000: 149), v rámci Evropy již delší dobu panuje snaha vytvořit tzv. Evropský právní prostor (*European area of justice*) v souladu s celkovou snahou o harmonizaci a o centralizaci informací. V konečném výsledku by tak měl každý Evropan přístup k justici a rozhodnutí jednotlivých soudů by byla mezinárodně uznávaná. Hertog (ibid.) však zároveň konstatuje, že cíle vytvořit jednotný právní prostor se zatím dosáhnout nepodařilo. Situaci totiž komplikují nejen rozdíly v justičním systému evropských států, ale také odlišnosti v otázkách soudního tlumočení. Hertog zdůrazňuje, že pro zlepšení stávající situace je nezbytná kvalitnější příprava soudních tlumočnicků, protože aktuálně panují příliš velké rozdíly mezi státy a průprava budoucích tlumočnicků je podle něj nedostatečná (ibid.). S tím souhlasí také zástupci KST ČR, kteří v rámci předložené novely zákona podporovali myšlenku zakotvit v zákoně povinné celoživotní vzdělávání tlumočnicků. Této části návrhu ovšem podle zákonodárců nelze vyhovět, jelikož není v silách Ministerstva spravedlnosti zajistit takové vzdělávání, a z toho důvodu jej nelze zákonem vyžadovat. To potvrdila v několika rozhovorech pro média i předsedkyně KST ČR Eva Gorgolová, která připustila, že dostatečně širokou nabídku celoživotního vzdělávání by bylo možné poskytnout pouze pro 10 nejrozšířenějších jazyků.

Právní rámec ČR řadí právo na tlumočnicka mezi jedno z tzv. podpůrných práv zásady rovnosti účastníků v řízení. V rámci snahy o zajištění rovnoprávného postavení stran před soudem má každý jedinec právo vyjadřovat se u soudu svým mateřským jazykem. Jestliže mateřština dané osoby není zároveň jazykem jednání, vzniká dotyčnému právo na tlumočení. Jak podotýká Bortlová, je to také z důvodu, že ústnost je důležitým prvkem českého civilního procesu bez ohledu na to, že u mnoha úkonů se zároveň vyžaduje i písemná forma. Pokud by ovšem účastník jednání neměl dostatečnou aktivní znalost češtiny, nemohl by se plně zapojit do řízení. (2014: 23). Tím by došlo k porušení práva na spravedlivý proces

⁵ Není-li uvedeno jinak, citace ze zahraničních publikací jsou překladem autorky diplomové práce.

a upření možnosti vyjádřit se v průběhu celého jednání.

Aby bylo zajištěno právo na spravedlivý proces a rovnost účastníků, náklady na tlumočení nese v trestních řízení stát, který také podle OSŘ⁶99/1963 Sb. vyplácí tlumočnickovi odměnu. Zákon o znalcích a tlumočnících (č. 36/1967 Sb.) zaručuje tlumočnickovi podle § 17 odměnu dle stanovených sazeb. Ta se dle platné právní úpravy pohybuje v rozmezí 100–350 Kč za hodinu tlumočení do češtiny v závislosti na náročnosti a míře potřebných odborných znalostí. V případě tlumočení do cizího jazyka se sazba pohybuje mezi 150–350 Kč. Novela zákona předpokládala zvýšení odměn. Navržené částky odpovídaly hodinovým odměnám ve výši 300–550Kč. Tlumočníci navíc mají nárok také na uhrazení cestovních výloh a náhrad mzdy například za dobu přepravy k soudu.

⁶ §141 odst.2 „Náklady důkazů, které nejsou kryty zálohou, jakož i hotové výdaje ustanoveného zástupce, který není advokátem, a náklady spojené s tím, že účastník jedná ve své mateřštině nebo se dorozumívá některým z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, platí stát.“

2. Soudní tlumočník v ČR

Hrehovčik et al. ve své publikaci určené zejména praktikujícím soudním tlumočnickům shrnuje činnost soudních tlumočnicků a překladatelů jako podílení se na právních úkonech konaných jinými fyzickými i právníckými osobami (2013: 343). Dále upozorňuje, že se jedná o činnost vysoce morálně i odborně náročnou, za niž v případě pochybení v České republice mohou tlumočníci nést i trestněprávní následky podobně jako znalci (ibid.). Jako trest lze v závislosti na konkrétní situaci dotyčnému uložit peněžitý trest, zákaz činnosti i trest odnětí svobody.

2.1 Právní rámec pro soudní tlumočení v ČR

V České republice najdeme podle veřejně dostupného seznamu 3251 jmenovaných soudních tlumočnicků a překladatelů, z nichž 329 je členy Komory soudních tlumočnicků ČR⁷. Činnost soudních tlumočnicků a překladatelů je v současné době regulována Zákonem o znalcích a tlumočnících (36/1967 Sb.) z roku 1967. Tento zákon stanovuje zejména podmínky výkonu tlumočnické činnosti, práva a povinnosti znalců a tlumočnicků, rozsah působnosti Ministerstva spravedlnosti a krajských soudů při výkonu tlumočnické činnosti a v neposlední řadě také odpovědnost za přestupky při výkonu znalecké a tlumočnické činnosti. KST ČR je jedinou tuzemskou profesní organizací soudních tlumočnicků. Byla založena roku 1996 a od té doby se vytrvale snaží hájit profesní, pracovní právní i sociální zájmy svých členů. Souběžně s tím Komora organizuje také vzdělávací akce, terminologické semináře, konference a workshopy pro své členy i další zájemce z řad překladatelů, tlumočnicků, právníků, justičních úředníků i zainteresované veřejnosti.

Dle aktuální právní úpravy se soudním tlumočnickem může stát jen osoba, která splní předpoklady uvedené v zákoně a je jmenována příslušným soudem. Pro úplnost je zde vhodné podotknout, že zákon nyní nerozlišuje překladatele a tlumočnický, tudíž jmenování tlumočnicků mohou vyhotovovat rovněž soudní překlady a naopak překladatelé mohou tlumočit. Zákon stanoví několik

⁷ Dle webových stránek Komory k 8. dubnu 2019 [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://www.kster.cz/cz>.

základních kategorií budoucích žadatelů o jmenování soudním tlumočnickem v závislosti na druhu jejich dosaženého vzdělání. Obecně jsou vždy vyžadovány dostatečné jazykové kompetence, orientace v právní problematice a doložená pětiletá praxe v oboru tlumočení a překladu. Jestliže uchazeč podmínky splňuje, může zažádat o jmenování, na které ovšem nemá ani po splnění kritérií vymahatelný právní nárok. I tuto skutečnost by chtěla KST ČR změnit tak, aby mohli být jmenováni všichni, kdo projeví zájem a splní dané podmínky. Komora argumentuje tím, že nízké počty jmenovaných osob dlouhodobě nezvládají pokrýt potřeby české justice, zřetelný podstav panuje zejména u méně obvyklých jazyků. Jmenování je dále podmíněno účastí na semináři pro budoucí soudní tlumočnický, které pořádá dvakrát ročně KST ČR.

Při organizaci seminářů a vzdělávacích akcí spolupracuje Komora také s hlavní institucí pro další vzdělávání zaměstnanců justice – Justiční akademií v Kroměříži. Akademie funguje pod hlavičkou Ministerstva spravedlnosti v rámci Evropské justiční vzdělávací sítě (EJTN) a nabízí vzdělávací semináře, přednášky a workshopy pro podporu celoživotního vzdělávání soudců, státních zástupců, justičních úředníků apod. Vzdělávání těchto osob se budeme věnovat podrobněji v kapitole 3.

2.2 Vzdělávání soudních tlumočnicků

Můžeme konstatovat, že panuje všeobecná shoda na tom, že soudní tlumočnick potřebuje mít velmi dobrou znalost jak právní problematiky, tak svého pracovního jazyka. Nadto je kladen důraz na celoživotní vzdělávání, neboť tlumočnickovo porozumění projednávané problematice přispívá k dobrému tlumočnickému výkonu. Na to upozorňuje například zkušená australská soudní tlumočnice Alicia Edwardsová a vřele doporučuje soudním tlumočnickům rozšiřovat si obzory i v oblastech, jakými jsou například forenzní psychologie nebo specializovaná odvětví práva (1995: 1). Proto se speciální výukové a vzdělávací programy snaží obsáhnout orientaci v právním systému, civilním i trestním právu; základní terminologii a kontext situací, v nichž se tlumočnick ocitne nejčastěji (policejní výslechy, aj.). Co se jazyka týče, Edwardsová podotýká, že vzdělávací program pro soudní tlumočnický není vhodné místo pro zlepšování jazykových dovedností,

Jelikož vysoká jazyková úroveň je nutná už od začátku (ibid.). I s tím se nedá než souhlasit, a proto v mnoha zemích musí uchazeči úspěšně projít jazykovými testy, aby mohli být zapsáni do vzdělávacího programu pro soudní tlumočníky. Příkladem těchto zemí může být například Belgie nebo USA, v ČR se jazyková úroveň ověřuje až na konci kurzu. Tlumočnick musí ovládat psanou i mluvenou komunikaci a být schopen tlumočit simultánně (zpravidla se jedná o šušotáž bez použití šeptáku či jiné techniky), konsekutivně i z listu. Ačkoliv Edwardsová na jednu stranu zdůrazňuje nutnost povinné základní přípravy pro budoucí soudní tlumočníky, na druhou stranu připouští, že nejvíce se člověk naučí v praxi (ibid.). Jelikož té předchází povinná vzdělávací část, podívejme se na to, jaké formy může mít.

V zahraničí dnes najdeme magisterské programy nabízející ve spolupráci s právními fakultami dvojí diplom (např. ve Francii program *juriste-linguiste*, jehož jazykovou část zajišťuje ISIT⁸, pařížská vysoká škola se zaměřením na mezikulturní komunikaci, management, překlad a tlumočení). V ČR zatím podobný ekvivalentní magisterský program neexistuje, nicméně jazykové katedry právních fakult i specializované soukromé instituce nabízejí četné kurzy určené buď osobám s právním vzděláním a dostatečnými lingvistickými kompetencemi, nebo naopak tlumočnickům a překladatelům, kterým chybí spíše znalost právní problematiky. Tyto vzdělávací programy, stejně jako kratší a specificky orientované semináře, poskytuje například Masarykova či Karlova Univerzita pod názvy typu *Právní minimum pro tlumočníky a překladatele*, dvousemestrální *Doplňkové studium pro překladatele právních textů* nabízené v rámci kurzů celoživotního vzdělávání. Jak jsme již předeslali, na vzdělávání pro soudní tlumočníky a překladatele se samozřejmě podílí i Komora soudních tlumočnicků ČR.

Pro lepší představu a následné srovnání s belgickým modelem uvádíme podrobnější popis organizace doplňkového studia na Právní fakultě UK (PF UK) pro nejběžnější jazyky. Na základě počtu zájemců otevírá Juridikum⁹ ve spolupráci s KST ČR každoročně v září nejčastější jazykové moduly. Přihláška do

⁸ École de management, traduction, langues, relations internationales et communication.

⁹ Ústav pro další vzdělávání právníků Právní fakulty Univerzity Karlovy, jehož činnost spočívá v organizování rozmanitých vzdělávacích akcí zaměřených na aktuální problematiku či změny v právním řádu.

kurzu není podmíněna žádnou vstupní zkouškou. Aktuální celková nabídka čítá čtyři jazyky, z nichž angličtina a němčina se otevírají každoročně, naopak ruština a francouzština se uskuteční pouze, pokud se přihlásí dostatečný počet zájemců. Cílem kurzu je po stránce odborných právních znalostí a jazykových dovedností dostatečně připravit tlumočníky i překladatele právnických textů tak, aby mohli kompetentně poskytovat své služby ve vysoké kvalitě. Pro ostatní jazyky stanovilo Ministerstvo spravedlnosti ČR podmínku, která ukládá všem uchazečům bez právního vzdělání absolvovat alespoň první část kurzu o českém právu, která je podrobněji popsána níže. Toto pravidlo by mělo umožňovat ministerstvu vykonávat dohled nad odbornou způsobilostí žadatelů o jmenování soudním tlumočnickem.

Kurz doplňkového studia¹⁰ je koncipován jako dvousemestrální, probíhá každý pátek odpoledne po dobu 28 týdnů a je rozdělen do dvou bloků po třech vyučovacích hodinách (3 x 45 minut). Celkově má každý blok dotaci 63 hodin, v součtu má tedy doplňkové studium rozsah 126 hodin. První část tvoří přednáška společná pro všechny frekventanty kurzu bez ohledu na jejich jazykové zaměření. Věnuje se různým odvětvím českého práva a jejím cílem je seznámit posluchače se základními termíny a principy právního systému ČR, představit jim nejdůležitější právní předpisy. Tuto část výuky zajišťují vyučující PF UK – odborníci na daná právní odvětví, případně externí spolupracovníci fakulty a specialisté na konkrétní problematiku. Druhá část odpoledne je pojatá spíše formou interaktivnějšího semináře, tematicky navazuje na první blok. Účastníci kurzu ve skupinách dle své jazykové specializace probírají hlavní aspekty konkrétního tématu, jež jsou důležité z pohledu překladatele a tlumočníka. Základním konceptem semináře je metoda právnělingvistické komparace. Jazykový seminář vedou učitelé z katedry cizích jazyků fakulty, eventuálně externí vyučující – praktikující soudní tlumočníci a překladatelé.

Doplňkové studium je zakončeno písemnou zkouškou z obou částí kurzu; pro úspěšné absolvování je třeba správně vyřešit 70 % testu. Zkouška je dle fakulty koncipována tak, aby v ní uchazeč mohl prokázat schopnost orientace

10 Při popisu kurzu jsme vycházeli zejména z anotace kurzu na webových stránkách PF. [online]. [cit. 2019-03-012]. Dostupné z: <https://www.prf.cuni.cz/doplnekove-studium-pro-prekladatele-pravnich-textu-2018-2019-zacatek-14-9-1404058163.html>. Informace jsou místy doplněny osobními zkušenostmi autorky práce.

v základních právních předpisech a také schopnost tyto předpisy adekvátně interpretovat pro potřeby překladu či tlumočení. Jazyková část zkoušky spočívá v překladu kratšího autentického odborného textu oběma směry a v překladu terminologických slovních spojení z probíraných právních odvětví, opět z cizího jazyka do češtiny a obráceně. Po úspěšném složení obou atestací si může uchazeč zažádat o jmenování u příslušného krajského soudu dle místa bydliště, je-li zároveň schopný doložit pětiletou praxi v oboru překladatelství a tlumočnictví.

Podmínkou pro jmenování je v neposlední řadě také absolvování speciálního jednodenního kurzu, který vypisuje KST ČR dvakrát ročně pro všechny zájemce bez ohledu na jejich pracovní jazyky. Náplní tohoto semináře jsou přednášky věnované právní úpravě tlumočnické činnosti, odměnám tlumočnicků, náležitostem překladů a praktickým poznatkům z oboru tlumočnické činnosti. Seminář je zakončen závěrečným testem z odpřednášené látky. Součástí zkoušky tvoří i zkušební překlad, na jehož vypracování mají frekventanti lhůtu 1 měsíc. Dle KST ČR není účelem tohoto testu duplikovat atestaci z cyklu doplňkového vzdělávání pro překladatele a prověřit jazykové kompetence potenciálního soudního tlumočnicka. Smyslem je spíše zjistit, zda si uchazeč osvojil potřebné znalosti veškerých formálních náležitostí soudního překladu včetně vyúčtování.

Na tomto místě si dovolíme jen krátkou vsuvku – srovnání se závěrečnými zkouškami v zahraničí. Mikkelsonová ve své publikaci *Introduction to Court Interpreting* (2016: 16–18) popisuje rozdílné přístupy v pojetí závěrečných atestací. Objektivně můžeme konstatovat, že v České republice panují mírnější podmínky než v celé řadě zemí. Jako ukázkou přísnějšího postupu si můžeme uvést například Švédsko. Absolventi kurzu skládají závěrečný písemný test, který slouží zároveň jako prerekvizita ke zkoušce ústní. Ta se skládá nejen z praktické části a tlumočení simulované situace, ale také z části věnované technice tlumočení (ibid.). V otázce závěrečných zkoušek pro soudní tlumočnicka však platí za zemi s nejpřísnějšími a tím i nejrespektovanějšími zkouškami Spojené státy. Kandidáti vyplňují jako první písemný test zaměřený na angličtinu a rozmanitost jejich rejstříků, obdobný test následuje pro jazyk B. Součástí této části zkoušky je i testování porozumění a celkové obratnosti v jazyce (nacházení synonym, dokončování vět dle kontextu atd.). Úspěšné absolventy písemné části čeká

45minutová ústní zkouška, která prověřuje dovednosti uchazeče ve 3 hlavních typech soudního tlumočení (simultánní, konsektivní, z listu) (ibid.). Zajímavé je, že aktuálně americký systém nepožaduje zvláštní zkoušku z práva. Veškeré znalosti práva jsou prověřovány v rámci těchto dvou zkoušek. Úspěšnost u zkoušek se podle Gonzalezové et al. (1991: 529) pohybuje okolo 5 %, což reflektuje obtížnost zkoušky a přísně nastavené standardy, stejně jako nedostatek přípravných a podpůrných vzdělávacích programů, na něž by se kandidáti mohli v případě zájmu přihlásit.

Vraťme se však zpět do České republiky. Po splnění všech podmínek pro jmenování úspěšný absolvent skládá slib, je oprávněn nechat si vyrobit tlumočnickou pečeť a jeho jméno je zaneseno do seznamu znalců a tlumočnicků, který vede příslušný krajský soud. Současně se jmenováním obdrží daná osoba tlumočnický deník, jenž slouží k dokumentaci provedených úkonů. Tento deník předkládá tlumočnické ke kontrole jednou za rok ve stanovený termín svému krajskému soudu. Jmenování tlumočnickem zakládá také právo na žádost o členství v KST ČR.

Jak vyplývá z popisu schématu doplňkového studia pro překladatele právních textů, kurz je koncipován primárně pro překladatele, což dokládá například absence jakékoliv praktické zkoušky z tlumočnických dovedností. Zároveň si můžeme všimnout, že v osnovách programu je obsažena zejména právní a lingvistická problematika doplněná informacemi o praktických aspektech práce soudního tlumočnicka a překladatele. První dvě zmíněné oblasti jsou bezpochyby klíčové a velmi obsáhlé, tudíž lze souhlasit s tím, že v rámci celého vzdělávacího procesu, jímž uchazeč o jmenování prochází, zaujímají právo s jazykovou stránkou výsadní postavení a je jim věnováno nejvíce času. Přesto porovnáme-li jednodenní seminář o praxi s hodinovou dotací na celé doplňkové studium, panuje zde výrazný nepoměr. Proti nepoměru by bylo možné namítnout, že vzdělávací program nemůže uchazeče připravit na veškeré možné situace, jež mohou nastat, a mnoho zkušeností i poznatků přinese až praktický výkon povolání soudního tlumočnicka a překladatele. Navíc se dá argumentovat i tím, že celoživotní vzdělávání tvoří nedílnou součást tlumočnického řemesla, a tak může stačit pokrýt základní otázky v povinných kurzech. Další vzdělávání by v duchu této myšlenky bylo možno ponechat na iniciativě jednotlivce. I tak se ovšem

nabízí otázka, zda některá témata alespoň ve stručnosti nenastínit i v rámci doplňkového studia.

Zaměříme-li se totiž na obsah doplňkového vzdělávání, můžeme skutečně konstatovat, že program se omezuje na tři základní oblasti: právo, jazyk a praktické informace o výkonu povolání. V osnovách tak nenacházíme ani zmínku např. o psychologických aspektech výkonu práce soudního tlumočníka či deontologii. Toto možná nemusí být nezbytná součást pro překladatele, v případě tlumočnicků ovšem můžeme odůvodněně předpokládat, že jejich potřeby se liší. Náročnost tlumočení na psychiku tlumočníka i přítomnost rozmanitých stresových faktorů je uznávaná mnohými badateli, kteří se tlumočení věnovali. Domníváme se, že zde je nutno přičíst i skutečnost, že situační kontext tlumočení během soudních jednání i jejich přípravných fází může vytvořit velký tlak na tlumočníka, znásobit pocit odpovědnosti za výkon, a tudíž ještě zvýšit stres v dané situaci. Proto můžeme spekulovat, zda by nebylo vhodné do osnov vzdělávacích programů začlenit alespoň krátký blok věnovaný psychologii. Tato kapitola by také mohla poskytnout prostor, aby se tlumočník ve stručnosti seznámil například se základními zásadami vedení výslechu, a tím pádem lépe porozuměl práci policistů nebo pověřeného orgánu, který vede řízení. Jsme si vědomi toho, že psychologie vedení výslechu je nesmírně složitý obor, tudíž by bylo pravděpodobně naivní očekávat více než krátký vhled do problematiky. I tak se ovšem domníváme, že by to pro tlumočníky mohlo být užitečné a mohlo by to vést k prohloubení spolupráce mezi tlumočnickem a osobami zastupujícími orgány pro vynucování práva.

2.3 Vzdělávání soudních tlumočnicků v Belgii

Díky finanční podpoře Filozofické fakulty měla autorka této diplomové práce možnost podniknout krátkou studijní cestu do belgických Antverp na detašované pracoviště Katolické univerzity v Lovani. Během této návštěvy se snažila načerpat informace i doporučení od výzkumného týmu tamní univerzity, který stál za dvěma ročníky projektu CO-Minor-IN/QUEST. Dle našich dostupných informací se dosud jedná o jedinou badatelskou činnost věnovanou tlumočení pro děti a nezletilé v soudním kontextu. Zároveň jsme využili této příležitosti a snažili se

získat co nejvíce údajů i o dalších aspektech, které se k soudnímu tlumočení vážou, např. jak probíhá vzdělávání těchto tlumočnicků v Belgii.

Na celém území Belgie existují tři vysoké školy, které nabízejí programy pro zájemce o výkon činnosti soudního tlumočnicka a překladatele. Dvě z těchto škol se nacházejí ve vlámské části země v Antverpách a Gentu, jednu školu bychom našli ve valonském Monsu. Podle vedoucích vyučujících z Antverp se sice tyto školy snaží do jisté míry spolupracovat, hlubší kooperaci však zabraňuje určitá rivalita, s níž se lze setkat v akademických kruzích. Pro všechny tři školy platí, že poskytují srovnatelné základní penzum informací a splňují minimální časovou dotaci. Liší se ovšem celkové schéma vzdělávacího programu či jeho délka. Organizačně se belgický program podobá českému, tedy spadá svým statutem do kurzů celoživotního vzdělávání; hodiny probíhají formou blokové výuky a frekventanti získávají po zdárném složení zkoušek certifikát. Jelikož jsme nejlépe obeznámeni s nejstarším belgickým programem nabízeným odnoží lovaňské Katolické univerzity v Antverpách, pro srovnání s českým systémem využijeme tento příklad. Tento program zaštiťuje univerzita ve spolupráci s místním soudem, policií a asociací advokátů. Zástupci zmíněných profesí se rovněž podílejí na výuce jako lektori.

První rozdíl v porovnání se situací v České republice přichází již v okamžiku, kdy uchazeč projeví zájem o zapsání do programu. Vyučování probíhá v nizozemštině, avšak samotnému kurzu předcházejí písemné jazykové testy z nizozemštiny a cizího pracovního jazyka tlumočnicka v rámci nabídky školy. Z těchto testů jsou vyňaty pouze osoby s bakalářským či magisterským diplomem z translatologie či filologie. Je nezbytné, aby uchazeč ještě před samotným začátkem kurzu prokázal velmi dobrou jazykovou úroveň a test napsal alespoň na 80 %. Tvůrci testů uvádějí, že se jedná o ekvivalent úrovně B2 dle Evropského referenčního rámce pro jazyky. Podle vyjádření Heidi Salaetsové, jedné z hlavních garantek studijního programu, se každoročně do kurzu hlásí přibližně 80 účastníků, sítem testů úspěšně projde zhruba 25 z nich, kteří mohou zahájit studium. Salaetsová dodává, že se jedná o program vyhledávaný. Podle jejích slov frekventanti kurzu neřídka přijíždějí i ze vzdálenějších belgických měst, aby mohli program absolvovat a získat atestaci, byť profesi soudního tlumočnicka a překladatele budou posléze vykonávat jinde.

Celková hodinová dotace na celý vzdělávací program je v Antverpách 150 hodin. Hlavní témata kurzu jsou rozdělena do následujících šesti základních oblastí, takzvaných modulů:

- znalost práva, etika, psychologie a deontologie;
- odborná právní terminologie v nizozemštině a cizím jazyce;
- právní metodologie a prameny práva;
- soudní tlumočení;
- soudní překlad;
- policejní modul.

Doplňkem osnov obecného studijního programu jsou pak ještě další dva moduly, z nichž si účastníci mohou jeden vybrat a mít ho jako specifickou odbornost. Tou je buď soudní tlumočení pro nezletilé (v návaznosti na projekt CO-Minor-IN/QUEST a jeho výstupy) nebo specializace na tzv. lawful interception¹¹.

V porovnání s českými programy můžeme konstatovat větší variabilitu témat a rovněž zřetelný důraz na praktické procvičování překladatelských a tlumočnických dovedností. Toto výraznější rozdělení na tlumočníky a překladatele rovněž vychází ze sjednoceného celostátního právního rámce, kde jsou tyto profese více odlišovány. Jako další rozdíl můžeme pozorovat zjevnou snahu obohatit studijní program alespoň o krátké semináře z příbuzných oborů (např. psychologii je v celé výuce věnován pouze jeden blok v délce jednoho vyučovacího odpoledne; externí spolupracovník univerzity z řad policistů přednáší v průběhu několika bloků). Ačkoliv psychologie i policejní modul představují v kontextu celého antverpského programu menšinovou náplň kurzu, spekulujeme, že se jedná o krok správným směrem.

Vzdělávací program v Antverpách je zakončen písemnou zkouškou v podobě obousměrného překladu (nizozemština ↔ cizí jazyk). Tlumočnické dovednosti jsou testovány formou praktické zkoušky, jednu z jejích částí představují také simulované tlumočnické situace. Disciplínami praktické zkoušky z tlumočení jsou bilaterální tlumočení, konsekvatva, šušotáž a tlumočení z listu. Po úspěšném složení zkoušek následuje zapsání absolventů do belgického

¹¹ Zákonné zachycování elektronické či telefonní komunikace. Jedná se o nástroj, který orgánům činným v trestním řízení umožňuje odposlouchávat jednotlivce, existuje-li důvodné podezření, že se dotýčný dopouští nezákonné činnosti.

rejstříku soudních tlumočnicků a překladatelů z vlámské i valonské oblasti.

Z celkového srovnání odborné přípravy soudních tlumočnicků a překladatelů v České republice a Belgii je patrné, že značnou část náplně kurzů v obou zemích tvoří právní nauka a odborná terminologie. Belgický model dle našeho názoru více zapojuje jako lektory do výuky i další profesionály (policisty, soudce, advokáty, státní zástupce) a klade větší důraz i na praktické procvičování překladatelských a tlumočnických dovedností. Český systém v rámci praktických dovedností testuje pouze určité překladatelské dovednosti. Prověření dalších překladatelských a tlumočnických dovedností řeší formou dokládání pětileté praxe v oboru překladu a tlumočení. Zatímco belgický model se snaží alespoň v základech obsáhnout i vybrané otázky z oblasti psychologie či deontologie, v českém doplňkovém studiu tato témata chybí. V návaznosti na výsledky empirické části se k těmto poznatkům vrátíme ještě v rámci empirické části a diskuse (str. 136-138).

2.4 Postavení soudního tlumočnicka

V předchozí kapitole jsme se zaměřili na to, jakou přípravou a vzděláváním prochází adept na jmenování soudním tlumočnickem a podrobně si popsali jeden z českých vzdělávacích programů, jímž každoročně prochází řada zájemců. K čemu však směřují a co je jako tlumočnický u soudu čeká? Holly Mikkelsonová srovnává „běžné“ tlumočení s tlumočením u soudu následovně: „Tlumočení samo o sobě není jen přenos slov z jazyka do jazyka. Jedná se o náročnou operaci, během níž tlumočnick dekoduje výchozí sdělení, analyzuje a opět převádí do kódu cílového jazyka. Během celého procesu překonává případné rozdílnosti sociokulturních aspektů. Soudní tlumočnické se v porovnání s běžným tlumočením ocitají v ještě náročnější situaci, jelikož se musí vypořádat s četnými rozdíly v právních systémech jednotlivých zemí.“ (2016: 2).

Jako povinnosti tlumočnicka uvádí Hrehovčík (2011: 343) zejména jazykovou orientaci a neustálé zdokonalování se, obeznámenost s právní problematikou a změnami, které se mohou problematiky dotknout. Jako další aspekt zdůrazňuje workshopy, setkávání profesionálů a kolegů, čtení odborné literatury a obeznámenost s novodobými poznatky z oboru. Zde si můžeme

všimnout značné podobnosti s požadavky na vzdělávání soudních tlumočnicků, které se však dají vztáhnout na tuto profesi jako takovou.

Na začátku musíme znovu zdůraznit, že současná právní úprava nerozlišuje překladatele a tlumočníky. Pokud se bude znovu projednávat novela Zákona o znalcích a tlumočnících, lze předjímat oddělení obou profesí, tudíž by bylo oficiálně možné provádět například pouze tlumočnické úkony. To v současné době nelze a jmenovaný tlumočnický správně nesmí odříct například překlad s odůvodněním, že pouze tlumočí. Můžeme se domnívat, že důvodem pro prozatímní „sjednocení“ obou profesí je jejich častý překryv. Mnoho profesionálních soudních tlumočnicků je schopno rovněž vyhotovit kvalitní překlad a obráceně – překladatelé mohou dobře tlumočit, ačkoliv jim jedna disciplína může být bližší. Na druhé zdůvodnění, které rovněž vychází z praxe, poukazuje Švábová¹² (2013: 29–30). Nelze než souhlasit s jejím konstatováním, že během jednání je zpravidla zapotřebí tlumočení i překlad relevantních dokumentů. Proto je žádoucí, aby oba úkony vykonávala jedna osoba. Pomineme-li jisté zjednodušení po organizační stránce, jedná se o výhodné řešení i pro daného tlumočnicka a překladatele, neboť je lépe obeznámen s problematikou. Z informací, které Švábová získala nezávislým pozorováním a během rozhovorů s tlumočnickými, plyne, že se soudy skutečně snaží přibrat k řízení takovou osobu, která zajistí překlad i tlumočení zároveň. (ibid).

„Definice úkonů soudního tlumočení se značně liší v závislosti na dané zemi,“ uvádí Pöchhacker (2004: 14). To dokládá právě příklad ČR, kde soudní tlumočnický zároveň zastává funkci soudního překladatele, jak je nastíněno v předchozím odstavci. Podobnou situaci najdeme v Belgii, kde se rovněž uchazeči o jmenování věnují během vzdělávacího programu disciplíně překladu i tlumočení. Tento systém však neplatí paušálně. Jako protiklad nám může posloužit Slovensko, kde jsou profese soudních tlumočnicků a překladatelů oddělené.

Navíc je nutné podotknout, že pojem soudní tlumočení může být lehce zavádějící v tom smyslu, že minimálně v českém kontextu neoznačuje pouze tlumočení v soudní síni. Setkáme se s ním i v přípravných jednáních a při vyšetřování, jež předchází zahájení projednávání v soudní síni. Mezi úkony soudního tlumočení patří ale například i tlumočení během svatebních obřadů.

12 Diplomová práce: *Soudní tlumočení jako komunikační proces*. (Univerzita Karlova, 2013).

Jelikož jsme si již zhruba nastínili, co fakticky obnáší soudní tlumočení, zaměříme se teď na kvalitativní popis. Co se od soudního tlumočnicka očekává a jaká jsou hlavní pravidla, jimiž se tlumočnick řídí? Hrehovčík et al. (2011: 344) ve své publikaci uvádějí, že hlavním úkolem tlumočnicka je omezit se výlučně na tlumočení, event. překlad. Tím implikuje, že tlumočnicki neposkytují právní poradenství, nevyjadřují osobní názory a neposkytují klientům během tlumočení jiné služby než samo tlumočení. Hrehovčík zároveň apeluje na tlumočnicky, aby v případě problémů otevřeně požádali justiční orgán o pomoc (prosbu o pomalejší tempo, zopakování, parafrázování aj.). S tímto postupem souhlasí i zástupci justice. Pokud se vyskytnou problémy již ve fázi přípravy (například dle dostupných materiálů a informací může tlumočnick předpokládat, že projednávaná záležitost bude vysoce odborná), je ve smyslu § 10¹³ Zákona 36/1967 Sb. tlumočnick oprávněn povolat odborného konzultanta.

Při jmenování skládají soudní tlumočnicki v ČR do rukou pověřené osoby následující slib: „Slibuji, že při své tlumočnické činnosti budu přesně dodržovat právní předpisy, že tlumočnickou činnost budu vykonávat nestranně podle svého nejlepšího vědomí, budu plně využívat všech svých znalostí a zachovám mlčenlivost o skutečnostech, o nichž jsem se při výkonu tlumočnické činnosti dozvěděl.“ Znění slibu se řídí §6 odst.2 Zákona o znalcích a tlumočnickích.

Text slibu explicitně zdůrazňuje nestrannost, což souhlasí také s obecným chápáním role tlumočnicka jakožto neutrálního zprostředkovatele mezijazykové komunikace. Na rozdíl od běžného tlumočení je však zde porušení pravidla nestrannosti právně postižitelné dle § 25a Zákona 36/1967 Sb. o přestupcích fyzických osob. Dotyčný tlumočnick může podle aktuální právní úpravy dostat finanční pokutu, eventuálně být vyškrtnut ze seznamu. Pokuta se může vyšplhat v závislosti na typu přestupku a jeho závažnosti k 200.000 Kč. Projednávaná novela je v otázce postihů ještě přísnější. Jako nejvyšší sankci uvádí 500.000 Kč nebo zákaz činnosti (§37 vládní novely zákona o soudních tlumočnickích a soudních překladatelích).

Velký důraz je u soudního tlumočení kladen také na správnost, přesnost a

¹³ §10 odst.2 Jestliže to vyžaduje povaha věci, je znalec (tlumočnick) oprávněn přibrat konzultanta k posuzování zvláštních dílčích otázek; tuto okolnost spolu s důvody, které k ní vedly, musí uvést v posudku. Odpovědnost znalce (tlumočnicka) není dotčena ani v oné části posudku (překlada), o níž bylo konzultováno.

úplnost, jelikož nedostatky v těchto ohledech mohou mít pro účastníky řízení dalekosáhlé důsledky. Zákonodárce závažná pochybení označuje jako *křivé tlumočení* a hovoří o nich v §347 Trestního zákoníku 40/2009 Sb¹⁴. Gorgolová k tomuto bodu poznamenává, že v době doplnění tohoto trestného činu do zákoníku se mezi tlumočníky a překladateli zvedla vlna nevole a zavládl strach z potenciálních dopadů neúmyslně špatných tlumočnických úkonů (2007: 12). Trestní zákon 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů pamatuje na ochranu tlumočnicka v případě ublížení na zdraví, vydírání nebo poškozování cizí věci. Pokud se jich na tlumočnickovi dopustí pachatel proto, že tlumočnick vykonal svou pracovní povinnost, hrozí pachateli vyšší sankce¹⁵ (ibid.). Ochrana pro případ neúmyslných závažných profesních pochybení při tlumočení však nezahrnuje.

2.5 Etický kodex KST ČR

Navzdory snahám evropských projektů sjednotit postupy pro soudní tlumočení a položit alespoň základní pravidla pro praxi, k žádné harmonizaci zatím nedošlo. Přesto můžeme při namátkovém porovnání konstatovat, že minimálně v základních tezích (přesnost, věrnost, nestrannost, diskrétnost) se dokumenty platné v různých zemích shodují. Již několikrát jsme zmínili, jaké jsou požadavky na soudního tlumočnicka v ČR, které jsou zakotveny v Zákoně o znalcích a tlumočnickách. Zákon představuje jediný závazný dokument pro všech 3251 aktuálně jmenovaných soudních tlumočnicků. Jakožto profesní sdružení tohoto povolání vypracovala KST ČR ještě vlastní etický kodex, který na zákon navazuje. Celé znění dokumentu najdete v Příloze I., zde si dovolíme upozornit jen na několik zásadních věcí. Obecně charakterizuje Komora tlumočnicků projev

14 § 347 [Křivé tlumočení](#)

- (1) Kdo jako tlumočnick nesprávně, hrubě zkrlesně nebo neúplně tlumočí nebo písemně překládá v řízení před orgánem veřejné moci nebo v souvislosti s takovým řízením skutečnosti nebo okolnosti, které mají podstatný význam pro rozhodnutí orgánu veřejné moci, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.
- (2) Kdo jako tlumočnick před soudem nebo před mezinárodním soudním orgánem, státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu, anebo před vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (pokračování pozn. č. 14. o křivém tlumočení) nesprávně, hrubě zkrlesně nebo neúplně tlumočí nebo písemně překládá, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.
- (3) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,
 - a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značnou škodu, nebo
 - b) páchá-li takový čin v úmyslu jiného vážně poškodit v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu.

15 Podle § 221, 222, 235 a 257 Zákona 140/1961 Sb.

jako srozumitelný v cílovém jazyce a věrně reprodukuje obsah i výrazové prostředky originálu (odst. 7). Ohledně popisu celkového výkonu Komora uvádí: „Soudní tlumočnický úkon provádí úkon v nejvyšší možné kvalitě, a to jak z hlediska odborného, tak jazykového. Tlumočnický úkon, ať již se jedná o překlad či tlumočení, musí být funkčním ekvivalentem tlumočeného projevu či výchozího textu a přesně mu odpovídat.“ (odst. 3). To potvrzuje i Haleová a klade důraz zejména na pragmatickou ekvivalenci (2004: 3). Odkaz na pragmatiku najdeme i v 8. odstavci kodexu, který ukládá, aby se tlumočnický úkon průběžně ujišťoval, zda klient sdělení rozumí. V případě pochyb uvědomí zadavatele, resp. přítomný justiční orgán a po dohodě s ním nejasnosti vyřeší. V Kodexu je dále výslovně uvedeno, že „není přípustné cokoli vynechávat či doplňovat (s výjimkou tzv. poznámek překladatele připojených v závorce nebo jinak graficky odlišených, které jsou nutné pro správné pochopení významu překládaného textu).“ (ibid.).

Aby bylo možné zajistit výše zmiňovanou kvalitu, zdůrazňuje kodex nutnost řádné přípravy tlumočnického úkonu. Ta „spočívá v nahlédnutí do spisů, či v získání informací o projednávané věci, v prostudování podkladů k jednání, obstarání přehledu odborných výrazů po případné konzultaci s odborníkem atd.“. S tímto bodem se ve své publikaci ztotožňuje i Edwardsová, která uvádí, že tlumočnický úkon by v každém případě měl domáhat základních písemností k případu. Pokud by mu byly odírány, doporučuje Edwardsová argumentovat cílem, který sdílí soudní orgán i tlumočnický úkon, a sice odvést dobrou práci (1995: 64). Jak však ukazuje praxe nejen v ČR, stále ještě není běžné, aby tlumočnický úkon automaticky obdržel spolu s dohodou o přibrání ke konkrétnímu případu i základní dokumentaci. Policisté a zástupci justice se totiž zpravidla domnívají, že tyto informace by mohly ohrozit tlumočnickou nestrannost¹⁶. Na hypotetické úrovni se to samozřejmě vyloučit nedá. Zároveň se však dá argumentovat tím, že profesionální soudní tlumočnický úkon, vědom si svých práv a povinností, na svou nezájatost úzkostlivě dbá, a tudíž poskytnuté materiály vnímá výlučně jako pracovní nástroj pro svou přípravu. Můžeme tedy opět spekulovat, do jaké míry jsou zadavatelé tlumočení obeznámeni s tím, co tlumočnický úkon potřebuje k tomu, aby mohl podat kvalitní výkon. Touto problematikou se budeme zabývat podrobněji v diskusi (str. 114, 118, 119).

Vraťme se však ještě k etickému kodexu KST ČR a vybraným bodům.

¹⁶ Zásadu nestrannosti a nezávislosti výslovně uvádí kodex v odst.9.

V souvislosti s nestranností kodex uvádí, že tlumočnick „se zdrží jakéhokoliv kontaktu se stranami řízení kromě vlastního provedení úkonu. Toto platí zejména v případě soudního řízení, přípravného řízení apod.“ Po obecné rovině je toto opatření pochopitelné. Má však své výjimky, jak uvádí Hynková-Dingová, která se zabývá tlumočením do znakového jazyka. Pro účely soudního tlumočení může tlumočnick požádat o rozhovor s právním zástupcem neslyšícího, dokonce i s neslyšícím klientem. Toto krátké setkání se však může odehrát pouze s vědomím a souhlasem soudního orgánu a za přítomnosti právního zástupce. Patrně není třeba zdůrazňovat, že účelem setkání je výhradně to, aby tlumočnick zjistil jazykové preference klienta (např. zda upřednostňuje český znakový jazyk či znakovanou češtinu) (2008: 57).

Zásadou, která do jisté souvislosti s nestranností, je diskretnost a mlčenlivost (odst.11). Tlumočnick v souladu s ní nesmí informovat třetí osoby o jakýchkoliv skutečnostech, které zjistil během jednání, ani jinak využívat nabyté informace. Tuto zásadu najdeme i u Edwardsové. Autorka upozorňuje, že tlumočnick může být často jediný, který rozumí všemu vyřčenému. Proto je nepřipustné, aby informoval např. proti sobě stojící strany sporu (1995: 64). Klíčový je podle australské tlumočnice nadhled nad věcí a žádný osobní vztah k případu. Zároveň podotýká, že jistý odstup neznamena nezájem – k etice tlumočnicka patří „zaujetí“ pro každou zakázku, již přijal, a kontrolované vystupování včetně mimiky (ibid.).

Poslední bod kodexu, který zmíníme, se týká vzdělávání tlumočnicků. I toto pravidlo potvrzuje potřebu dobré výchozí kvalifikace a navazujícího celoživotního zdokonalování znalostí. Slovy kodexu: „Soudní tlumočnick je povinen neustále zvyšovat svou kvalifikaci, a to nejen v příslušné jazykové oblasti, ale i v souvisejících oblastech odbornosti, jako je např. znalost právního prostředí jazykových oblastí, v jejichž jazycích překládá a/nebo tlumočí. Samozřejmostí je udržování vysoké informovanosti a rozhledu. Jen vysoce vzdělaný a dobře informovaný soudní tlumočnick může podat kvalitní tlumočnický či překladatelský výkon.“ (odst.17).

2.6 Role soudního tlumočnicka

Van Schoorová (2013: 46) uvádí, že tlumočnick by se měl při soudním jednání

zabývat zejména převodem mezi jazyky, tedy do nejvyšší možné míry respektovat způsob i formu, jakým pověřený orgán jednání vede, a co nejpresněji se držet formulací použitých v originálním projevu. Jinými slovy by měl fungovat jako neutrální komunikační kanál spíše než organizátor a koordinátor komunikace (2013: 48). V mnoha situacích však nelze jazykovou složku od složky *komunikačně-koordinační* vyloučit. Důležitost koordinace naopak v otázce role tlumočnicka vyzdvihuje Wadensjöová (1998: 8), která zdůrazňuje, že prací tlumočnicka obecně je nejen převádět sdělení z jazyka do jazyka, ale také koordinovat komunikaci. Při popisu role soudního tlumočnicka si všimáme velmi podobné definice u Mikkelsonové: „Všeobecně se má za to, že role tlumočnicka v soudním kontextu spočívá v umožnění komunikace, a to navzdory jazykové bariéře, která existuje mezi stranami sporu a zástupci justice.“ (2016: 1).

Poměrně podrobně se rolí soudního tlumočnicka zabývala již zmiňovaná profesionální soudní tlumočnice Sandra Haleová. Postavení tlumočnicka před soudem popisuje jednoduše jako kontroverzní, a to z podstaty samotného tlumočení, které v sobě nese křehkou rovnováhu mezi pomocí se dorozumět a zároveň nestranností (2004: 8). Haleová navíc pochybuje, zda je reálně možné splnit některá očekávání na tlumočnický kladená (ibid.). Názorně to ukazuje na doporučení justice států Commonwealthu – tlumočnick se má snažit o to, aby měl jeho klient (účastník soudního jednání) stejné postavení jako mluvčí jazyka, v němž jednání probíhá. Podle Haleové se v tomto případě jedná o nespílitelný úkol, protože komunikace probíhající přes třetí osobu zprostředkovatele – tlumočnicka – nikdy nemůže nabýt vlastností přímé komunikace dvou stran (ibid.). Australská tlumočnice ve své publikaci *The Discourse of Court Interpreting* (2004) představuje dvě základní role, které tlumočnick může teoreticky přijmout.

- 1) **Model „pomocníka“** – tlumočnick se snaží pomáhat znevýhodněným, kteří nemluví jazykem jednání. Haleová uznává, že na klienta může působit více faktorů (k jazykové bariéře se dá přičíst i neznámé prostředí policejní služebny či soudní síně, má za sebou stresovou situaci či nepříjemný zážitek atp.) a tudíž může lehce vyvolat dojem osoby, která potřebuje pomoc (ibid.). Podle tohoto scénáře je pravděpodobné, že tlumočnick se bude snažit vylepšovat originál. To však implikuje, že nemůže zůstat neutrální, jelikož straní svému klientovi, a zároveň se tím zpronevřuje i

pravidlu o přesnosti. Nadto se nedá vyloučit, že nekonkrétní otázky pokládá tazatel záměrně, pokud je tlumočnický nějak upřesní podle své vlastní úvahy, může dojít ke zkreslení výstupu, ale také k narušení strategie osoby vedoucí rozhovor.

- 2) **Model „stroje“**, který bezmyšlenkovitě opakuje vyřčené pouze v jiném jazykovém kódu. Haleová zde zmiňuje, že k této roli se často přiklání i zástupci soudních orgánů a požadují tlumočení slovo od slova, ale i někteří tlumočníci, patrně z obavy o přílišné vměšování (2004: 9). Studie, kterou vypracovali 1997 Haleová s Luzardem ovšem ukazuje, že tento přístup zřídka vede ke kýženému výsledku. Málokdy se totiž bude jednat o přesné tlumočení, navíc bude výsledek na úkor cílového jazyka, v krajních případech i srozumitelnosti. Zde však Haleová zároveň zdůrazňuje, že pokud již originál nese známky např. přerývanosti až agramatičnosti, je žádoucí, aby se tento rys originálu promítl i do produktu tlumočení.

Jako rovnovážný bod mezi těmito dvěma póly představuje Haleová (2004: 9) koncept, kdy je tlumočnickovým imaginárním klientem jazyk. Tento přístup umožňuje tlumočnickovi snažit se pasovat „nemluvího“ jazyka jednání co nejbližší pozici, jakou by měl jako mluvčí daného jazyka. Tlumočnický podle této strategie reprodukuje řečené tak, aby byl produkt tlumočení stejně srozumitelný příjemci, jako by byl hypotetickému příjemci srozumitelný ve výchozím jazyce. Jako hlavní úkol soudního tlumočnicka Haleová uvádí odstraňování překážek na jazykové rovině komunikace. Případné faktické nejasnosti a jejich objasnění nechává na účastnících komunikace. Výsledky své studie dokládá skutečností, že v porovnání s prvními dvěma přístupy („pomocník“ a „stroj“) tato strategie vede k přesnějším a objektivnějším tlumočnickému výstupu. Haleová dále připomíná zásadu ekvivalence (2004: 12), kterou zastává i Moeketsiová (1999) či Masonová (2008). Pro její splnění je třeba zachovat všechny základní prvky a charakteristické znaky originálu včetně pauz, tónu, hezitací, extralingvistických prvků, stylu a rejstříku. S tímto náhledem na roli soudního tlumočnicka se ztotožňuje i Edwardsová. „Úlohou soudního tlumočnicka je zajistit úplné a věrné tlumočení projevu. Nestrannost je nezbytná, aby si tlumočnick zachoval odstup od projednávané věci a nestránil ani jednomu ze zúčastněných.“ (1995: 65) I u

Edwardsové spatřujeme podobnou argumentační linii jako u Haleové. Edwardsová nestrannost interpretuje také jako snahu nenapomáhat komunikaci nad rámec tlumočnickových kompetencí. Ve srovnání s Haleovou je u Edwardsové termín *nestrannost* širší, opakuje se zde však tentýž princip: zachovat například otázku nejasnou po vzoru originálu. Taková otázka bude mít pravděpodobně i nejasnou odpověď, což buď potvrdí strategii osoby vedoucí výslech, nebo se čistě prakticky ukáže, že se jednalo o neobratnou formulaci, kterou může pověřený orgán po zjevné zpětné vazbě opravit.

2.7 Pracovní podmínky tlumočnicka v soudní síni a jejich možné dopady

Americká badatelka Marianne Masonová se ve svém výzkumu (2005) zabývala rozdílem mezi tím, co je od soudního tlumočení očekáváno, a praxí soudních tlumočnicků ve Spojených státech. Zaměřovala se zejména na to, s jakou přesností tlumočníci převádějí originální výpověď a zdali se do převodu promítají i běžně se vyskytující pragmatické či extralingvistické elementy projevu, jakými jsou například váhání, opakování některých segmentů, vycpávková slova, pauzy atd. Jak shrnuje ve své publikaci *Courtroom interpreting* (2008), při tlumočení v právním kontextu se očekává, že tlumočník zajistí věrné zprostředkování původního projevu. Tím jsou myšleny všechny složky originálu včetně hezitací, pauz a dalších extralingvistických a pragmatických prvků. S tímto tvrzením se ve svých publikacích ztotožňuje i Haleová. Na svých experimentech však Masonová ukazuje, že tlumočníci často výše uvedená očekávání nesplňují a často dochází ke změnám rejstříku nebo stylu originálu. Tyto modifikace samozřejmě mohou ovlivnit náhled soudních orgánů, a to jak ke prospěchu, tak i v neprospěch tlumočeného účastníka jednání. Při pátrání po příčině Masonová jako hlavní problém uvádí délku originálních projevů a střídání aktivního poslechu originálu a tlumočení (2008: 39). Délka projevu a střídání činností totiž přímo ovlivňuje, jak tlumočník zachází se syntaxí, stylem, smyslem a záměrem sdělení. Podle závěrů americké výzkumnice lze 38 % chyb přičíst na vrub právě přílišné délce originálu, v jejímž důsledku došlo k nadměrnému zatížení kognitivní kapacity tlumočnicka (ibid.). Následkem toho dochází dle terminologie Daniela Gila ke vzniku deficitu, pod jehož vlivem může tlumočník např. změnit rejstřík projevu.

Masonová na základě toho vybízí, aby soudní tlumočníci s kognitivním zahlcením pracovali a snažili se ho redukovat.

Zajisté lze souhlasit s tvrzením, že nadměrná kognitivní námaha negativně ovlivňuje tlumočení. Jelikož tlumočení je už svou podstatou neustálá zátěž na mozek i paměť tlumočnicka, mohli bychom předpokládat, že tlumočnick si již alespoň nějaké strategie pro vyrovnání se s těmito situacemi osvojil, aby vůbec mohl tlumočit. Jakkoliv může tlumočnick tyto strategie dále zlepšovat, nabízí se otázka, zdali se nezaměřit spíše na podmínky, v nichž soudní tlumočení probíhá. Zde jsme dostatečně obeznámeni pouze s praxí v ČR, proto nemůžeme učinit přesné srovnání s jinými státy. Dostupné informace ovšem naznačují, že i v zahraniční justici existuje v tomto ohledu prostor ke zlepšení.

Jak vyplývá z vyjádření některých vyučujících – praktikujících soudních tlumočnicků s dlouholetými zkušenostmi – během doplňkového kurzu pro překladatele právních textů, česká justice obvykle zajišťuje jednoho tlumočnicka na celé jednání, samozřejmě za předpokladu, že je daná osoba schopná pokrýt jazykové požadavky řízení a nejedná se o vzácný případ, v němž by figurovalo více účastníků hovořících jinak než česky. Přítomnost pouze jednoho tlumočnicka znamená jeho permanentní nasazení během celého jednání, které může trvat déle, než se předpokládalo. Gorgolová et al. k tomuto tématu podotýká, že nepřetržitá zasedání v délce tří hodin a více nejsou výjimkou (2007: 17). Zároveň zde odpadá jakákoliv možnost střídání se s kolegou, a tudíž se soudní tlumočnick vzdaluje jakýmkoliv obecným doporučením ohledně délky tlumočení. Kognitivní zahlcení i únava se zákonitě musí do výkonu tlumočnicka promítnout. Vzhledem k závažnosti následků, které mohou nastat, tak patří zvýšení počtu tlumočnicků mezi jeden z bodů projednávané novely Zákona o soudních znalcích a tlumočnicích. KST ČR i zástupci profese mimo Komoru se snaží prosadit možnost tlumočit ve dvou lidech.

Pro úplnost je třeba dodat, že na tlumočení v soudní síni se vztahují obecná pravidla chování stanovená vyhláškou 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (viz Příloha II.). Jak uvádí Gorgolová et al., tato pravidla nepředstavují dogmatické pokyny, a tak si tlumočnick může v předstihu vyjednat s předsedou soudu výjimku (např. změnu zasedacího pořádku, aby tlumočnick lépe slyšel, nebo možnost vzít si do síně nápoj, což běžně dovoleno není) (2007: 17).

3. Vzdělávání dalších dospělých účastníků soudního řízení

V kapitole 2.2 jsme se podrobněji věnovali vzdělávání, které absolvují soudní tlumočníci v České republice. Podívejme se nyní na to, jak probíhá příprava dalších dospělých účastníků, kteří se soudního jednání s nezletilým mohou zúčastnit z titulu své profese. Zaměříme se zejména na doplňkové vzdělávání v otázkách jednání s nezletilými; nebudeme se zabývat studijními programy na vyšších odborných nebo vysokých školách obvyklých pro danou profesi. Podle informací z webových stránek Nejvyššího státního zastupitelství ČR¹⁷ (NSZ ČR) mají všechny osoby zastupující zúčastněné justiční orgány (tzn. soudci, státní zástupci, policisté, úředníci probační a mediační služby) zvláštní přípravu pro zacházení s mládeží. Totéž platí i pro sociální pracovníky OSPODu.

Zákony, literatura, ani důvěryhodné internetové zdroje však neudávají mnoho konkrétních podrobností o průběhu či formě vzdělávání výše zmíněných státních zaměstnanců. V této části proto shrneme dostupné informace a otázky odborné přípravy se budeme věnovat i v empirické části práce, abychom získali o odborné kvalifikaci zástupců justice co nejpřesnější představu.

3.1 Vzdělávání soudců a státních zástupců

Zastřešující organizací, která ve spolupráci s dalšími institucemi zajišťuje vzdělávání zaměstnanců justice, je Justiční akademie v Kroměříži (JA). Patří do Evropské justiční vzdělávací sítě (EJTN) založené roku 2000, jež představuje v této oblasti hlavní vzdělávací platformu Evropy. Podle údajů organizace sdružuje přes 120 000 soudců, státních zástupců a soudních čekatelů. Činnost EJTN spočívá ve vzdělávání v otázkách evropského, občanského, trestního a obchodního práva. Zároveň se okrajověji věnuje také lingvistickým a sociálním tématům, která se s justičními záležitostmi pojí. Jednou ze základních myšlenek EJTN je podporovat mezinárodní výměnu zkušeností mezi profesionály a posilovat spolupráci v rámci evropské justice.

JA vznikla na základě Zákona o soudech a soudcích (2002) a v ČR je jedinou institucí pro vzdělávání všech civilních zaměstnanců justice. Původně sídlila v Praze a Stráži pod Ralskem, v roce 1995 se však sloučila s kroměřížskou

¹⁷ Webové stránky NSZ ČR,[online]. [cit. 2019-03-6]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz>.

Justiční školou. Dle svých webových stránek se JA věnuje následujícím činnostem:

- příprava a organizace výchovně vzdělávacích akcí v rámci přípravy justičních a právních čekatelů; soustavné vzdělávání soudců, státních zástupců a dalších osob působících v justici;
- zajištění kvalifikačního studia vyšších soudních úředníků a vyšších úředníků státního zastupitelství podle zvláštního předpisu;
- poskytování knihovnických a informačních služeb;
- tvorba metodiky přijímacích pohovorů justičních a právních čekatelů, organizace zkoušek.

Jak dále vyplývá z webových stránek JA, akademie je členem mezinárodních vzdělávacích institucí v oblasti justice. V EJTN působí od roku 2004. Díky této spolupráci s partnerskými organizacemi může JA nabízet i výjezdní zahraniční semináře a školení. Akademie uvádí, že vzdělávací akce organizuje v úzké součinnosti se soudy a státními zastupitelstvími tak, aby přednášky a semináře co nejvíce odpovídaly potřebám soudních orgánů. O lektorech akademie uvádí, že jsou ustanoveni Radou JA a jedná se buď o pedagogické pracovníky – zaměstnance JA, nebo o odborníky. Ti jsou vybíráni z řad soudců, státních zástupců, advokátů, notářů, soudních exekutorů, akademických pracovníků vysokých škol a dalších významných odborníků.

Na webových stránkách jsme našli kalendář vzdělávacích akcí od února 2019 do ledna 2020¹⁸. Většina jednotlivých kurzů po rozliknutí nabídne podrobnější popis – datum a místo konání, komu je kurz určen, zdali je zakončen certifikátem, anotaci kurzu a podrobnější program i jména lektorů. Ze své pozice nemůžeme posoudit, jak dalece rozvržené akce odrážejí aktuální potřeby soudů a státních zastupitelství. Přesto však můžeme konstatovat, že v portfoliu JA najdeme vzdělávací akce ze všech výše uvedených odvětví práva i několik jazykových seminářů zaměřených na právníckou angličtinu, francouzštinu a němčinu. Zaměřili jsme se na tituly seminářů, které se věnovaly problematice soudního řízení s nezletilými. Nejvíce by tomuto kritériu odpovídaly následující čtyři akce, dle popisu zamýšleny pro 80 – 90 účastníků:

18 Webové stránky JA.[online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/>.

- *Vývojová psychologie a psychopatologie pro soudce* – dvoudenní kurz dle své anotace nabízí shrnutí jednotlivých stádií vývoje dítěte u zdravých jedinců a zaměří se na otázky vývoje, které mohou být relevantní pro soudcovskou praxi. Dále se má seminář zabývat nejčastějšími problémy psychopatologického charakteru s ohledem na stádium věk jedince a jejich možný dopad na vývoj dítěte.
- *Rodinné právo soukromé pro opatrovnické soudce – opakování*. Jedná se o dvoudenní cyklus přednášek na aktuální otázky rodinného práva soukromého. Organizátoři slibují i prostor pro výměnu zkušeností se zaváděním interdisciplinární spolupráce při rozhodování ve věcech péče soudu o nezletilé; dalším avizovaným tématem je prezentace závěrů pracovní skupiny o výživném.
- *Mladiství a nezletilí* – kurz formou přednášek v rozsahu dvou dnů určený státním zástupcům a soudcům. Akce je zaměřena na mladistvé a nezletilé z procesního a hmotněprávního pohledu. Jako hlavní témata je uváděna trestná činnost dětí a mladistvých, trestná činnost proti nezletilým osobám a vazební problematika.
- *Únos dítěte a přeshraniční případy* – třídní seminář v angličtině pořádaný v Polsku ve spolupráci s EJTN. Organizátoři avizují interaktivní formu, jako cílové publikum opět uvádí soudce a státní zástupce. Podle dostupných informací se seminář zabývá mezinárodní spoluprací soudů v případech únosu, otázkami svěřením do péče, trvalého bydliště dětí, relevantními kapitolami mezinárodního práva a ochranou práv a majetku dítěte.

Jak si můžeme povšimnout, JA se sice věnuje tématu nezletilých, můžeme pouze spekulovat, zdali tak činí v dostatečné míře a jestli je kapacita dostatečná, aby pokryla potřeby pracovníků justice. Z hlediska zaměření naší diplomové práce bychom rádi zdůraznili ještě jednu pozoruhodnou skutečnost – všechny semináře jsou určeny soudcům, event. státním zástupcům, tudíž zde patrně nedochází k žádné spolupráci mezi dalšími profesemi, nepočítáme-li zástupce jiných profesí v roli lektora. Zároveň si můžeme klást otázku, co v praxi obnáší specializace

soudců (např. opatrovnícký soudce, soudce ve věcech dětí a mládeže apod.).

Z rozhovoru¹⁹s předsedou Krajského soudu v Praze Ljubomírem Drápalem vyplynulo, že v otázce specializace není česká justice jednotná. Ačkoliv na většině soudů najdeme aktuálně rozdělenou hlavní agendu a pod ní jednoho či několik soudců (dle velikosti soudu), kteří ji mají na starosti, dlouhodobé vize se v soudnictví různí. Zatímco některé soudy prosazují myšlenku, že soudce má být co nejuniverzálnější, tudíž se snaží o co nejširší záběr, jiné naopak volí strategii rozdělení alespoň hlavních specializací. Tím soudcům vzniká možnost zaměřit se více na svou odbornost a proniknout do tématu hlouběji. Drápal jako dlouholetý soudce přirovnává odbornosti k jednotlivým oddělením na poliklinice a důrazně se staví za rozvoj odborností s argumentem, že spor může dobře rozhodnout jedině a pouze soudce – odborník na danou problematiku.

3.2 Vzdělávání policistů

Jak uvádí ve své studii policejního vzdělávání Tchuř²⁰ (2015: 38–40), od roku 2012 se Policie ČR snaží prosazovat filozofii celoživotního vzdělávání svých pracovníků. Návazné vzdělávání organizuje ve spolupráci s osmi školicími středisky, která jsou zřizována řediteli Krajských ředitelství PČR. Mezi nejznámější z nich patří Policejní akademie v Praze nebo policejní školy Ministerstva vnitra (ibid.). Policie podle Tchuřovy studie zároveň uvádí, že je zapojená i do několika mezinárodních vzdělávacích projektů které jsou zaměřené převážně na přeshraniční spolupráci policejních složek.

I u policie jsme se snažili vypátrat, jakou podobu mají nabízené semináře věnované dětem a nezletilým. Nejpestřejší škálu vzdělávacích akcí nabízí Policejní akademie v Praze v rámci cyklu CŽV. Pro školní rok 2018/2019 inzeruje na webových stránkách²¹ dva návazné pětidenní kurzy s názvem *Výslech dětského svědka – oběti mravnostní trestné činnosti I, II*. Jedná se o workshop pro 14 účastníků z řad policistů Služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV), kteří

19 Publikován 5. 10. 2017 na webu Česká pozice; autor rozhovoru: Kristián Léko. [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/soudce-muze-kvalitne-rozhodovat-je-li-v-dane-oblasti-odbornikem-pwg-/tema.aspx?c=A171004_012242_pozice-tema_lube.

20 Bakalářská práce: *Systém vzdělávání v Policii České republiky* (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2015).

21 Dle webu Policejní akademie ČR v Praze.[online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: https://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata18/kata18.html.

pracují na úseku odhalování a vyšetřování mravnostní a trestné činnosti páchané na dětech. Forma semináře je podle popisu poměrně interaktivní, s důrazem na modelové situace, kazuistiky a praktický nácvik. V programu kurzu najdeme podle anotace následující okruhy témat:

- výslech dětského svědka;
- vybrané kapitoly z vývojové psychologie a speciální pedagogiky;
- syndrom sexuálně zneužívaného dítěte;
- zvláštnosti výslechu sexuálně zneužitého dítěte;
- pachatelé sexuálního zneužívání;
- praktická část - práce ve speciální výslechové místnosti.

Přestože jiný kurz Policejní akademie v rámci CŽV aktuálně v akademickém roce nenabízí, můžeme tvrdit, že takto prakticky pojatý kurz pro nízký počet účastníků může být velmi efektivním vzdělávacím nástrojem. Ohledně lektorů akademie neuvádí konkrétní jména ani odbornosti, dá se ovšem předpokládat, že se na kurzu budou podílet například dětští psychologové, kteří na akademii působí jako externí vyučující. Za slabinu workshopu bychom opět mohli označit absenci dalších dospělých osob, které se mohou výslechu nezletilé oběti zúčastnit. I pokud připustíme, že k tlumočení u takových jednání dochází spíše zřídka, našly by se jistě jiné profese (dětský psycholog, sociální pracovník), s nimž policisté při jednání s nezletilým mohou spolupracovat.

3.3 Vzdělávání advokátů

V této oblasti jsme se jako o hlavní referenční zdroj opírali o informace poskytnuté Českou advokátní komorou (ČAK). Každý advokát má ve veřejném rejstříku²² uvedené nejen své kontaktní údaje, ale také odvětví práva, jimž se věnuje. Počet odborností si volí advokáti sami (zpravidla se jedná průměrně o 5–10 specializací). Můžeme předpokládat, že v zájmu poskytování co nejkvalitnějších služeb se skutečně na dané oblasti zaměřují, aktivně se v nich vzdělávají a mají přehled o dění ve svém oboru. Vzhledem k tomu, že advokáti

²² Rejstřík je přístupný z webu ČAK.[online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://vyhledavac.cak.cz/>.

provozují buď samostatnou praxi, nebo se sdružují v rámci kanceláří, předpokládáme spíš vnitřní motivaci jedince zajistit si potřebnou kvalifikaci pro své zvolené odvětví.

Také stránky ČAK nabízejí kalendář²³ s přehledem vzdělávacích seminářů. Opět jsme se zaměřili na problematiku nezletilých. Našemu požadavku odpovídal jeden seminář s názvem *Věci péče soudu o nezletilé pohledem soudce Ústavního soudu*. Podle popisu se jedná o jednodenní vzdělávací akci určenou advokátům, event. koncipientům. Jako cíl semináře je uvedeno seznámení posluchačů s novinkami v procesní a hmotněprávní úpravě rodinných věcí s důrazem na otázky péče o nezletilé a aktuální trendy v této oblasti. Můžeme si povšimnout, že seminář na toto téma pořádá i JA. Zajímavá je však pro naše šetření zejména skutečnost, že v tomto případě je přednášejícím člen Ústavního soudu, což už můžeme pokládat alespoň za náznak interprofesní spolupráce a sdílení odlišných náhledů na problematiku. Přesto se však jedná o akci určenou advokátům, tudíž se v pravém slova smyslu nemůže jednat o výměnu názorů mezi jednotlivými odborníky. Žádnou další možnost organizovaného vzdělávání ve věcech nezletilých osob ČAK nenabízí. Několik jejích členů však v rámci přípravných rozhovorů pro tuto diplomovou práci uvedlo, že vzdělávací akce na toto téma (například zvláštnosti výslechu nezletilých) čas od času probíhají.

3.4 Vzdělávání sociálních pracovníků

Výkon tohoto povolání se v ČR řídí Zákonem 108/2006 Sb. o sociálních službách, a prováděcí vyhláškou 505/2006 Sb. V rámci sociálních služeb působí zejména sociální, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci a rodinní poradci. Mezi hlavními předpoklady k práci sociálního pracovníka i v otázkách sociálně-právní ochrany dětí uvádějí krajské sociální odbory²⁴ odbornou způsobilost. Ta může mít formu absolvovaného studia na vyšší odborné nebo vysoké škole zaměřené na sociální práci, pedagogiku, humanitární práci a příbuzné obory. Alternativou k diplomu z VOŠ a VŠ je absolvování akreditovaného vzdělávacího kurzu

23 Semináře ČAK v rozmezí únor–prosinec 2019; [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: (<https://www.cak.cz/scripts/modules/diary/default.php?calid=1&statusid=1>).

24 Např. Sociální odbor Libereckého kraje. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/page2149/Registrace-socialnich-sluzeb/6-kvalifikacni-pozadavky-vzdelavani>.

v rozsahu minimálně 150 hodin a praxe v oboru sociální práce po dobu nejméně 5 let.

Pokud se týká vzdělávání v otázce nezletilých, je třeba podotknout, že sociální práce může mít mnoho podob a práce pro OSPOD je pouze jednou z nich. Podíváme-li se na osnovy kvalifikačních kurzů podle vyhlášky 505/2006 Sb., zjistíme, že děti a mladiství jako samostatné téma zmíněni nejsou. Přesto se dá očekávat, že jim bude věnován určitý prostor například v bloku o komunikaci či psychologii, jež tvoří podle vyhlášky nedílnou součást kvalifikačních kurzů. Je pochopitelné, že speciální studijní obory na vyšších odborných nebo vysokých školách mají k dispozici větší časovou dotaci, a proto můžeme předpokládat, že se studenti v průběhu studia mají možnost seznámit blíže například s rolí sociálního pracovníka v situaci soudního řízení s nezletilým.

V otázce dalšího vzdělávání ukládá zákon zaměstnavatelům sociálních pracovníků povinnost zajistit svým pracovníkům doškolování v rozsahu minimálně 24 hodin ročně, aby si mohli dále upevňovat svou odbornost.

Závěrem této podkapitoly bychom rádi poznamenali, že v nabídce doplňkového vzdělávání pro zástupce justice, policie, advokátů ani sociálních pracovníků jsme nenarazili na žádnou akci věnovanou spolupráci s tlumočnickem. Jedinou výjimkou, která by do této kategorie mohla spadat, je připravovaný jednodenní workshop²⁵ pořádaný KST ČR ve spolupráci s PČR – Národní centrálou proti organizovanému zločinu. Seminář je prezentován jako možnost vyzkoušet si tlumočení různých typů policejních výslechů a slibuje následující témata:

- strategie při vedení výslechu;
- role, práva a povinnosti tlumočnicka z pohledu tlumočnicka i vyslychajícího policisty;
- simulované situace a fragmenty rozhovorů;
- popisy osob;
- etické zásady a principy;
- reflexe jednání tlumočnicků, zpětná vazba;
- argot;
- příprava tlumočnicků na výslech.

25 Anotace semináře pod hlavičkou KST ČR. [online]. [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/akce/tlumoceni-vyslechu-pro-policii-interaktivni-workshop>

Podle informací KST ČR se bude jednat již o čtvrtý běh kurzu, který se podobně jako workshop pro policisty profiluje jako velmi prakticky pojatý seminář. Zároveň je z hlediska naší práce třeba zdůraznit skutečnost, že je v konceptu kurzu zahrnutá nejen praktická část, ale zejména i následná zpětná vazba z pohledu obou profesí, což může představovat zdroj hodnotných poznatků jak pro účastníky kurzu, tak pro lektory.

4. Děti a nezletilí před soudem

4.1 Nejlepší zájem dítěte

Než se zaměříme na konkrétní příklady situací, při nichž se nezletilí ocitnou na policii či ve výslechové místnosti soudu, je zapotřebí zmínit ještě pojem *nejlepší zájem dítěte*. Tento pojem je zakotvený v Úmluvě o právech dítěte, již přijalo Valné shromáždění OSN na podzim 1989. Česká republika dokument implementovala v roce 1991. Jak komentuje na svých webových stránkách UNICEF²⁶, „Úmluva o právech dítěte poskytuje základní rámec toho, co je důležité pro každé dítě. Na žádné dítě není zapomenuto. Dětská práva se vztahují na všechny děti bez ohledu na to, kde žijí a odkud pochází.“. Obecně můžeme říci, že podle Úmluvy musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Cílem institutu nejlepšího zájmu dítěte by mělo být naplnění cíle Úmluvy, tedy uznání dítěte jako nositele práv a nikoli jako objektu péče a ochrany. Tato interpretace implikuje pravidlo brát ve sporných situacích ohled na vlastní názor a preference nezletilých raději než na vlastní zájmy. Stejně tak by se podle této zásady měli dospělí vyvarovat toho, aby ze své pozice určovali dítěti priority. Bohužel podle právničky Anny Hofschneiderové²⁷ z odboru ochrany práv dětí Ministerstva práce a sociálních věcí a dalších právníků tento pojem v českých podmínkách stále představuje ještě poměrně nejasnou kategorii. Tím pádem se často stává, že ve víru emotivních argumentů typu „jde přece o dítě“ se jednání překlápí z racionální roviny věcných skutečností do roviny emocí (ibid.). Můžeme tedy konstatovat, že judikatura se s právní praxí vždy neshoduje.

4.2 Děti a mladiství před soudem v občanském právu

Obecně zákonodárce stanoví, že fyzická osoba nabývá svéprávnosti k právnímu jednání (podle staršího názvosloví *způsobilosti mít práva a povinnosti*)

26 Webové stránky organizace UNICEF. [online]. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>.

27 Viz článek *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte*, [online]. [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.

okamžikem narození. Před dovršením 18 let věku mají nezletilí způsobilost pouze k takovým právním úkonům, které jsou přiměřené jejich věku a vyspělosti. Zletilostí nabývají svéprávnosti v plném rozsahu.

V souladu se svou povinností zajišťuje Česká republika nezletilým zvláštní ochranu nejen před soudem. Jak ve svém článku shrnuje advokátka Alena Vlachová²⁸, v občanském soudním řízení představuje takovou ochranu zejména zajištění práva dětí na spravedlivý proces, které se nejvíce projevuje skrze řádné zastoupení nezletilých v řízení prostřednictvím opatrovníka. Zároveň je soud povinen v řízení jednat přímo s nezletilým dítětem, pokud je to přiměřené jeho věku a rozumové vyspělosti. „Pokud soud ustanovuje v řízení nezletilému účastníkovi opatrovníka, nelze opatrovníkem ustanovit pracovníka soudu. Musí jít vždy o osobu na soudu zcela nezávislou, která je schopna řádně chránit práva a oprávněné zájmy dítěte s přihlédnutím k typu řízení.“ (ibid.) Děti se nejčastěji dotýkají spory ve věci péče o děti. Opatrovníkem nezletilých bývá v tomto případě pravidelně ustanovován orgán sociálně-právní ochrany dětí, který je pro tento typ řízení profesionálně vybaven k řádnému zastupování dítěte. Vlachová zároveň upozorňuje, že jiná situace nastává v řízeních, jejichž předmětem jsou majetková práva (například zaplacení výživného). V takovém typu řízení zpravidla pracovníci OSPODu (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) nejsou schopni dítě řádně zastupovat, neboť k hájení práv a oprávněných zájmů účastníka je zapotřebí profesionálních právních znalostí. Jako opatrovník bývá v tomto případě určen advokát. Podobná situace je v trestním právu, jak bude popsáno níže.

Nejčastěji projednávanými případy s nezletilými jsou v kontextu civilního procesu otázky opatrovnictví. Klíčovým dokumentem je v tomto případě nový občanský zákoník (Zákon 89/2012 Sb.) a zejména jeho druhá část věnovaná rodinnému právu. Tato část ošetřuje mimo jiné příbuzenství, osvojení, vyživovací povinnost a jiné formy péče o děti. Důležitou otázkou, kterou si musíme položit, je také příslušnost soudu. Nařízení Rady (ES) 2201/2003 v Oddílu 2 o rodičovské zodpovědnosti v otázce obecné příslušnosti stanoví, že „soudy členského státu jsou příslušné ve věci rodičovské zodpovědnosti k dítěti, které má v době podání

28 Viz článek *Ochrana procesních práv nezletilých v řízení před soudem*, [online]. [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-procesnich-prav-nezletilych-v-rizeni-pred-soudem-101418.html>.

žaloby obvyklé bydliště na území tohoto členského státu“ (čl. 8). Tím se zákon snaží vyjít vstříc nejlepšímu zájmu dítěte a upřednostňuje soud v místě bydliště dítěte. Právo však zároveň uznává celou řadu výjimek z pravidla obecné příslušnosti. Pro ilustraci uvádíme níže citaci z článku 9²⁹, který se váže ke stěhování nezletilého z jednoho státu EU do jiného. Další výjimky se týkají zvláštních případů (například únos dítěte, navrácení dítěte, atp.). Těmito krajními situacemi se však nebudeme v naší práci zabývat, nicméně pravidla bychom opět našli v Oddílu 2 výše zmíněného nařízení Rady.

V citaci je zajímavá zejména zmínka o lhůtě 3 měsíců. Soudkyně a uznávaná odbornice na rodinné právo JUDr. Hana Nová v rozhovoru³⁰ pro účely této diplomové práce vysvětluje fungování tohoto zákona v praxi: „Pokud se české dítě přestěhuje do jiného unijního státu, po uplynutí lhůty 3 měsíců soud v ČR ztrácí příslušnost řešit záležitosti dítěte. Příslušným je v soud v místě nového bydliště. Totéž platí i pro případy, kdy se dítě – občan jiného státu usadí s rodiči v ČR.“. JUDr. Nová dále popisuje i nejčastější scénáře ze své praxe: pokud dítě žije v nějaké zemi delší dobu, byť jazyk této země nemusí být mateřštinou dítěte, pravděpodobně jej ovládá do té míry, aby se dokázalo s policistou nebo soudcem domluvit bez tlumočnicka. Pokud je něco potřeba soudně řešit krátce po nastěhování dítěte do jiného státu, příslušným zůstává soud v původní zemi, kde opět odpadá nutnost tlumočení. Tento výrok bychom mohli podpořit všeobecně uznávanou skutečností, že v raném věku se člověk učí cizí jazyky daleko snáze než v dospělosti. Na základě toho můžeme spekulovat, že v občanských sporech (zejména se jedná o rodinné právo a otázky výživného a opatrovnictví) se v případě potřeby spíše než dětem tlumočí jednomu z rodičů, který se za svou rodinou přestěhoval ze své země původu, ale jazyk jednání dostatečně neovládá.

Kromě zmíněných případů rozvodových řízení a sporů o výživné se můžeme podle JUDr. Nové setkat s dětmi v civilním procesu také v případě, že dojde ke skutečnosti, která dítěti zakládá civilní práva. Jako příklad bychom si

29 V případě, že se dítě zákonným způsobem přestěhuje z jednoho členského státu do jiného a získá zde nové obvyklé bydliště, ponechají si soudy členského státu předchozího obvyklého bydliště dítěte odchýlně od článku 8 příslušnost po dobu tří měsíců po přestěhování pro účely úpravy rozhodnutí o právu na styk s dítětem vydaného v tomto členském státě před přestěhováním dítěte v případě, že nositel práva na styk s dítětem podle rozhodnutí o právu na styk má nadále obvyklé bydliště v členském státě předchozího obvyklého bydliště dítěte.

30 Rozhovor se uskutečnil 5. dubna 2019.

mohli uvést nenadálou smrt matky v nemocnici. V tomto případě civilní soud spolupracuje s Úřadem práva civilního, aby dítěti mohla být nahrazena škoda včetně tzv. bolestného³¹.

Posledním bodem občanského práva, který je pro naši práci podstatný, je Zákon č. 89/2012 Sb. § 867 odst. 1 a 2:

(1), „Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne soud dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit.

(2) Není-li podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor nebo není-li schopno tento názor sdělit, soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte; o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost.“.

Zákon zde zmiňuje hranici 12 let věku jako okamžik, kdy je dítě schopno vyhodnotit nastálou situaci a vytvořit si na ni názor. V některých případech zákon s touto hranicí dále pracuje a například stanoví, že při osvojení dítěte staršího 12 let je nutnou podmínkou k osvojení souhlas dotyčného nezletilého (Zákon 806/2012 Sb., § 806). Jakkoliv tedy panuje všeobecná snaha nezletilému šetření nebo rozhovoru se soudcem ušetřit, z paragrafu vyplývá, že minimálně nezletilí mezi 12. a 18. rokem, kteří neovládají jazyk jednání, potřebují tlumočníka, aby mohli v rámci přípravné fáze řízení vyjádřit svůj názor a preference.

4.3 Děti a mladiství před soudem v trestním právu

Z pohledu českého trestního práva spadají nezletilí v soudních řízeních do skupiny potenciálně ohrožených a poškozených osob, přičemž dle zákona rozlišujeme dvě základní kategorie nezletilých:

- 1) do 15 let věku (na tyto osoby zákon nahlíží jako na děti);
- 2) mezi 15 a 18 lety věku – mladiství.

³¹ Finanční náhrada bolesti jako nemajetkové újmy na zdraví, která pramení z fyzického či psychického utrpení. (89/2012 Sb. Občanský zákoník, § 2958 a 2959).

Z tohoto titulu požívají obě kategorie ze zákona speciální ochrany. Jak uvádí Nejvyšší státní zastupitelství ČR³² (NSZ ČR), tuto ochranu můžeme chápat buď ve smyslu k dítěti a mladistvému jakožto pachateli trestného činu, svědku, nebo k dítěti coby oběti poškozené trestným činem. Během celého řízení se úzkostlivě dbá na zachování soukromí dítěte či mladistvého a uveřejnění výsledků řízení se řídí obzvláště přísnými úpravami zejména ve vztahu k veřejným sdělovacím prostředkům. Proto je možné zveřejnit pouze takové informace, jež zachovají anonymitu nezletilého. Jelikož se jedná o specifické případy, veškeré zúčastněné justiční orgány (soudci, státní zástupci, policisté, úředníci probační a mediační služby) a sociální pracovníci musí mít dle Nejvyššího státního zastupitelství „zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží“.

4.3.1 Dítě jako pachatel činu jinak trestného & mladistvý jako pachatel provinění

Do dne dovršení 15 let věku nemá dítě trestní odpovědnost, tudíž jej nelze stíhat za skutky, které by jinak byly obecně považovány za trestné. Jelikož proti dítěti nelze vést trestní řízení, soud se řídí zvláštními právními předpisy, které upravují občanské soudní řízení. Protože dítě musí mít v řízení opatrovníka, soud jím ustanovuje advokáta. Dalšími účastníky řízení jsou také: příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), zákonní zástupci dítěte či osoby mající dítě v péči (např. pěstouni), event. jiné osoby, kterých se záležitost týká. Těmi mohou být například prarodiče, kteří dítě vychovávají. Pokud projednání před soudem iniciovalo státní zastupitelství, je přítomen i státní zástupce. Ve většině případů se na přípravných jednáních k řízení podílí také znalec, nejčastěji dětský psycholog, nicméně jednání před soudem se již zpravidla neúčastní.

Pokud se nezletilá osoba něčeho dopustí, věc projednává soud pro mládež, který postupuje v souladu se Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.). Tento zákon je určený pro výkon spravedlnosti vůči nezletilé osobě. Nabízí škálu prostředků, z nichž soud vybírá vhodná opatření potřebná k nápravě nezletilého pachatele v závislosti na skutkové podstatě činu a vyspělosti

32 Webové stránky NSZ ČR,[online]. [cit. 2019-04-6]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/ohroene-osoby-a-pokozeni/ochrana-deti>.

nezletilého. „Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchaní provinění.“ (§ 9 zákona č. 218/2003 Sb.) Mezi opatřeními uvádí NSZ ČR například: výchovnou povinnost, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jinak zaměřeného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, či ochrannou výchovu a léčení.

Mladiství mezi 15.–18. rokem věku z pohledu práva již nesou trestní odpovědnost. Zároveň však zákon stanoví, že „mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“ (§5 zákona č. 218/2003 Sb.). Ačkoliv v justici obecně platí, že každý případ má být posuzován individuálně, můžeme konstatovat, že ve věcech nezletilých je na toto pravidlo a pečlivé posouzení vyspělosti mladistvého kladen zvláštní důraz. V kontextu mladistvého pachatele hovoříme o trestném činu jako o provinění. Řízení opět spadá do kompetence soudu pro mládež a ten nařizuje opatření nezbytná pro nápravu. V souladu se Zákonem č. 218/2003 Sb. soud musí při výběru opatření přihlížet nejen k závažnosti provinění, ale také k osobnosti mladistvého. Soud tedy bere v potaz celou řadu kritérií, jakými jsou mimo jiné věk, zdravotní stav, mravní a duševní vyspělost, rodinné a sociální poměry. NSZ ČR dělí možná opatření do tří následujících kategorií:

- 1) **výchovná** – podobně jako u dětí výchovná omezení, dohled probačního úředníka, napomenutí s výstrahou;
- 2) **ochranná** – ochranná výchova, zabezpečovací detence, ochranné léčení, zabránění věci, aj.;
- 3) **trestní** – do této kategorie spadá například domácí vězení, zákaz činnosti, obecně prospěšné práce, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce, nepodmíněné odnětí svobody.

4.3.2 Nezletilý jako oběť trestného činu či jeho svědek

Nezletilé osoby mohou v trestních řízeních figurovat také jako poškození nebo svědci nelegální činnosti. Trestní řád (Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním) vyžaduje pro tuto kategorii nezletilých účastníků specifické postupy, zejména pokud se jedná o výslech obětí. Ty se liší zejména v přístupu, jakým pověřený orgán (soudce, státní zástupce, policista) vede výslech. V některých situacích dochází k tomu, že jsou osoby mladší 18 let „vyslýchány o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jejich duševní a mravní vývoj“ (§ 102 141/1961 Sb.). S ohledem na tuto skutečnost platí obecné pravidlo pro vedení výslechu: výslech nezletilé osoby musí být proveden obzvláště šetrně a takovým způsobem, aby jej v dalších fázích řízení nebylo zapotřebí opakovat (ibid.). Ve většině případů výslech proběhne během přípravného řízení. V závislosti na případu a osobě vyslychaného se k případu přibírá psycholog či pedagog, který zde vystupuje v roli odborníka na práci s mládeží a pomáhá ke správnému vedení výslechu. Je-li to vhodné a nezletilý je v přítomnosti rodičů ochotný a schopný vypovídat pravdivě, mohou se výslechu zúčastnit také rodiče nebo zákonní zástupci. Ti ovšem nenahrazují přítomnost výše zmíněných expertů. Za určitých okolností rodiče přibrat nelze, a to zejména v případech, kdy rodiče v projednávané věci figurují rovněž jako svědci nebo oběti, event. nelze vyloučit, že jsou pachateli daného trestného činu.

Analogicky s případy, kdy nezletilý vystupuje jako pachatel činnosti jinak trestné, se i u obětí a svědků mladších 18 let pečlivě chrání jejich osobní údaje a soukromí. Trestní řád zakazuje zveřejňovat jakékoliv informace, obrazové či zvukové záznamy, jež by mohly vést k odhalení totožnosti dané osoby. Na porušení tohoto zákazu se nahlíží jako na správní delikt postižitelný peněžitou pokutou. Ve zvláště závažných případech může být porušení klasifikováno dokonce jako trestný čin.

4.4 Výslechové místnosti

Nezanedbatelnou úlohu hraje při výslechu vhodné prostředí, které Spurný (2003: 35) označuje jako jeden ze základních kamenů správně vedeného a efektivního výslechu. Jak však během rozhovorů k této diplomové práci podotkly

dvě pražské soudkyně a potvrdila i odborná literatura (např. Spurný 2003), zákon podrobně řádné a vhodné prostředí výslechu nedefinuje. V praxi se nejčastěji používají tzv. výslechové místnosti, někdy také označované jako hovorny. V případě běžných policejních služeben však rozhovor nezřídka probíhá v klasické kanceláři policisty.

Vhodné prostředí, ideálně místnost vyhrazená k výslechům, dovoluje oběma stranám, aby se mohly plně soustředit a věnovat projednávané věci plnou pozornost. I proto se kriminalisté shodují, že vhodnější pro výslech dospělých je jednoduše zařízená výslechová místnost se základním nábytkem (stůl, židle, event. stolní počítač pro zapisovatele). Zvláště u mladších dětí (zhruba do staršího školního věku) může však strohá místnost působit příliš úředně. To může vyvolat v dítěti pocit úzkosti a strachu, jež mohou vést ke vzniku komunikační bariéry. Dětské psychologové navíc dodávají, že taková atmosféra má vliv také na emoční prožívání jedince a jeho jednání. V důsledku vlivu těchto faktorů bude výpověď nezletilého znehodnocena (Jandová 2008: 19).

Jak píše v článku³³ por. Tomáš Hulan, výslech v místnosti vede zkušený a vyškolený policista, jenž je schopen navázat adekvátní kontakt s nezletilým. Podle něj jsou na výslechy policisté připravováni řadou seminářů. To v rozhovoru³⁴ pro diplomovou práci potvrdila i jedna pražská vyšetřovatelka, která zároveň zdůrazňuje důležitost praxe. „Máme možnost zúčastnit se různých školení na téma výslechu dětského svědka v různém postavení. Přesto se domnívám, že nejvíce se člověk naučí praxí. Výslechy nezletilých vedu samostatně zhruba 10 let. Vybavuju si, že ze začátku jsem se byla na pár rozhovorech podívat, ale i tak jsem byla velmi nervózní, když jsem výslech měla vést sama.“

První speciální výslechové místnosti (SVM) byly otevřeny v Praze v roce 2004 z iniciativy tehdejší vedoucí oddělení mravnostní kriminality PhDr. Aleny Kolářové (Hulan, 2016). Dnes síť SVM na území ČR čítá přes 66³⁵ místností. Jedná se o prostory speciálně uzpůsobené pro výslechy nezletilých, zvláště zranitelných obětí trestných činů, či velmi traumatizovaných osob, jimiž mohou

33 Zveřejněný 9. června 2016 na webu PČR. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prazska-policie-v-techto-dnech-otevrela-dalsi-specialni-vyslechovou-mistnost.aspx>.

34 Rozhovor proběhl 17. května 2019.

35 Podle MVČR údaje aktuální k 2. říjnu 2017. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: file:///D:/Downloads/Seznam_speci%C3%A1ln%C3%ADch_v%C3%BDslechov%C3%BDch_m%C3%ADstnost%C3%AD_k_2._%C5%99%C3%ADjnu_2017.pdf.

být například znásilněné ženy. Místnosti jsou budované s cílem působit na přítomné podpurným dojmem a pomáhalo zmírnit případné negativní důsledky sekundární viktimizace. Tento jev se vyskytuje nejčastěji u obětí a svědků závažných trestných činů, mnohdy sexuálního charakteru. V odborné literatuře je sekundární viktimizace popisována jako okamžik, kdy se prožité trauma prohlubuje právě probíhajícím úředním řízením (Čírtková, 2002: 197).

V rámci rozhovorů pro empirickou část práce jsme měli možnost navštívit dvě výslechové místnosti. Přestože jsou obě místnosti zamýšleny zejména pro rozhovor s nezletilým, vybavení i celkový dojem se liší. První místností, kterou provedla autorku této práce jedna z pražských vyšetřovatelek, představuje typickou ukázkou oficiální SVM. Nachází se v jedné z pražských budov Policie ČR Na Perštýně, do provozu byla uvedena roku 2016 a skládá se ze dvou propojených místností. První z nich je určena pro rozhovor nezletilého a vyslychajícího. Ti jsou zpravidla posazeni přes roh u dvou navzájem kolmých stran stolu. Pokud je jednání tlumočené, sedí zde v trojúhelníkové konstelaci s oběma účastníky i tlumočnick.

Obr. 1: Výslechová místnost – police s vybavením a hračkami pro děti

Obr. 2: Výslechová místnost – police s vybavením a hračkami pro děti

*Obr. 3: loutky Jája a Pája
(foto: Policie ČR)*

Na fotografiích³⁶ vidíme, že vybavení této místnosti se snaží napodobit přátelské a bezpečné domácí prostředí. Proto v pokoji nechybí obrazy, květiny, hračky či barevné doplňky. Mezi další vybavení patří i speciální demonstrační pomůcky, jakými jsou například tzv. panenky Jája a Pája (viz Obr. 3). Jedná se o látkové figurky s odnímatelným oblečením využívané k tomu, aby na nich stydlivější dítě, které prožilo například domácí násilí nebo zneužití, mohlo jistou odosobněnou formou názorně předvést, co jej potkalo. Mezi dalšími pomůckami, které používá nejen naše průvodkyně, patří papír a pastelky. Zvláště menší děti tak mají možnost vyjádřit se i formou kreslení, pokud verbální projev z nějakého důvodu vázne.

Důležité je technické vybavení místnosti – nenápadně umístěné kamery a mikrofony. Ty slouží k nahrávání celého rozhovoru a jsou propojené s obrazovkami s druhou místností, zařízenou už spíše kancelářsky a vybavenou

³⁶ Není-li uvedeno jinak, snímky pořídila autorka diplomové práce.

velkou obrazovkou.

Obr. 4: Výslechová místnost pro pozorovatele

Ačkoliv na rozdíl od Belgie a jiných zemí není nahrávání výslechů nezletilých v ČR povinné, velmi často se k němu přistupuje, aby se nemusel rozhovor opakovat. Zvukový audiozáznam posléze slouží pro potřeby vyšetřování, materiál pro znalce a zároveň jako podklad pro vyhotovení transkriptu, který obdrží všechny zúčastněné strany. Kamery zároveň v reálném čase přenášejí dění ve výslechové místnosti do druhé místnosti, kde výslechu mohou přihlížet další účastníci (soudce, státní zástupce, psycholog, soudní znalec, obhájce, pracovník OSPODu apod.). Zejména u mladších dětí by výslech podle pražské vyšetřovatelky neměl přesáhnout půl hodiny. Jakmile vyslychající osoba dokončí hlavní část výslechu, odchází na okamžik do druhé místnosti, aby zjistila, zdali nevyvstaly ještě další otázky, které by přihlízející chtěli položit. Ve většině výslechových místností se doplňující dotazy píšou na papír, který si následně odnáší vyslychající zpět do první místnosti. Tuto praxi popisuje i naše vyšetřovatelka. Podle jejích slov jí vyhovuje daleko více než technicky dokonalejší model v jiných místnostech. Ten funguje na principu dvou počítačů s propojenými obrazovkami, díky nimž mohou přihlízející z druhé místnosti otázky psát na počítač v místnosti a ty se pak zobrazí na monitory v první místnosti. Vyslychající tak nemusí od dítěte odbíhat a může klást doplňující

otázky v okamžiku, kdy se obvykle dají jednoduše zařadit do výslechu. Naše vyšetřovatelka však vnímá počítač ve výslechové místnosti spíše jako komunikační bariéru ve vztahu k dítěti a rušivý element, kvůli němuž se nemůže plně soustředit na nezletilého a jeho výpověď.

Obr. 5: „Dětská“ hovorna

Druhá místnost se nachází v rámci Justičního areálu Na Míčánkách v pražských Vršovicích a dala by se popsat jako improvizovaná. Vznikla v omezených podmínkách z iniciativy soudkyně, která se dlouhá léta ve své praxi zabývá rodinným právem a problematikou opatrovnictví. Ve své kariéře se setkala nejen s výslechy dětí, ale i situacemi, kdy bylo dítě pouze přítomno výslechu dospělého (např. rodiče, který nesehnal hlídání). Jak můžeme vidět na fotografiích, jedná se o standardně vybavenou hovornu. Navíc je pouze prosklená vitrína s rozličnými hračkami a plyšáky, v maličkém skladu vedle místnosti najdeme další tašky a pytle s rezervními hračkami. „Jakmile si dítě vybere hračku a začne si s ní hrát, vyzozorovala jsem, že klid a činnost dítěte má pozitivní vliv i na dospělého. Odpadá průvodní stres a obava, že dítě nemá na jednání co dělat a že se budu na rodiče zlobit. Na závěr jednání dovoluji dítěti si nejoblíbenější hračku odnést, nové přírůstky a hračky mi nosí známí i zaměstnanci zastupitelství,“ vysvětluje v rozhovoru³⁷ pro tuto DP dotyčná soudkyně svou motivaci uzpůsobit výslechovou místnost dětem. Ve své praxi používá tuto místnost jako výslechovou pro řešení potenciálně méně závažných a méně emocionálně vypjatých sporů (opatrovnictví aj.), kde není ani potřeba nahrávání.

³⁷ Rozhovor proběhl 5. dubna 2019.

V případě náročnějšího případu využívá specializované výslechové místnosti PČR vybavené potřebnými pomůckami i technikou.

Obr. 6: Hračky pro děti

Obr. 7: „Na konci rozhovoru si děti můžou jednu z hraček odnést.“ (soudkyně v rozhovoru 5.4. 2019)

5. Komunikace s dětmi a nezletilými

V každé situaci představuje dítě specifického komunikačního partnera a tlumočení v tomto ohledu netvoří žádnou výjimku. Čím je nezletilý mladší, tím více je zapotřebí mu přizpůsobit způsob projevu (volbu lexika, stavbu větné struktury, prostředky fatické funkce aj.) a brát ohled na specifika dětského chování a jednání. Než se na tyto odlišnosti zaměříme, podívejme se nejprve na to, jaké kategorie dětí dle věku uvádí odborná psychologická literatura. Budeme se věnovat zejména věkovým kategoriím, u nichž je větší pravděpodobnost, že se mohou setkat s tlumočením. Jak však ve svých publikacích (např. *Psychologie de l'enfant*, 1. vydání již 1966) upozorňuje švýcarský vývojový psycholog Jean Piaget a jeho žačka Bärber Inhelderová (2014: 10) a další odborníci, každý člověk je jedinečná lidská bytost, která se vyvíjí individuálně, proto je nutné nahlížet na uvedené kategorie jako na orientační. Zároveň se odborníci shodují, že pouze věk nepředstavuje přesné měřítko vyspělosti. V komunikaci a jednání s dítětem je totiž zapotřebí vzít v potaz celou osobnost nezletilého.

Primární zdroj podkladů k následujícímu dělení je publikace *Vývojová psychologie* (2006) dětských klinických psychologů Josefa Langmeiera a Dany Krejčířové.

- **Předškolní věk (3–6 let)** – v tomto období dominují psychické a sociální změny nad vývojem růstovým. Dítě rozvíjí a zvětšuje svou slovní zásobu, začíná používat abstraktní pojmy. V ranější fázi na svět nahlíží zejména ze své perspektivy (egocentrismus), postupně začíná vnímat své já a mezilidské vztahy. Na začátku ne vždy odděluje reálný svět od fantazie, neživým věcem přisuzuje lidské pocity. Pozvolna se učí chápat vztah příčiny a důsledku. Při komunikaci a hře převažuje kooperativní přístup (Langmeier & Krejčířová 2006: 87—103).
- **Mladší školní věk (6–11 let)** – dítě si přivyká na školní režim, hra nabývá podobu učení. Rozvíjí své sociální kompetence, učí se systematické práci a rozvíjí pocit odpovědnosti za své výkony, dokáže pochopit podstatu lži. Z pohledu rodinných vazeb se dítě začíná osamostatňovat, rozvíjí

spolupráci a sociální kontakt se svými vrstevníky (Langmeier & Krejčířová 2006: 117–142).

- **Starší školní věk–puberta (12–15 let)** – v tomto období se rozvíjí zejména duševní pochody. Dochází ke zdokonalování procesu učení a uchovávání nabytých informací v paměti. Rozvíjí se analyticko-syntetický způsob myšlení, dítě umí aplikovat získané poznatky i v modifikovaných situacích. Následkem hormonálních změn se nezřídka objevují změny v chování a prožívání dospívajících (Langmeier & Krejčířová 2006: 143–166).
- **Adolescence–dorostenecké období (16–18 let)** – jedinec přechází do dospělosti, osamostatňuje se a adaptuje na „dospělý“ svět. Snaží se najít své místo ve společnosti (rodina, školní a pracovní kolektiv). Hledání sebe sama mohou provázet pocity nejistoty, úzkosti či obavy z budoucnosti. Ty se mohou projevit zhoršením pozornosti, pracovního výkonu nebo sebeovládání (ibid.).

5.1 Zvláštnosti dětského chování a jednání

Tato podkapitola se týká zejména dětí v mladším školním věku, jelikož uvažování většiny dětí na horní hranici staršího školního věku se v základních rysech čím dál více blíží smýšlení dospělých jedinců (Langmeier & Krejčířová 2006: 149). V kontextu soudního tlumočení uvádí Vodehnalová³⁸ (2008: 16– 19) několik základních specifik dětského myšlení a jednání.

První zvláštností je vnímání – způsob, jakým dítě nahlíží na svět a jak si vyhodnocuje, co je pro něj důležité. Právě toto zaměření ovlivňuje to, co si dítě zapamatuje. Jak doplňuje Piaget (2014), dětská paměť je schopna obsáhnout a udržet až obdivuhodné množství detailů. Zároveň je však dětská pozornost nestálá, náchylná k aktuálním bezprostředním podnětům, které navíc mohou být jiné než dojmy dospělých (ibid.). To opět souvisí s faktem, že zaměření pozornosti dětí a dospělých není vždy totožné. Cílená pozornost a doba možného soustředění

38 Diplomová práce: *Zvláštnosti výslechu dětí* (Univerzita Karlova, 2008).

se rozvíjí hlavně ve škole. Problematické je pro děti vnímání časoprostoru, pochopitelnější jsou pro ně sledy událostí za sebou v kratších intervalech (Vodehnalová 2008: 13).

S vnímáním souvisí také obrazotvornost. Fantazie zvláště mladších dětí je mnohdy velmi bujná, a tak vzpomínky na reálné události mohou jednoduše smístit s fantazijními představami, jimiž dítě může i nevědomky zaplnit některá místa, na něž si nevzpomíná. Langmeier a Krejčířová (2006: 122) uvádí i to, že děti si rády vytvářejí smyšlené světy a dokážou samy sobě v některých případech až vsugerovat jejich existenci. Zároveň to však nemusí souviset s úmyslným lhaním, které podle dětských psychologů používají děti nejčastěji v obraně, ze strachu a jako únikovou strategii. Psychologové v této souvislosti konstatují, že lhaní jako vzorec chování si děti osvojují později, často vlivem nápodoby chování svého okolí (ibid.).

Třetí oblastí, která vykazuje rozdíly oproti dospělým, je paměť. V mladším školním věku zpravidla převládá vizuální (Langmeier & Krejčířová 2006: 124). Jak už bylo řečeno, v závislosti na svých prioritách si děti dokážou zapamatovat i drobnosti, které dospělí opomenuli, nebo je vůbec nezaregistrovali. Schopnost vybavit si něco z paměti u dětí výrazně ovlivňuje čas, který od daného okamžiku uplynul – čím delší prodleva, tím budou vzpomínky ztrácet ostré obrysy. Na základě této skutečnosti se proto doporučuje například výsledky dětských obětí trestných činů příliš neodkládat, aby dítě bylo schopno podat co nejúplnější a nejpravdivější svědectví o událostech.

Poslední odlišností, která může přetrvávat i do pozdějšího věku, je tzv. sugestibilita. Jedná se o schopnost být ovlivněn vlastními nebo cizími představami a vnuknutými myšlenkami. Vsugerované jednání si dítě často zdůvodňuje blízkým vztahem k dospělému, má za to, že se jedná o chování, které se od něho očekává, aby bylo společensky přijímané (Langmeier & Krejčířová 2006: 132). Jak doplňuje Rayesová et al. (2008: 3), nezletilí si v životě prošli méně zkušenostmi než dospělí, a proto se v případě pochybností jednoduše nechají ovlivnit názorem jiné osoby.

5.2 Tlumočení pro děti

S ohledem na běžný průběh vývoje dětí lze předpokládat, že reálně lze uvažovat o tlumočení spíše pro děti od předškolního věku, byť vzhledem k obvykle již dostatečně rozvinuté řeči by bylo teoreticky možné se verbálně dorozumět i se starším batoletem (2–3 roky) za použití adaptované větné struktury a „dětského žargonu“. Tuto hypotézu potvrzuje i norská badatelka a tlumočnice Anna Nilsenová, která provedla případovou studii (2012), jíž se zúčastnily čtyři děti ve věku od 3 do 6 let. Cílem experimentu bylo zjistit, zdali jsou děti i v takto raném věku schopny vést komunikaci s dospělým za pomoci tlumočnicka. Úměrně svému věku byly děti instruovány, že budou mluvit s ženou, která nemluví jejich jazykem, ale že se s ní domluví pomocí druhé ženy. Ze závěrů Nilsenové vyplývá, že všechny děti byly schopné zapojit se do převážně konsekutivně tlumočené konverzace. Rozdíl v jejich chování se projevoval pouze v posturice – všechny děti začínaly natočené celým tělem k ženě, která nemluvila jejich jazykem, v průběhu konverzace se ale zpravidla otočily spíše k tlumočnici a chovaly se tak, jako by si povídaly hlavně s ní.

Na volném trhu je ve většině případů klientem tlumočení osoba dospělá, podotýká Nilsenová (2013: 27). Můžeme předpokládat, že je to jeden z hlavních důvodů, proč je tlumočení pro děti jako téma badateli opomíjeno. Jak však upozorňuje Nilsenová, jedná se o důležité téma, které zaslouží pozornost, jelikož k tlumočení pro děti dochází, a to zejména ve zdravotnictví, školství, sociálních službách či při žádosti o azyl. Nejvíce materiálů a výzkumů v tomto ohledu pochází ze Skandinávie, studie se však doposud zaměřovaly spíše na starší děti a adolescenty – žadatele o azyl. Ačkoliv jsou některé poznatky z výzkumů aplikovatelné na nezletilé jako na kategorii, vzhledem ke své rozmanitosti by si tato oblast nepochybně zasloužila více vědecké pozornosti. Navíc výzkum prozatím probíhal spíše v menším měřítku a formou případových studií, tudíž lze z výsledků šetření vyvozovat obecné závěry pouze v omezené míře. Hrstka informací se dá rovněž nalézt o tlumočení pro děti neslyšící, opět se však jedná spíše o ojedinělá šetření (například Marečková³⁹, 2009).

Skutečnost, že odborná literatura toto téma nepokrývá, doložila Van

39 Diplomová práce: *Specifika tlumočení pro žáky/studenty se sluchovým postižením* (Univerzita Palackého, 2009).

Schoorová ve své deskriptivní diplomové práci o tlumočených výsleších dětí v roli svědků či obětí trestné činnosti (2013). V rámci přípravné rešerše Van Schoorová prohledávala univerzitní knihovnu KU v Antverpách, databázi Google Scholar a webové stránky relevantních mezinárodních organizací. Dále se zaměřila na hlavní státní instituce (policie, ministerstvo spravedlnosti, organizace pro ochranu práv dětí) v šesti evropských zemích (Belgie, Nizozemsko, Itálie, Francie, Spojené království, Maďarsko) a pátrala po zmínkách o tlumočení pro nezletilé. Výsledkem pátrání bylo pouze pár letných zmínek, obsažených zejména v krátkých manuálech pro sociální pracovníky (tlumočení pro děti v humanitárním kontextu). Nejpříbuznějším tématem byly zvláštnosti výslechu nezletilých, kde ovšem nefigurovalo tlumočení. Podle aktuálních dostupných informací jediný pokrok v této oblasti představují materiály vydané v rámci dvou cyklů mezinárodního projektu CO–Minor–IN/QUEST (Cooperation in Interpreter-Mediated Questioning of Minors). Právě v rámci prvního běhu vznikla i práce Van Schoorové, která se do projektu zapojila coby výzkumná asistentka.

Jedná se o projekt, který se za podpory Evropské unie uskutečnil v období od ledna 2013 do prosince 2014. Na pilotní projekt navázal CO–Minor–IN/QUEST II, jenž probíhal mezi zářím 2016 a srpnem 2018. Hlavními koordinátorkami výzkumu byly Heidi Salaetsová a Katalin Baloghová (KU Antverpy), do projektu se zapojily univerzitní badatelské týmy z Belgie, Nizozemska, Francie, Velké Británie, Itálie a Maďarska. Šetření formou dotazníku bylo zaměřeno na přípravnou fázi předcházející trestnímu řízení, k němuž byli přizváni i nezletilí účastníci a zároveň příslušníci jiného státu, kteří nehovořili jazykem dané země. Tito účastníci se v řízení ocitli buď jako oběti, svědci nebo podezřelí. Vědci se zajímali o perspektivu, s níž nahlíží na soudní tlumočení pro nezletilé různí účastníci této komunikační situace. Kromě tlumočnicků tak předložili dotazník k vyplnění orgánům činným v trestním řízení, právníkům, psychologům a pracovníkům organizací, které poskytují podporu dětem a mládeži. Cílem výzkumu bylo zmapovat situaci v daných zemích a na základě zjištěných poznatků navrhnout změny ve stávajícím systému tak, aby celé řízení proběhlo co nejvíce ve prospěch nejlepšího zájmu dítěte a co nejohleduplněji s ohledem na situace, jimiž si dítě prošlo, na jeho zkušenosti, vývoj osobnosti a budoucnost. Na základě výsledků výzkumu zorganizovali badatelé pro

respondenty, kteří projeví hlubší zájem, také tréninkový workshop zaměřený na interprofesní spolupráci, sdílení poznatků a nácvik modelových situací.

Z výzkumu spolupráce mezi jednotlivými aktéry řízení vyplývá, že prostor pro zdokonalení představuje zejména spolupráce mezi tlumočnickem a dalšími zúčastněnými stranami. Mnoho badatelů (např. Edwards 1995, Van Schoor 2013, Balogh & Salaets 2015) na základě svých výzkumů spolupráce mezi tlumočnickými a policisty, soudci či jinými osobami činnými v daném řízení poukazuje na nedostatečnou spolupráci mezi jednotlivými účastníky. Efektivnější kooperace, a to zejména v přípravné fázi řízení, by podle jejich názoru bezpochyby pozitivně ovlivnila konečný výsledek. Zejména z reakcí tlumočnicků vyplývá, že by jim přípravu výrazně ulehčil briefing před samotným tlumočením, kterého se jim však aktuálně většinou nedostává. Během této schůzky by se mohl tlumočnick alespoň v hrubších obrysech seznámit s případem a dohodnout se s vyšetřovacím orgánem na společné strategii, kterou budou uplatňovat při jednání s nezletilým. Harmonická souhra mezi dospělými účastníky řízení totiž může podle závěru Van Schoorové (2013) i projektu CO-Minor-IN/QUEST výrazně přispět k tomu, aby během jednání zavládla pro nezletilého přívětivá a vstřícná atmosféra, která by pomohla vzbudit jeho důvěru, což je velmi důležité zejména v citlivých záležitostech a případech, kdy je nezletilý v roli oběti či poškozeného (pedofilie, týrání atd.).

Právě důvěru, vstřícnost a pocit důležitosti (dospělí projevují zájem o problémy nezletilého) považují badatelé za faktory, které mohou výrazným způsobem ovlivnit komunikaci dětí. Jakkoliv by faktická obeznamenost tlumočnicka s případem předem mohla prospět, ne vždy se tlumočnickovi podaří informace získat. Tento poznatek nás přivádí zpět k problematice přípravy soudních tlumočnicků a nutnosti jako tlumočnick vyžadovat alespoň základní písemnosti k případu, jak opakovaně vyzdvihuje Edwardsová (1995).

5.3 Druhy tlumočení pro děti

V kapitole 4.4 jsme se zabývali vybavením speciálních výslechových místností. Za účelem nahrávání je v místnostech instalován kamerový systém a mikrofony. Tato výbava však není pro tlumočení dostatečná. Podle nám dostupných informací

v současné době nedisponují soudy ani policie šeptáky či přenosnými kabinami, ačkoliv např. ECBA a EULITA ve svém *Vademecu pro efektivnější komunikaci s právními tlumočníky a překladateli* (2015: 3) šeptáky doporučují. Jak vyplynulo z rozhovorů pro empirickou část diplomové práce, jediný druh tlumočení s pomocí techniky, s nímž se respondenti setkali, bylo tlumočení na dálku. Česká republika ovšem není jedinou zemí, kde chybí tlumočnická technika. Podle Salaetsové a Baloghové⁴⁰ se s tímto problémem potýká i Belgie. „V Evropě často tlumočnické kabiny na policejních stanicích a u soudů nejsou,“ potvrzuje také Lucie Solemová, francouzská tlumočnice a výzkumnice, která se rovněž podílela na projektu CO–Minor–IN/QUEST (2015: 281). Paradoxně právě simultánní tlumočení s využitím techniky považuje Mikkelsonová za jediný vyhovující způsob soudního tlumočení obecně (2010: 4–7). Jako hlavní argumenty pro simultánní tlumočení uvádí úsporu času a lepší kvalitu zvuku (sluchátka umožňují dobrou kvalitu i navzdory horší akustice v místnosti, navíc si na nich posluchači mohou regulovat hlasitost). Mikkelsonová však zároveň uznává, že jsou zde i nevýhody. Mezi ně řadí nejen vyšší cenu vybavení, ale zejména nutnost zaměstnávat zkušené a kvalifikované tlumočníky. Těch ovšem není pro všechny jazyky dostatek, navíc pro simultánní tlumočení jsou zapotřebí alespoň dva (ibid.). Přesto musíme podotknout, že ve Spojených státech, kde tato mezinárodně uznávaná teoretická soudního tlumočení působí, je situace jiná. Ačkoliv tlumočnická technika stále není standardní součástí jednacích síní a služeben, setkáme se s ní čím dál častěji (Solem 2015: 286).

Podíváme-li se do odborné literatury, zřídka najdeme studie o vhodnosti jednotlivých druhů tlumočení pro děti⁴¹. Jedno z mála doporučení, na které jsme narazili, vydal kolektiv nemocnice Phoenix Childrens' hospital v roce 2008. V návaznosti na pilotní studii pracovníci nemocnice doporučovali při tlumočení dětským pacientům používat výhradně konsekutivu s hlavním odůvodněním, že je pro děti nejpřehlednější. Toto tvrzení podporuje svými závěry experimentu také Nilsenová (2012), která uvádí, že při rozhovoru přes tlumočnicka děti automaticky vyčkávaly, až tlumočnick domluví, nebo naopak přestaly hovořit, jakmile současně

40 Rozhovor s výzkumnice proběhl díky stipendiu FF UK v rámci studijní cesty 5. března 2019.

41 Tato podkapitola pojednává zejména o mladších dětech, které by mohly mít problém pochopit např. simultánní tlumočení.

mluvil i tlumočnick. Na základě těchto zjištění můžeme předpokládat, že nezletilým může být nepříjemné tlumočení šušotáží. Jako důvod Solemová na základě rešerší v odborné literatuře shrnuje, že tento způsob může zvláště malé děti mást, vyrušovat nebo dokonce rozesmutňovat, protože mají pocit, že jim není věnována plná pozornost (2015: 287). Navíc podotýká, že mohou nastat i akustické problémy – zvláště pokud nezletilý neartikuluje dostatečně nahlas a zřetelně, může tlumočnick hůře slyšet, čímž nastává riziko, že se sníží kvalita jeho výkonu. Jestliže je tlumočnick nucen mluvit tišeji, aby dobře slyšel, může mít problémy slyšet tlumočení naopak osoba vedoucí výslech. V neposlední řadě je šušotáž nevhodné řešení, pokud se rozhovor nahrává, jelikož není možné pořídít kvalitní nahrávku souběžných promluv (ibid.). Jako zajímavý nápad na řešení, o němž bohužel není známo, zda se někdy realizoval a s jakými výsledky, nabízejí podle Solemové (2015: 289) Joan Colinová a Ruth Morrisová. Ve své knize *Interpreters and the Legal Process* (1996) představují myšlenku kombinace konsektivního a simultánního tlumočení a práce dvou tlumočnicků. Jeden by seděl ve výslechové místnosti a tlumočil nezletilému konsektivně, zatímco druhý by z technické místnosti pro další účastníky řízení zajišťoval simultánní tlumočení pro vyslychajícího, a to v reálném čase. Autorky nápadu jsou přesvědčeny, že tímto způsobem by se docílilo optimální kombinace, jež vhodně využívá klady obou tlumočnických technik.

Podle dostupných informací nejnovější experiment věnovaný tlumočení pro děti obecně, podnikla Lucie Solemová (2015: 298– 311). Zaměřila se v něm na simultánní tlumočení a šušotáž, přičemž se snažila odpovědět na otázku, zda jsou oba způsoby pro děti srozumitelné a použitelné. Vědkyně se zároveň děti ptala také na preference. Experimentu se zúčastnilo pět dětí od 3,5 do 7 let, tudíž jak sama autorka uznává, nelze na základě této studie vyvozovat obecné závěry. Ty by se navíc týkaly převážně dětí v předškolním a mladším školním věku. Zároveň platí, že se nejednalo o simulaci soudního tlumočení, jelikož experimentu se zúčastnily děti, které se s trestným činem nesetkaly. Můžeme proto předpokládat, že byly v lepší psychické pohodě než by byl například nezletilý účastník – oběť trestného činu. V neposlední řadě Solemová konstatuje, že všichni její dětští respondenti mají navzdory nízkému věku mají zkušenost s cizojazyčným prostředím (2015: 309). Navíc tři děti se setkaly s tlumočnický v rámci rodiny,

tudíž se nedá vyloučit, že vícejazyčné a tlumočené situace pro ně nejsou zcela neznámé.

Experiment probíhal za přítomnosti rodičů dětí a spočíval v tlumočené konverzaci mezi dítětem a mluvčím jiného jazyka. Tento dialog byl nejprve tlumočen šušotáží, následně simultánně, kdy tlumočnick odešel do kabiny a děti jej slyšely pouze ve sluchátkách. Ze závěrů Solemové vyplývá, že děti dobře zvládaly šušotáž i simultánní tlumočení a oba druhy pro ně byly pochopitelné. Podle svých slov by děti upřednostnily simultánní tlumočení, a to zejména díky sluchátkům, která vnímaly v podstatě jako zábavné zpestření a hračku. Jednalo o menší výzkum, který by si jistě zasloužil další pozornost a rozšíření zejména o dětské mluvčí bez zkušenosti s vícejazyčným prostředím a tlumočením. Přesto můžeme na základě těchto závěrů spekulovat, že konsekutiva nepředstavuje jediný možný způsob tlumočení pro děti. Závěry experimentu například implikují, že i šušotáž může být za určitých podmínek pro děti použitelná. Před samotným tlumočením Solemová doporučuje vše dobře předem vysvětlit (2015: 310). Tím se minimalizují rizika nastíněná v teoretickém úvodu k experimentu, tedy že by se nezletilý necítil přehlíženě, souběžná řeč ho mátlá či rušila, apod. (Solem 2015: 295).

5.4 Soudní tlumočení pro děti a nezletilé

Jak již bylo uvedeno, právní systém států EU a Rady Evropy poskytuje minimálně v trestních řízeních právo na tlumočnicka i nezletilým. Přesto zatím existuje jen minimum výzkumníků, kteří by se tímto tématem zabývali. Domníváme se, že je to zejména tím, že k samotnému výslechu nezletilého během přípravné fáze řízení, případně následně u soudu, nedochází příliš často. Případů, k nimž musí být přizván ještě tlumočnick, jelikož dítě dostatečně neovládá jazyk jednání, je ještě méně, tudíž může být soudní tlumočení pro nezletilé jako téma pro vědu snadno opomíjeno. Existuje však i řada dalších faktorů.

Jedním z důvodů, proč se výzkumníci tomuto tématu zatím příliš nevěnovali, může být i citlivost a ztížená dostupnost celé problematiky. V mnoha případech je pro badatele obtížné nebo dokonce nemožné získat dostatečné

množství relevantních dat, protože přístup k soudnímu jednání s dětmi a mladistvými může být omezen pouze na oprávněné osoby, jichž se záležitost bezprostředně týká. Jako další překážku dodávají Baloghová, Salaetsová a Van Schoorová skutečnost, že mnoho materiálů určených právníkům, policistům či psychologům je interní povahy. Zde máme na mysli například doporučené postupy či strategie vedení rozhovoru. Podle belgických autorek navíc v některých zemích, mezi něž se řadí mimo jiné Itálie, ale i Česká republika, neexistuje žádný jednotný kodex ani soubor pravidel pro rozhovory s nezletilými (2015: 14).

5.5 Soudní tlumočení pro nezletilé vs. pro dospělé

V návaznosti na předchozí kapitolu se podívejme, jaké spatřují výzkumníci rozdíly mezi soudním tlumočením pro nezletilého a dospělého klienta. Podle Salaetsové, Baloghové a Van Schoorové⁴² se liší již počáteční fáze, která tlumočenému rozhovoru nebo jednání předchází (2015: 117). Jedná se o jakýsi druh „small talku“ a výměny informací, jejichž cílem je vytvořit přátelskou atmosféru vzájemné důvěry mezi nezletilým a osobou vedoucí dialog. Pro pověřenou osobu tento krátký úvod představuje možnost, jak se dozvědět nějaké další informace o dítěti (kromě věku či jazyka může dospělý podle projevů odhadnout úroveň morální, jazykové a kognitivní vyspělosti, případně odhalit některé zjevné anomálie a zdravotní omezení). Toto setkání zároveň může sloužit k tomu, aby se nezletilý dozvěděl, jak bude jednání dále probíhat, zejména pokud nemá s podobnou situací zkušenost. Zároveň by nezletilému úvodní rozhovor měl dopřát dostatek času, aby se s novou situací seznámil, vyzkoušel si tlumočenou konverzaci a zbavil se úvodní nervozity. Tato iniciační fáze má svůj nezanedbatelný význam také pro tlumočnicka, neboť mu poskytuje čas adaptovat se na jazyk, přízvuk a celkový komunikační styl nezletilého. U jednání s dospělými se tato „seznamovací“ fáze zpravidla omezuje pouze na poučení o průběhu jednání.

Jako velmi vhodný prvek jednání s dětmi i dospělými zmiňují belgické výzkumnice úvodní setkání s osobou pověřenou vedením rozhovoru a tlumočnickem. Tato krátká informační „schůzka“ je tím důležitější, čím méně

⁴² Informace jsme čerpali z publikace k projektu CO–Minor–IN/QUEST (2015) a osobního rozhovoru s výzkumnicemi, který proběhl 5. března 2019.

zkušeností se vzájemnou spoluprací oba účastníci komunikace mají. Vedoucí jednání může seznámit tlumočnicka s hlavními strategiemi výslechu, event. naznačit kostru rozhovoru. Tlumočnick může na oplátku seznámit vedoucího s praktickou stránkou tlumočení (délka úseků, typ tlumočení, požadavky na rozsazení osob v místnosti atp.).

Zmíněná počáteční fáze sloužící ke vytvoření základu pouta důvěry mezi nezletilým a osobou vedoucí rozhovor, potažmo tlumočnickem, je velmi důležitá a vyžaduje citlivé zacházení. Jak uvádí tlumočnice Pešoutová⁴³ z České unie neslyšících, tlumočnick i tazatel věnují hodně pozornosti reakcím dítěte a snaží se je vnímat empaticky. To však s sebou nese i potenciální morální dilema pro tlumočnicka – jak nezradit důvěru dítěte, dokázat mu svůj zájem o jeho problém, a zároveň zůstat nestranný? Jak najít správný průsečík mezi „studným“ odtažitým přístupem a přátelským avšak stále korektním jednáním? Jednoduchou odpověď na tuto otázku Salaetsová et al. nabídnout nemohou, nepočítáme-li doporučení snažit se odhadnout rovnovážný střed a posuzovat situaci také s ohledem na roli, kterou nezletilý zastává. Pokud se jedná například o svědka nebo oběť, doporučují belgické výzkumnice nepatrně se přiklonit k přátelskému jednání. Současně upozorňují, že někdy může zdánlivá maličkost, jakou může být nevhodně zvolený tón hlasu nebo byť nevědomé mimické gesto tlumočnicka, znamenat pro křehkou důvěru výrazný otřes.

Sugestivita představuje prvek, který u soudního tlumočení pro děti hraje daleko výraznější roli než u dospělých. Jak již bylo zmíněno, nezletilí mohou snáze podlehnout vsugerovaným myšlenkám a přijmout je za své. Proto ačkoliv české právo zakazuje používat i u výslechů dospělých tzv. návodné a kapciózní otázky, u nezletilých toto pravidlo platí obzvláště. O správnou strategii výslechu by se v tomto případě měla postarat osoba, která jej vede. Přesto je však záhodno, aby byl i tlumočnick obeznámen s potenciálním nebezpečím sugestivních formulací.

V neposlední řadě upozorňují belgické výzkumnice také na několik praktických odlišností. Jelikož se vychází z premisy, že výslech nezletilého nemá být opakován, aby se předešlo zbytečné stresující situaci, například v Belgii zákon ukládá pořádit audiozáznam jednání. Tento záznam slouží jako dokumentace

43 článek *Specifika tlumočení pro děti* publikován 1. 10. 2005. [online]. [cit. 2019-05-05].

Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/85-specifika-tlumoceni-pro-deti>

průběhu, současně umožňuje některé věci ještě jednou prověřit nebo ujasnit. V České republice podobné nařízení pro jednání s nezletilými neplatí. Řízení jsou nahrávána pouze ve zvláštních případech. Soudní tlumočení pro děti je také v porovnání s jednáním s dospělými personálně náročnější. Dítě během řízení dostává přiděleného opatrovníka, který hájí jeho zájmy. Často je na jednání přítomen také sociální pracovník (při rozhovoru na policejní služebně vystupuje v roli pozorovatele a dohlíží, aby dítě nebylo kráceno na právech a bylo s ním vhodně zacházeno; při jednání přímo u soudu již vystupuje jako účastník řízení a může například navrhnout vhodná výchovná opatření). Pokud si to situace žádá, může být rozhovoru přítomen i psycholog; mezi další osoby můžeme zařadit rodiče či zákonné zástupce, pokud jejich přítomnost nenaruší výpověď dítěte a průběh jednání.

5.6 Dostupná doporučení pro soudní tlumočení pro děti

Jak jsme již výše uvedli, dostupné informace o této problematice mají většinou obecný charakter a vycházejí buď z tlumočení pro neslyšící děti, nebo z tlumočení pro nezletilé v humanitárním kontextu. Jak ve svém článku (2006) uvádí tlumočnice Irena Pešoutová z České unie neslyšících, v rámci znakového jazyka představuje tlumočení pro děti jednu z významných oblastí. Každá oblast je něčím specifická, v tomto případě je odlišnost nasnadě: účast nezletilého. Sama Pešoutová v rámci výkonu své tlumočnické praxe údajně mnohokrát při tlumočení pro dítě narážela na rozpor jejího chování v zájmu úspěšné komunikace a tlumočnického kodexu. Tím evokuje otázku, zdali mají převážít zájmy a potřeby dítěte, nebo respekt k profesi a jejím pravidlům.

Touto otázkou se vrací k poznámce Nilsenové o převažující dospělé klientele tlumočnicků a vyvozuje z ní, že tlumočnická pravidla a kodexy vycházejí z charakteristiky standardní tlumočené komunikace. Do ní ovšem tlumočení pro děti nespadá. Pešoutová se kloní k myšlence, že některá pravidla tlumočení se v tomto případě přizpůsobují věku dítěte a jeho psychické vyzrálosti, zkušenostem, apod. Současně však trvá na tom, že základní morální zásady tlumočnického kodexu mají zůstat neměnné.

Hlavní rozdíl v tlumočeném jednání pro dospělého a pro dítě spatřuje

Pešoutová v celkové atmosféře. Podobně jako Van Schoorová vyzdvihuje důležitost důvěry v tlumočníka. Zatímco u dospělých tato důvěra obvykle pramení z tlumočnickova profesionálního jednání a dobrého výkonu, u nezletilých je potřebná ještě důvěra tlumočnickovi jakožto člověku, který s ním má dobré úmysly a jehož prostřednictvím se může dítě vyjadřovat. Právě emocionální vztah dítěte k tlumočené situaci ovlivňuje dětské jednání, chování a prožívání. Z toho důvodu musí být podle Pešoutové tlumočnick velmi pozorný k reakcím dítěte, čehož ovšem nesmí zneužívat k ovlivňování a manipulaci. Vztah důvěry může být posílen také tím, že nezletilý tlumočníka zná, event. není jeho klientem poprvé. Pokud má dítě k tlumočnickovi pozitivní vztah, může se stát, že je jeho chování vůči němu přichylnější nebo důvěrnější. O to těžší pravděpodobně bude pro tlumočníka zachovat si nezájatost a nestrannost v průběhu tlumočení.

Budování vztahu důvěry mezi tlumočnickem a dítětem také úzce souvisí s rozdělením rolí na začátku tlumočení, resp. představením jednotlivých aktérů zvláště za předpokladu, že nezletilý s podobnou situací nemá zkušenosti. La Rooy, Ahernová a Andrewsová (2015) v rámci projektu Co-Minor upozorňují, jak je pro pocit bezpečí a důvěry nezletilého důležitá přehlednost situace. To zahrnuje i stručné vysvětlení rolí dospělých účastníků tlumočení úměrně věku dítěte, ideálně v podání osoby, která bude pro nezletilého hlavním komunikačním partnerem.

Jelikož Pešoutová se věnuje tlumočení znakového jazyka, prosazuje v tlumočení pro děti v závislosti na jejich věku a rozumové vyspělosti obecně spíše použití jednodušších znaků (ideálně těch, které dítě důvěrně zná například z domova). Větší důraz přikládá také přizpůsobení znakovacího prostoru, rychlosti projevu nebo zkrácení fyzické vzdálenosti mezi tlumočnickem a dětským klientem. Analogicky můžeme obdobná pravidla aplikovat na mluvené jazyky: věku a vyspělosti dítěte se přizpůsobí výrazové prostředky (například upřednostňovat konkrétního před abstraktními vyjádřeními) a lexikum. Vhodnější je podle Rayesové et al. (2008: 6) také zpomalit tempo řeči, zařadit častější pauzy a hlas posadit spíše níže. Jak ukazuje ve svém pokusu Nilsenová (2012), vhodné je i ke slyšícímu nezletilému posadit tlumočníka, což je důležité pro lepší udržení pozornosti zejména u mladších dětí.

Na závěr zmiňuje Pešoutová (2006) aspekt zpětné vazby. U dětí je větší pravděpodobnost, že v případě nepochopení jednoduše oznámí, že něco

nepochopily. Naproti tomu u dospělých klientů v podobném okamžiku přirozeně probíhají i analytické procesy, jimiž se většina jedinců snaží domyslet, co bylo podstatou otázky. Stejně tak se u dětí může stát, že budou po tlumočnickovi něco opakovat, aby si ověřily správnost porozumění. Pešoutová v tomto kontextu upozorňuje, že i tlumočnick může po dítěti něco opakovat s cílem si něco ujasnit, nebo podpořit pocit důvěry mezi ním a dítětem. Jelikož podobný mikrodialog může být pro okolí matoucí, Pešoutová doporučuje další účastníky tlumočené komunikace upozornit a vysvětlit jim, co se právě děje. Domníváme se, že tahle poznámka by byla zvláště důležitá pro soudní tlumočení, kde se klade důraz na přesnost a věrnost. Tudíž cokoliv, co se byť zdánlivě vymyká původnímu sdělení, může záhy budit podezření.

6. Empirický výzkum

Tato část popisuje výzkum realizovaný v rámci diplomové práce. Do soudního tlumočení pro potřeby dětí a mladistvých s asistencí tlumočnickou se promítá více disciplín (například právo, pedagogika, psychologie, etika, tlumočení) a podílí se na něm řada účastníků. Jelikož se jedná o diplomovou práci tlumočnickou, v první řadě jsme se zajímali o názory soudních tlumočnicků. Aby však bylo dosaženo co nejkomplexnějšího zobrazení situace, rozhodli jsme se výpovědi tlumočnicků konfrontovat také s názory reprezentujícími další kategorie zúčastněných osob. V kategorii orgánů činných v civilním i trestním řízení jsme se zaměřili zejména na soudce, státní zástupce a advokáty. Tuto skupinu respondentů jsme rozšířili ještě o sociální pracovníky, kteří jsou k řízení s nezletilými často přizváni, aby dohlíželi na ochranu práv dítěte. Výsledky empirické části práce budou analyzovány a rozebrány v diskuzi, přičemž bude zachováno členění dle kategorií respondentů (tlumočníci, soudci, státní zástupci, advokáti, sociální pracovníci.). Průběžně budeme porovnávat výstupy z jednotlivých kategorií ve snaze dospět k obecnějším doporučením a závěrům. Pohlaví respondentů pro náš výzkum není směrodatné, proto hovoříme o všech respondentech genericky v mužském rodě bez ohledu na jejich pohlaví. U citací jednotlivých osob používáme pro označení autora výroku zkratky v závorce. Zkratka se skládá z iniciál profese a pořadí vyplnění dotazníků v dané kategorii (např. A1 = advokát č. 1, P2= policista č. 2, SP3 = sociální pracovník č.3, SZ4 = státní zástupce č. 4, T5 = tlumočník č.5, S6 = soudce č. 6).

Empirický výzkum probíhal zejména formou řízených rozhovorů a dotazníkového šetření. Nad rámec dotazníků a rozhovorů jsme za účelem získání doplňkových informací navíc rádi využili laskavého svolení některých respondentů a podívali se do dvou výslechových místností určených pro rozhovory s nezletilými účastníky. Díky ochotě ředitelky Zařízení pro děti – cizince (ZDC), Mgr. Zuzany Chmelířové Vučkové, jsme zároveň měli možnost zúčastnit se pravidelného komunitního setkání v rámci zařízení. Tato setkání jsou v závislosti na aktuální skladbě osazenstva tlumočená, během naší návštěvy se jednalo o tlumočení do francouzštiny a angličtiny.

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem empirické části diplomové práce je zmapovat aktuální praxi soudního tlumočení pro děti a nezletilé v České republice. Soudním rozumíme takové tlumočení, které vyžaduje tlumočnicka s kulatým razítkem, event. tlumočnicka přibraného k řízení ad hoc. Zpravidla se jedná o tlumočení pro potřeby soudu, policie, nebo úřadů. Pro přehlednost si znovu vymezme, co rozumíme pojmem *dítě a nezletilý*.

Jak jsme již zmiňovali v teoretické části práce, české právo rozděluje osoby mladší 18 let do dvou skupin: děti (do 15 let věku) a mladistvé (16-18 let). Zároveň jsme již také uvedli důvody, proč jsou jednání u soudu nebo na policii považována za situace stresující a velmi náročné na psychiku nezletilého. Ve snaze ušetřit nezletilé nepříjemných zkušeností převládá tendence přibírat je jako přímé účastníky těchto jednání pouze v nutných případech. Z toho důvodu můžeme oprávněně předpokládat, že k tlumočeným jednáním s nezletilými dochází spíše méně často. Abychom byli schopni nasbírat pro empirický výzkum dostatečné množství relevantních dat, rozhodli jsme se pro účely práce odhlédnout od dělení podle práva. Proto, není-li výslovně uvedeno jinak, pojem děti a nezletilí v rámci práce používáme jako zástupné synonymum, pod kterým rozumíme účastníka řízení mladšího 18 let, který nemluví jazykem majoritní společnosti a jednání – česky. Teoreticky tak do oblasti našeho zájmu spadají i mluvčí znakového jazyka. V praxi se nám však povedlo získat pouze dva dotazníky od tlumočnicků českého znakového jazyka, tudíž se bohužel nejedná o reprezentativní vzorek, na jehož základě bychom mohli vyvozovat obecně platné závěry o tlumočení pro neslyšící.

Jelikož soudní tlumočení pro nezletilé je téma, jež podle našich informací zatím žádná studie hlouběji nezkoumala, stanovili jsme si tři okruhy otázek – podoblastí zájmu. Prvním dílčím cílem našeho šetření bylo zjistit základní informace o tomto tlumočení a situacích, kdy k němu dochází. Hledali jsme odpověď na otázky, jak často se s tlumočeným jednáním pro děti respondenti setkávají, jaký je druh tlumočení, o jaké případy se zpravidla jedná a jak jsou děti staré. V této úvodní části jsme také zjišťovali, jak se dospělí účastníci dívají na tlumočení pro děti a jaké rozdíly a případné obtíže v něm spatřují v porovnání s tlumočeným jednáním, kterému jsou přítomní pouze dospělí účastníci.

Ve druhém okruhu otázek jsme se snažili popsat, jak probíhá celý proces tlumočení, tedy od rozhodnutí příslušného orgánu přibrat tlumočnicka až do okamžiku konce jednání. Zajímali jsme se blíže o to, jakou formou se tlumočnick o zakázce dozvídá, jaké informace má k dispozici předem, jak probíhá samotné tlumočení a zdali po výkonu tlumočnick dostává nějakou zpětnou vazbu. Zvláštní pozornost jsme v dotazování věnovali rozdělení rolí jednotlivých dospělých účastníků řízení a jejich vzájemné spolupráci. Zajímalo nás, na jaké rovině tato spolupráce probíhá a jak je organizována tak, aby se celé jednání odehrálo pokud možno hladce a tím se snížil stres i zátěž pro nezletilého.

V rámci třetího okruhu otázek jsme se zajímali o spokojenost dospělých účastníků řízení se současným stavem soudního tlumočení pro nezletilé a jejich podněty k případnému zlepšení statusu quo. V této oblasti nás zajímaly nejvíce možnosti rozšíření spolupráce mezi dospělými účastníky, tedy větší koordinace mezi policisty, soudci či jinými osobami pověřenými vedením jednání s tlumočnick, sociálními pracovníky, apod. Zároveň jsme chtěli zjistit i více informací o dostupném vzdělávání a odborné kvalifikaci pro dospělé účastníky. V návaznosti na poskytnuté informace jsme se dále ptali respondentů, jak jsou se současnými možnostmi odborného vzdělávání spokojeni, zda by uvítali nějaké změny a pokud ano, jaké by měly být.

6.2 Východiska

S ohledem na dostupné závěry relevantních existujících prací, konkrétně zejména z první a druhé řady výzkumného projektu CO–Minor–IN/QUEST pod vedením Baloghové a Salaetsové, předpokládáme, že při tlumočených soudních řízeních ve věcech dětí a nezletilých vzniká pro všechny zúčastněné specifická komunikační situace. Z perspektivy nezletilého účastníka se pravděpodobně jedná o doposud nepoznanou situaci, předpokládáme-li, že neprošel podobnou zkušeností v minulosti. Situace je však do jisté míry atypická i z pohledu dospělých profesionálních účastníků, ať už se jedná o tlumočnick, soudce, státní zástupce, či advokáty. Jakkoliv můžeme očekávat, že z pohledu těchto osob nejde o situaci zcela neznámou, ve srovnání s klasickým soudním řízením s dospělými mohou vnést věk a osobnost nezletilého do situace více proměnných. Navíc, jakkoliv jsou soudní jednání a priori posuzována individuálně, ve věcech dětí a mladistvých nabývá toto obecné pravidlo zvláštní důležitosti a naléhavosti.

Právní řád ČR ukládá, že v trestních věcech mládeže musí mít soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Na základě toho lze usuzovat, že všechny výše uvedené osoby prochází povinným školením, jehož cílem je připravit účastníky na různorodé scénáře, které mohou nastat. Otázkou zatím však nadále zůstává, jak vypadá příprava pro civilní řízení (v kontextu nezletilých účastníků se dají předpokládat např. komplikovaná rozvodová stání), kde se rovněž můžeme setkat s nezletilými. Aktuální jsou i otázky obecnějšího charakteru – například jakou formou je toto vzdělávání zajištěno a zdali se jedná o jednorázovou či opakovanou záležitost.

Můžeme očekávat, že soudních jednání ve věcech česky mluvících dětí a mladistvých se odehrává tolik, aby se na ně mohli soudci, státní zástupci, advokáti a další aktéři jednání specializovat. Naopak se pravděpodobně nedá předpokládat, že by soudních případů s nezletilými účastníky, kteří neovládají hlavní jazyk jednání, bylo tolik, aby se mohli tlumočníci zaměřit výhradně na tyto případy. Nejpravděpodobnější výjimku by zde tvořili tlumočníci znakového jazyka. I skutečnost, že tlumočníci se nespécializují pouze na soudní tlumočení pro nezletilé, může být důvodem, proč na rozdíl od zmíněných účastníků soudního jednání tlumočníci žádným povinným, úzce zaměřeným doškolováním neprocházejí. Existují sice tlumočnické semináře zaměřené na tlumočení pro dětského posluchače, nicméně podle dostupných informací se konají spíše výjimečně. Nejčastěji se věnují ještě užší kategorii, a to specifikům tlumočení pro neslyšící děti.

Domníváme se, že vzhledem k citlivé povaze situace, kterou tlumočené soudní jednání s nezletilými má, by bylo pořádání seminářů či workshopů určených tlumočnickům a cíleně zaměřených na soudní problematiku ve věcech nezletilých pouze ku prospěchu věci. Na základě dosavadního orientačního průzkumu mezi tlumočnickými předpokládáme, že spíše než osoby zaměřené konkrétně na soudní záležitosti nezletilých se můžeme setkat se dvěma skupinami tlumočnicků. První z nich jsou certifikovaní soudní tlumočníci, kteří ovšem nemusí mít potřebnou průpravu pro jednání s dětmi. Druhou skupinu tvoří tlumočníci, jež mají sice bohatší zkušenosti s prací pro dětské klienty, nicméně nemají potřebnou kvalifikaci pro soudní tlumočení. Tím pádem lze jejich služeb využít pouze do omezené míry v případech, kdy to povaha jednání a právo umožňují. Výše zmíněné doplňkové vzdělání by mohlo představovat možnost zejména pro jmenované soudní tlumočnické, kteří by díky němu získali lepší vhled do problematiky jednání s nezletilými.

Diplomová práce vychází z toho, že tlumočení v situačním kontextu

soudního jednání s nezletilým představuje pro tlumočníky po mnoha stránkách náročnou situaci. V reakci na tuto situaci uzpůsobují tlumočníci své obvyklé chování a strategie, aby mohli co nejlépe v daném okamžiku obstát. Předjímáme, že zvýšenou obtížnost můžeme přičíst faktorům, jakými jsou například:

- konflikt rolí v kontextu tlumočnického povolání a etiky (profesionálně neutrální komunikace versus překročení některých pravidel ve snaze přiblížit se dítěti stylem vyjadřování a přátelským přístupem ho motivovat ke spolupráci);
- jednání s nezletilým účastníkem s ohledem na jeho věk, zkušenosti a vyspělost;
- spolupráce s dalšími osobami v okamžiku řízení, zejména s vyšetřovacím orgánem (rozdělení rolí tazatele a tlumočnicka při jednání);
- nedostatečná spolupráce s orgány, která by předcházela řízení a umožňovala tlumočnickovi cílenější přípravu;
- velmi omezené možnosti doplňujícího vzdělávání.

6.3 Metody výzkumu

Pro výzkumné šetření jsme vycházeli z doporučení Haleové a Napierové (2013) pro metody ve výzkumu tlumočení a snažili jsme se vhodně zkombinovat kvantitativní a kvalitativní výzkumné metody. Těžiště práce představují polostrukturované rozhovory a dotazníková šetření, které jsme koncipovali tak, aby nám co nejpřesněji zobrazovaly současnou situaci ve zkoumané problematice a zároveň poskytly vodítka pro zlepšení současného stavu. Dotazníkové šetření v tomto případě slouží jako základní prostředek pro získávání dat, jelikož malá časová náročnost pro respondenta a poměrně snadné šíření přispívají k relativně vysoké návratnosti. Dotazník navíc umožňuje odpovědi a údaje přehledně vyhodnotit. Na jejich základě jsme mohli vytvořit obecný popis praxe soudního tlumočení pro děti.

Vhodnou formulací otázek a pečlivou skladbou dotazníku lze jeho potenciál dobře využít. Přesto určitou nevýhodou dotazníkového šetření zůstává skutečnost, že touto metodou lze získat do jisté míry omezené množství informací. Z toho důvodu jsme se rozhodli doplnit údaje z dotazníků polostrukturovanými rozhovory. Ty svými připravenými otázkami značně kopírovaly obsah dotazníků. Na rozdíl od nich však umožňovaly v závislosti na odpovědích respondenta měnit

pořadí otázek a pokládat dotazy doplňující, které mohou odhalit i informace navíc nebo pomoci pochopit některé mechanismy.

Nevýhodou rozhovorů je jejich větší časová náročnost pro respondenta i tazatele, pro něhož je navíc i proces zpracování náročnější. Pro osobní setkání a rozhovor jsme se proto snažili vybírat respondenty, u nichž jsme předpokládali bohatší zkušenosti a větší potenciál poskytnout požadovaná data. Jelikož soudní tlumočení pro nezletilé představuje poměrně úzce specializovanou disciplínu, při výběru vhodných kandidátů pro rozhovor jsme nezřídka vycházeli z doporučení od již vyzpovídaných respondentů. Dalším účastníkům šetření jsme rozhovor jako alternativu nabízeli v okamžiku, kdy sami projeví zájem spíše o osobní schůzku než vyplnění dotazníku, nebo dle reakcí na otázky z dotazníku bylo zjevné, že daná osoba má s tímto typem tlumočení více zkušeností a sama nám na sebe zanechala kontakt.

6.4 Tvorba dotazníků

Samotné tvorbě dotazníku předcházela rozhovor s jedním soudním tlumočnickem, jedním státním zástupcem a jedním soudcem, abychom si ověřili již získané informace, správnost terminologie a mohli v dotazníku pokládat co nejrelevantnější otázky. Skladbu hotového dotazníku, zejména pořadí otázek a jejich formulaci, jsme konzultovali se sociologem Jakubem Luckým. Naším cílem bylo poskládat otázky v logickém sledu tak, aby na sebe navzájem navazovaly, postupovaly od obecných ke konkrétním a tím nám umožnily získat relevantní a co nejpřesnější data. V závislosti na úloze dotazovaných v řízení vznikly dvě velmi podobné verze dotazníku, z nichž jedna se byla určena tlumočnickům, druhá všem ostatním účastníkům. Finální podobu dotazníku celkem zodpovědělo 20 tlumočnicků a 19 zástupců ostatních profesí (4 soudci, 3 státní zástupci, 9 advokátů, 1 policista a 2 sociální pracovníci).

Při sestavování dotazníku jsme se do značné míry inspirovali belgickým projektem, nicméně výchozí materiál jsme posléze adaptovali pro použití v českých podmínkách. Se souhlasem autorů dotazníku k projektu CO–Minor–IN/QUEST jsme tak přejali některé obecné otázky (např. kolikrát se za poslední tři roky dotazovaný setkal se soudní tlumočením pro nezletilé), dotazy zaměřené na

spolupráci mezi dospělými a tabulku, která se věnuje možným rolím tlumočnicka během řízení. Při doplňování dotazníku o vlastní otázky jsme se řídili doporučeními z odborných sociologických příruček (Gillham 2005, Gillham 2007, Reichel 2009). Využili jsme několik typů otázek, přičemž jsme se snažili o to, aby nám způsob položení otázky umožnil získat co nejvíce informací a zároveň nekladl přehnané nároky na respondenta. V dotazníku se tak střídají uzavřené otázky s otevřenými, které od dotázaného vyžadují plnohodnotnou odpověď a pro deskriptivní výzkum mají největší výpovědní hodnotu. Tyto otázky jsou pro respondenta obvykle jednodušší a jejich zodpovězení rychlejší, neboť možné odpovědi jsou již uvedeny v dotazníku. V závislosti na smyslu otázky jsme používali uzavřené otázky výběrové (dotazovaný si volí jednu odpověď z nabídky), výčtové (více možných odpovědí) a baterii škálových otázek (respondent zaznamenává do jedné hodnotící tabulky své odpovědi k více otázkám). Jak opakovaně upozorňuje Reichel (2009), uzavřené otázky lze používat v situaci, kdy známe možné odpovědi a tudíž umíme vystihnout názor respondenta. Pokud totiž předvýběr odpovědí opakovaně nenabídne respondentovi požadovanou odpověď, klesá pravděpodobnost, že daná osoba v sobě najde motivaci dotazník dokončit. Proto jsme do dotazníků zařadili také otázky polouzavřené, které nabízejí respondentovi kromě konkrétních navržených odpovědí vždy ještě možnost *jiné*, již může dotazovaný dále rozvinout. Na konci každé sekce byl navíc prostor pro komentáře k právě absolvované části, který mohli dotazovaní buď využít ke sdělení doplňujících poznámek, nebo jednoduše proškrtnout a nechat volný.

Při navrhování dotazníku jsme respektovali obvykle doporučovanou dobu na vyplnění dotazníku, která by neměla překročit 20 minut. Tento časový údaj uvádějí sociologové jako hraniční (respondentova pozornost po jeho překročení klesá). Navíc se při delším dotazníku může stát, že respondent se udávaného času potřebného k vyplnění při čtení průvodních pokynů zalekne a nebude dotazníku chtít věnovat svůj drahocenný čas. Gillham (2005) i další odborníci vyzdvihují důležitost srozumitelného zadání a poutavého začátku dotazníku, který si získá respondentovu pozornost. Zároveň však doporučují na úvod jednodušší otázky, jež vzbudí respondentovu důvěru a ujistí jej, že spadá do cílové skupiny šetření a nečiní mu obtíže otázky zodpovědět. Na začátek našeho dotazníku jsme tedy

zařadili otázky, které zjišťují, jaké má dotazovaný s tlumočením pro nezletilé zkušenosti. Jak již bylo nastíněno, tyto otázky slouží zároveň jako filtrační. Jejich úkolem je zjistit, zdali je zpovídaná osoba vhodným respondentem, který může požadované a hlavně relevantní informace poskytnout. Důležitost filtračních otázek se nám v praxi ukázala u čtyř respondentů. Domníváme se, že zcela nevěnovali pozornost úvodní hlavičce dotazníku, která vysvětlovala jeho zaměření a účel, a pustili se přímo do vyplňování. Po několika otázkách zjistili, že pokud mají odpovídat dle pravdy, některé otázky vyplnit nemohou, protože potřebnou zkušenost s tlumočeným jednáním s dětským účastníkem nemají. Ačkoliv s dostatečně dlouhou profesní kariérou by hypoteticky bylo možné některé odpovědi odhadnout i bez konkrétní zkušenosti, tento přístup by vedl ke hrubému zkreslení dat, a proto jsme museli vyplnění dotazníku těmito osobami zdvořile odmítnout.

Ústřední část dotazníku byla zaměřena na tlumočení pro nezletilé jako na proces. Pomocí otevřených otázek jsme dotazované požádali, aby popsali reálnou praxi soudního tlumočení pro děti, s níž se setkali, a zároveň nás zajímalo, jak současnou situaci hodnotí. Respondentů jsme se ptali na to, jak vnímají tlumočenou situaci s dětským účastníkem a zdali v této situaci nějakým způsobem vědomě jedná jinak, než kdyby šlo o soudní řízení s dospělou osobou. V této části dotazníku jsme se dále vyptávali, jak respondenti nahlíží na úlohu soudního tlumočnicka a jak by definovali úkony, které tlumočnick provádět má, či naopak jaké chování nebo činnosti mu nepřísluší. Závěr stěžejní části dotazníku je věnován doplňkovému vzdělávání, které respondenti absolvovali. V této části jsme si chtěli ověřit informace, které jsme nastínili v rámci teoretické části práce, a sice že zejména zástupci justice a policie povinně absolvují speciální školení pro práci s nezletilými. Naopak pro tlumočnický takové vzdělání chybí. V rámci rešerší jsme nenarazili ani na nabídku semináře, který by byl koncipován pro více profesí. Proto nás zajímalo, jestli vzdělávací akce podobného typu skutečně neexistují, a v souvislosti s tím jsme pokládali i otázku, zdali a jaké možnosti dalšího vzdělávání by dotázaní ocenili.

V souladu s doporučeními sociologů jsme položili závěrem již pouze identifikační otázky, které by nám pomohly udělat si základní představu o profilech respondentů, ačkoliv jsme se rozhodli udělat dotazník anonymní. K této

volbě nás dovedly dva hlavní důvody. Prvním z nich je skutečnost, že v anonymních dotaznících bývají nezdědka respondenti otevřenější a upřímnější, jak konstatuje Reichel (2009) i další odborníci. Druhý důvod představuje sama citlivá povaha zkoumaného tématu. Soudní tlumočníci, stejně jako zástupci justice a další dospělí účastníci řízení by obecně měli zachovávat mlčenlivost o případech, na nichž se podíleli. Pokud do hry navíc vstupují děti, je na ochranu informací, a tím i nezletilých účastníků, kladen ještě větší důraz. Z těchto důvodů jsme identifikační otázky omezili pouze na délku praxe ve výkonu povolání respondenta. U dotazníku pro zástupce justice, advokáty a sociální pracovníky jsme navíc požádali o upřesnění, o jakou z profesí se jedná.

Než došlo k rozeslání dotazníku, předložili jsme jeho poslední verzi dvěma tlumočnickům a čtyřem zástupcům dalších profesí. Požádali jsme je, zda by byli dotazník ochotni vyplnit v naší přítomnosti. Na základě jejich reakcí a podnětů jsme dospěli ke konečné verzi dotazníku. Zároveň jsme tímto způsobem otestovali, zdali je reálné vyplnit dotazník za požadovaný čas 15 minut, což se všem účastníkům při úvodních měřeních povedlo. Dotazník byl následně šířen zejména v elektronické podobě. Tento formát považujeme za uživatelsky nejprívětivější vůči dotazovaným. Zároveň v dnešní době tato forma umožňuje pružnou distribuci, vyplnění i navrácení dotazníků. Ve většině případů jsme dotazník rozeslali e-mailem ve formě odkazu na on-line dotazník, který zobrazoval respondentovi otázky postupně podle toho, jak je vyplňoval. Vzhledem k tomuto mechanismu jsme zaměstnancům soudu, státních zastupitelství a policie s ohledem na bezpečnostní nastavení jejich e-mailových schránek a pracovních počítačů pro zvýšení důvěryhodnosti posílali rovněž dotazník ve formátu editovatelného textového dokumentu nebo pdf, aby bylo možné dotazník nechat prověřit antivirovými programy a přečíst celý.

Všechny dotazníky byly opatřeny úvodní hlavičkou. Po jejím přečtení získali respondenti informace o tom, čím se šetření zabývá, jaké má základní cíle a že se realizuje pro účely diplomové práce. Průvodní popisek dále obsahoval definici soudního tlumočení, které jsme si v rámci práce zvolili, a seznámil čtenáře s naším synonymním chápáním pojmů *děti*, *nezletilí a mládež*. Na závěr byli účastníci šetření informováni o tom, že dotazník se skládá z 24 (verze pro tlumočnický) nebo 23 otázek (pro všechna ostatní povolání), jeho vyplnění by

nemělo zabrat více než 15 minut a získaná data budou zpracována anonymně. Dotazníky byly opatřeny také kontaktem na autorku diplomové práce pro případ, že by se na ni chtěli respondenti obrátit.

6.5 Rozhovory

Osobní setkání s respondenty představovala pro naše empirické šetření možnost pokládat doplňující otázky a hlouběji porozumět dané problematice. Proto jsme požádali o několik setkání před sestavováním dotazníku, ty však nejsou do počtu výsledných rozhovorů započítány. Následně jsme v průběhu sbírání dat pro empirickou část zvali na schůzku vybrané respondenty. Ze začátku se jednalo o osoby, na které jsme dostali doporučení jako na znalce zkoumaného tématu. V pěti případech se nám oslovení respondenti ozvali na základě dotazníku s tím, zdali by nebylo možné jej vyplnit raději během osobního setkání, což jsme rádi přijali. Celkem proběhlo 12 rozhovorů, z toho 4 s tlumočníky, 2 se soudci, 3 se státními zástupci, 2 se sociálními pracovníky a 1 s policistou.

Sociologické statistiky uvádějí jako optimální dobu trvání rozhovoru 20 – 30 minut. Toto rozmezí poskytuje na jednu stranu dostatečnou časovou dotaci pro ponoření se do tématu, na druhou stranu odpovídá podle odborníků době, po níž je dospělý jedinec schopný plného soustředění. Všem respondentům, kteří souhlasili s osobním setkáním, jsme dopředu nastínili téma diplomové práce a poskytli také dotazník, který v tomto případě sloužil jako otázkové okruhy. V návaznosti na profesi konkrétního respondenta jsme si dále připravili krátké doplňující otázky, další dotazy vyplynuly ze samotné výpovědi během rozhovoru. Ačkoliv jsme se snažili dodržet doporučenou dobu rozhovoru do půl hodiny, z celkem 12 uskutečněných rozhovorů se to podařilo pouze ve dvou případech. Rozhovory tak zpravidla zabraly 45 minut až hodinu v závislosti na sdílnosti dotazovaných. K nedodržení plánované doby rozhovorů přispěla také skutečnost, že pouze dva respondenti souhlasili s použitím diktafonu. U zbylých osob tedy bylo nutné během rozhovoru zároveň výpověď zaznamenávat ručně, což mělo za následek určité zpomalení.

6.6 Oslovování respondentů pro rozhovory

Dotazník jsme šířili v rámci narůstající sítě kontaktů metodou sněhové koule, a to primárně v elektronické, druhotně klasické papírové podobě. Abychom dostáli všem formálním požadavkům na rozhovor, před jeho začátkem jsme respondenty znovu ve stručnosti informovali o tématu a zaměření empirického šetření. Zároveň jste je požádali o vyplnění “Souhlasu se zpracováním údajů“. Jeho vzor je součástí přílohy diplomové práce, podepsané archy jsou uloženy v archivu autorky. V rámci Souhlasu si respondent mohl vybrat, zdali si přeje, aby se jeho jméno a výroky objevily v diplomové práci; jestli chce pasáže, které by se jej týkaly, před zařazením do diplomové práce autorizovat; a v neposlední řadě jestli souhlasí s tím, že rozhovor bude nahrán na diktafon. Při dalším zpracovávání poskytnutých informací jsme ctili přání respondentů vyjádřená v Souhlasu.

6.7 Respondenti

Již na základě úvodní rešerše k diplomové práci jsme se domnívali, že najít vhodné respondenty s dostatečnou zkušeností se soudním tlumočením pro nezletilé nebude jednoduché. Dohromady se nám podařilo získat výpovědi od 42 osob (23 tlumočnicků a 19 zástupců ostatních profesí). Níže si podle povolání a délky praxe v oboru popíšeme náš vzorek respondentů.

Tlumočníci

Nejrozsáhlejší databází soudních tlumočnicků je evidence znalců a tlumočnicků⁴⁴ pod správou Ministerstva spravedlnosti ČR. V této evidenci si můžeme pomocí filtrů nechat zobrazit pouze překladatele a tlumočnický, vybrat si pouze tlumočnický však možné není. Na začátku rozesílání dotazníků jsme oslovili e-mailem 30 respondentů z evidence, která celkově čítá 3251 soudem jmenovaných tlumočnicků a překladatelů. Na všechny dotazované jsme se obraceli individuálně, abychom v respondentech umocnili dojem, že zpráva se jich týká, podnítili jejich zájem a co nejvíce zvýšili šance na návratnost dotazníku. Každý e-mail tak byl do jisté míry přizpůsobený svému adresátovi. Připravili jsme si dvě verze šablony dle pohlaví oslovované osoby, které jsme následně při odesílání doplnili titulem, případně

⁴⁴ Evidence znalců a tlumočnicků. [online]. [cit. 2019-05-15]. Dostupné z: <http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/%%SearchForm?OpenForm>.

jménem dotyčného v úvodním oslovení. Bohužel tento pokus nám požadovaná data pro empirickou část neposkytl. Ze 30 odeslaných zpráv se nám vrátilo 21 odpovědí. Z nich v 15 respondenti uváděli, že se zabývají výhradně překlady, 5 osob z tohoto počtu dokonce uvedlo, že soudní či policejní spis zatím nikdy jako zakázku nepřijaly. Podle svých slov překládají spíše formuláře a dokumenty, které rovněž vyžadují kulaté razítko soudního tlumočnicka (například rodné listy, výpisy z rejstříku trestů či kupní smlouvy aj.). Šest dotázaných nás informovalo, že sice oficiálně mají oprávnění jmenovaného soudního tlumočnicka, ale v reálu se věnují jiné profesi nebo jsou již v důchodu. Na základě této odezvy jsme vyhodnotili, že oslovovat všechny osoby v evidenci by nebyla dobrá strategie, protože se dá odůvodněně předpokládat, že vynaložené úsilí by nebylo vyváženo adekvátním výsledkem.

Jako primární zdroj respondentů pro klíčovou součást empirického výzkumu jsme si proto vybrali KST ČR, která v současné době sdružuje 329 členů. Jedná se o jedinou profesní organizaci zastupující zájmy soudních tlumočnicků v České republice, tudíž můžeme očekávat, že její členové patří mezi zkušenější profesionály. Navíc členství v Komoře je podmíněno jednorázovým zápisným a dále ročními členskými poplatky, a proto se můžeme domnívat, že mezi členy bude zanedbatelný počet osob, které se tlumočnickému řemeslu již aktivně nevěnují.

Pro oslovování členů Komory jsme postupovali analogicky s popisem uvedeným výše. Z webových stránek KST ČR a databáze členů jsme získali veřejně dostupné e-mailové adresy, jejichž majitele jsme individuálně kontaktovali. Domníváme se, že tento postup se vyplatil, ačkoliv rozesílání jednotlivých e-mailů bylo časově náročné. Na rozeslané prosby odpovědělo 94 respondentů s tím, že za svou kariéru se ještě nikdy s tlumočením pro dítě nesetkali. Pokud si tento údaj porovnáme s celkovým počtem členů Komory, docházíme k závěru, že se jedná o alespoň 28,6 % členů KST ČR aktivně vykonávajících profesi soudního tlumočnicka, kteří se s tímto specifickým druhem tlumočení doposud nesetkali. Můžeme spekulovat, že mezi aktivními členy Komory bude takových osob ještě více. Toto se však můžeme pouze domnívat, jelikož zbylé dotazníky se nám nevrátily. Tento údaj se dá také částečně využít jako argument pro tvrzení, že tlumočená policejní i soudní jednání s dětmi nejsou

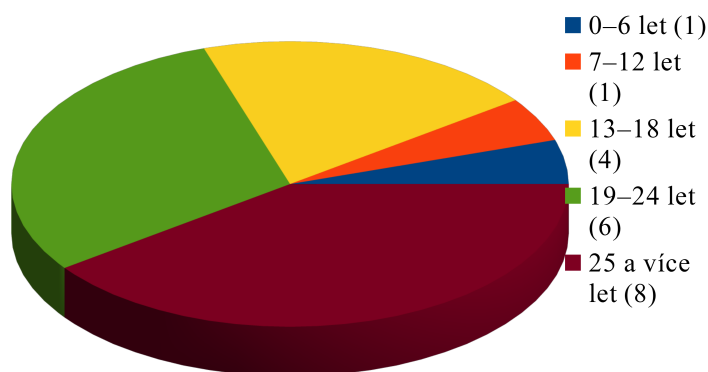
příliš častá. Další se čtyři osoby (1,2 %) ozvaly s tím, že jsou sice formálně členy Komory soudních tlumočnicků, ale věnují se pouze překladu, a tři respondenti podle svých slov již u soudu netlumočí.

Jako další zdroj respondentů jsme si zvolili Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ). S pomocí Mgr. Nadi Hynkové Dingové, Ph.D., uznávané odbornice na tlumočení do českého znakového jazyka a členky ČKTZJ se nám povedlo dotazník rozeslat do interní konference ČKTZJ, prosbu o vyplnění dotazníku publikovat v dvouměsíčním bulletinu organizace a na sociální síti Komory. Výsledkem však byly pouze 2 vrácené dotazníky.

Celkově se nám od tlumočnicků podařilo získat 23 vyplněných dotazníků, z nichž 4 jsou ve formě obsáhlých rozhovorů. Podíváme-li se na délku praxe respondentů, zjišťujeme, že až na 2 osoby (délka praxe 3 a 10 let) se v oboru tlumočnictví všichni pohybují více než 15 let. Většina dotázaných uvedla údaj více než 20 let. Jelikož hned druhá otázka dotazníku se ptá, kolikrát se respondent setkal s tlumočením pro děti v uplynulých 3 letech, vytvořme si pro zjednodušení šestileté intervaly.

Výsledek bude potom následující:

0-6 let: 1 osoba; 5 %
7-12 let: 1 osoba; 5 %
13-18 let: 4 osoby, 20 %
19-24 let: 6 osob; 30 %
25 a více let: 8 osob; 40 %

Graf 1: Délka praxe tlumočnicků

V kontextu délky praxe soudních tlumočnicků je třeba ještě jednou

zdůraznit, že jedním z kritérií pro jmenování je také pětiletá praxe, přičemž její převážná část musí být získána po dokončení vysokoškolského studia. Jelikož všichni respondenti jsou oprávněni vykonávat profesi soudního překladatele a tlumočnicka, nejedná se v žádném případě o úplné začátečníky. Podle odpovědí uváděl dotázaný jako nejkratší dobu praxe soudního tlumočnicka 3 roky, k nimž ovšem můžeme ještě přičíst 3 další roky v oboru, tudíž se jedná o osobu s minimálně 6letou praxí.

Podíváme-li se na konkrétní odpovědi, kromě prvních dvou respondentů s praxí 3 roky a 10 let uvedly 4 osoby praxi v rozmezí od 13 do 18 let (15, dvakrát 17, jednou 18 let). Poměrně početně byla zastoupena také skupina osob s praxí do 24 let. Mezi 6 respondenty se našly 3 osoby s 20letou, 2 osoby s 22letou a jedna s 23letou zkušeností v oboru. Nejpočetnější skupina dotázaných má za sebou úctyhodnou kariéru více než 25 let (dvakrát 25, jednou 26, třikrát 28, jednou 29 a jednou 30 let).

Jelikož hlavním cílem dotazníku bylo dosáhnout deskriptivního popisu praxe soudního tlumočení pro nezletilé, neptali jsme se dotazovaných na jejich pracovní jazyky ani historii tlumočnického vzdělání, abychom tak získali prostor pro jiné otázky a vyhověli doporučenému rozsahu dotazníkových šetření. Explicitně jsme tak otázku na vzdělání a jazyk pokládali pouze při rozhovorech. Navíc v některých případech tlumočníci sami svůj jazyk či místo působení uvedli i v dotazníku. Na základě těchto informací můžeme s jistotou konstatovat zastoupení těchto pracovních jazyků: albánština, rumunština, nizozemština, český znakový jazyk, angličtina, francouzština.

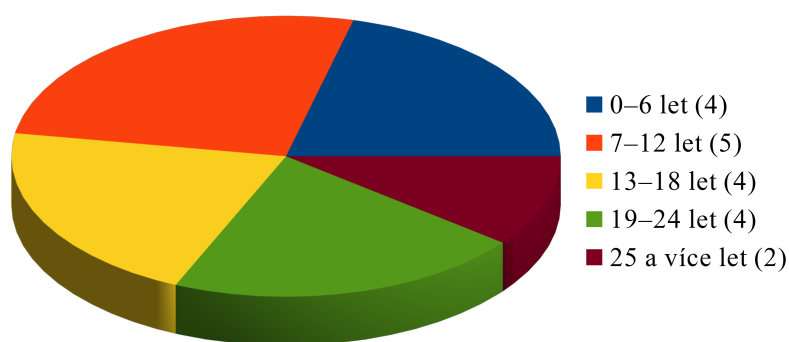
6.8 Ostatní profese

V souladu s projektem diplomové práce jsme se rozhodli do šetření zahrnout i perspektivu dalších dospělých účastníků řízení, abychom tento náhled mohli porovnat s postoji tlumočnicků. V rámci pátrání po vhodných respondentech jsme oslovili: městské a krajské soudy v oblastech s vyšší pravděpodobností výskytu situací dětského tlumočení, pražská státní zastupitelství, Policii ČR, pražské pobočky OSPODu, Organizaci pro pomoc přehlíčkům (OPU) a Českou advokátní komoru (ČAK). V případě soudů, zastupitelství a ČAK jsme se opět snažili obrátit

na osoby, které mají podle dostupných informací zkušenosti s dětskou agendou. Poměrně mile nás překvapila ochota advokátů, kteří v řízení s dětmi vystupují jako právní zástupci . Po vzoru neochoty jakkoliv se zapojit do projektu CO–Minor–IN/QUEST, kterou popisoval belgický tým výzkumnic, jsme totiž implicitně předpokládali, že situace bude obdobná. Největší problémy jsme měli s příslušníky policie. Několikrát jsme se bez úspěchu pokoušeli domluvit s Policejní akademií, následně jsme se přes datovou schránku obrátili na Policejní prezidium. Z něj jsme sice dostali po několika týdnech vyjádření k naší žádosti, bohužel však bylo odmítavé.

Podíváme-li se na pracovní historii respondentů, opět můžeme konstatovat, že ve větším počtu jsou opět zastoupeny osoby s několikaletými zkušenostmi, ačkoliv v tomto případě je rozvrstvení o něco pestřejší než u tlumočnicků. Nejkratší praxi uváděli respondenti v délce 2, 5 a 6 let. Nejvíce dotázaných (5 osob) se své profesi věnovalo 8 až 10 let. Dvakrát zastoupené byly i osoby s dvacetiletou praxí, nejdelší praxi uvedl respondent s 28 lety.

0-6 let: 4 osoby; 21,1 %
7-12 let: 5 osob; 26,3 %
13-18 let: 4 osoby, 21,1 %
19-24 let: 4 osoby; 21,1 %
25 a více let: 2 osoby; 10,5 %

Graf 2: Délka praxe ostatních profesí

Zaměříme se nyní na délku praxe jednotlivých profesí zastoupených v dotazníku. Nejpočetnější vzorek představovali advokáti (9 osob), kteří také

uváděli nejrozmanitější škálu praxe. Kdybychom vypočítali průměr výsledných hodnot, dostaneme délku praxe 9,3 roku. Služebně nejmladší profesionálové se dle svých slov v advokacii pohybují 2, 5 a 6 let. Nejblíže průměru se pohybují 3 osoby s 10letou praxí, služebně nejstarší advokáti uvedli 15 a 18 let. Relativně široká škála samozřejmě také souvisí s větším počtem respondentů, takže výsledky nelze zcela porovnávat s ostatními skupinami méně početně zastoupených respondentů. Podobně jako u tlumočnicků je nutné vnímat dobu praxe také v kontextu předpisů, které se k výkonu samostatné advokátní praxe vážou. Každý samostatně působící advokát musí po ukončení magisterského studia právnického zaměření 3 roky působit na pozici advokátního koncipienta⁴⁵ a pracovat jako asistent pod vedením školitele. Tato praxe je nezbytná prerekvizita pro složení advokátních zkoušek, které držitele opravňují k výkonu samostatné činnosti. *Bulletin advokacie* (vydán 4.12. 2017) dále uvádí ve svém komentáři k novele Zákona 85/1996 Sb. o advokacii z roku 2017 i taxativní výčet praxí v oblasti práva, jimiž lze splnit povinnou praxi advokátního koncipienta. V každém případě však můžeme konstatovat, že po přičtení povinné praxe koncipienta má náš služebně nejmladší respondent za sebou od ukončení vysokoškolského studia již 5 let praxe v oboru, což není zanedbatelná doba.

Druhou nejvíce zastoupenou kategorií dotázaných byli soudci (4 osoby). Zde nejkratší doba praxe představovala 20 let (u dvou respondentů), další osoba uvedla 24 let a služebně nejstarší letos kariéru končí po 36 letech. Poměrně dlouhá doba praxe zde souvisí s Ústavou ČR, která ukládá jako podmínku jmenování soudců opět absolvování praxe u okresního či krajského soudu pod vedením soudce - školitele. Praxe je opět tříletá a zakončená zkouškou, na niž navazují ještě dva přípravné roky. Ústava ČR dále stanoví, že soudce jmenuje prezident republiky, a to na dobu neurčitou. Toto opatření představuje jednu ze záruk nezávislosti justice. V reálu tedy většina justičních čekatelů zdárně absolvuje přípravnou fázi na samostatný výkon profese, složí justiční zkoušky, pokračuje dvouletou praxí a jmenování se dočká nejdříve po 5 letech⁴⁶. Ačkoliv toto období

45 Viz. *Průvodce novelou zákona o advokacii* z Bulletinu ČAK. [online]. [cit. 2019-05-15]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pruvodce-novelou-zakona-o-advokacii?browser=mobi>.

46 Viz. reportáž ČT o reformě soudnictví. [online]. [cit. 2019-05-11] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2491882-cekani-pravniku-na-soudcovsky-talar-se-prodlouzi-na-pet-let-novinkou-jsou-jednotne>.

nelze oficiálně započítat do výkonu praxe soudce, daná osoba se během něj nadále pohybuje v justici a sbírá zkušenosti. Tato skutečnost vede na jednu stranu k tomu, že v soudní soustavě panuje dlouhodobý nedostatek mladých soudců. Na druhou stranu však má však za následek také nízkou fluktuaci zaměstnanců, a proto můžeme u respondentů očekávat skutečně vysokou odbornost a bohaté zkušenosti.

Další justiční podskupinu našeho šetření představovali státní zástupci (3 respondenti). Jelikož i na ně se vztahují výše uvedená pravidla o tříleté praxi úspěšně zakončené justiční zkouškou, i zde jsme čekali osoby s delší praxí v oboru. Toto očekávání se potvrdilo, jelikož respondenti uvedli 20, 27 a 28 let praxe.

Při oslovování policistů jsme se bohužel setkali spíše s lhostejným přístupem. Z oslovování respondentů jsme v rámci osobních kontaktů získali pouze jednoho respondenta s požadovanou zkušeností, který působí jako policista 12 let. Požádali jsme proto o účast na šetření pro účely diplomové práce Policejní prezidium. Konkrétně jsme se obrátili na Ředitelství služby cizinecké policie, Národní protidrogovou centrálu SKPV a Kriminologický ústav. Poslední uvedený ústav odeslal odpověď s tím, že se výslechům v praxi nevěnují, jelikož těžiště jejich praxe spočívá ve vytváření znaleckých posudků. Následně jsme od dvou zbývajících zmiňovaných institucí dostali zamítavé vyjádření s tím, že účast na výzkumném šetření není činnost běžně spadající do náplně práce příslušníků PČR, a tudíž nemáme počítat se součinností vedoucích orgánů. Zároveň tím však Prezidium nevyloučilo, že nemůžeme sami oslovit vhodné respondenty a ti se nám budou věnovat z dobré vůle ve svém volném čase. Na základě tohoto doporučení jsme se obrátili na krajská ředitelství PČR v krajích s větší pravděpodobností výskytu těchto případů, ovšem bez výsledku. Jedinou pozitivní reakcí byla odezva vyšetřovatelky z Prahy, která nám nabídla alespoň návštěvu speciální místnosti určené pro výslech nezletilého svědka. Pro rozhovor ani dotazník ovšem nebyla vhodnou respondentkou, jelikož se za svou 7letou praxí s tlumočeným výslechem zatím ještě nesešla.

Jediné další informace, které by se mohly týkat délky praxe policistů, jsme našli ve třech výpovědích tlumočnicků. Při komentování vzájemné spolupráce jednotlivých dospělých účastníků všichni tři respondenti zmiňují skutečnost, že je opakovaně povolávají titíž soudci a státní zástupci. Jak tlumočnick, tak představitel

justice je tudíž zvyklý na způsob vzájemné spolupráce. Větší fluktuaci naopak konstatují tlumočníci právě u policistů, tudíž zde vyvstává větší potřeba dohody dospělých na technických stránkách průběhu jednání (kde má tlumočnick sedět, jak dlouhé úseky se budou tlumočit, jak řešit případné reformulace původní otázky apod.). Hypotézu o častější fluktuaci mezi policisty potvrzuje v závěrech své diplomové práce i Koudelková (2016)⁴⁷.

Poslední skupinu respondentů tvořili dva sociální pracovníci, kteří u výslechů nezletilých zastupují OSPOD. Oba zároveň dlouhodobě spolupracují se Zařízením pro děti-cizince. Zatímco mladší respondent pracuje jako kurátor 5 let, druhý uvádí 15letou praxi. Vzhledem k počtu respondentů bohužel ani zde nemůžeme vyvozovat platné závěry o průměrné délce praxe sociálních pracovníků. Podle původního plánu jsme oslovili také několik psychologů specializovaných na děti, kteří zároveň v případě potřeby vystupují jako soudní znalci. Dozvěděli jsme se ovšem, že ani jeden z pěti dotázaných se ještě nesetkal s tlumočeným rozhovorem s dítětem pro potřeby soudu. Dva potenciální respondenti, na něž nás odkázala policejní vyšetřovatelka, se omluvili z účasti na šetření z důvodu velké vytíženosti a nepřistoupili ani na opakovanou nabídku odložit dotazník či rozhovor na později. Velké pracovní vytížení ovšem potvrzuje i vyšetřovatelka, která během exkurze ve výslechové místnosti uvedla, že psycholog se osobně zúčastní rozhovorů jen ve výjimečných případech. Daleko častější je podle ní situace, kdy psycholog-znalec vypracovává posudek, přičemž jako podklady mu slouží materiály pořízené během předcházejícího výslechu vedeného policistou.

⁴⁷ Diplomová práce: *Soudní tlumočení pro nerodilé mluvčí v trestním řízení (ČR)* (Univerzita Karlova, 2016).

7. Vyhodnocení výzkumu: analýza dotazníků a rozhovorů

Dotazníková šetření a rozhovory probíhaly v období od začátku února do konce května 2019. Názvy podkapitol představují položenou otázku. Výsledky jednotlivých otázek vždy vyhodnotíme nejprve pro tlumočníky, poté pro ostatní povolání a nakonec se v diskusi podíváme na srovnání výpovědí.

Data budeme vyhodnocovat podle tří již uvedených okruhů zájmu, které jsou rozděleny takto:

- I) základní popis soudního tlumočení pro děti: kdy a jak často k němu dochází, jaké věci se projednávají, jak starých dětí se týká, jaký je typ tlumočení, jak se pro účastníky liší tlumočené jednání pro dítě od jednání s dospělými účastníky;
- II) průběh soudního tlumočení pro nezletilé, rozdělení rolí mezi dospělé účastníky;
- III) názor na status quo soudního tlumočení pro děti a případné návrhy na změny, vzdělávání.

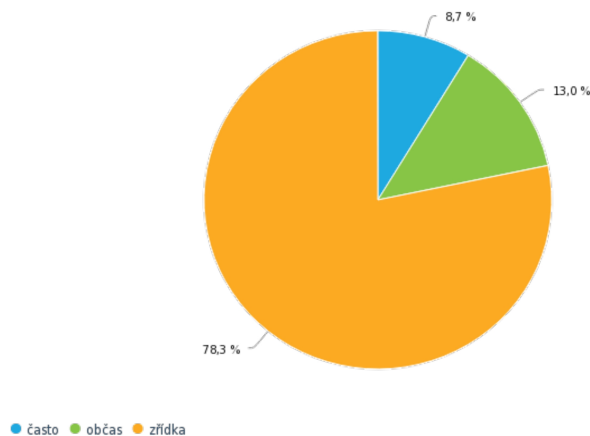
7.1 okruh I – Základní popis soudního tlumočení pro děti

7.1.1 Zkušenost se soudním tlumočením pro nezletilé

Tlumočníci

Na Grafu 3 vidíme, že většina tlumočnicků (názor 78,3 % dotázaných, tedy 18 respondentů) se se soudním tlumočením pro mládež setkává pouze *zřídka*. Jako další odpověď zvolili 3 (13 %) dotázaní možnost *občas* a 2 zbývající respondenti (8,7 %) vybrali *často*. Možnost *nikdy* jsme záměrně neuváděli, jelikož respondent s nulovou zkušeností by nemohl náš dotazník zodpovědět podle pravdy.

1. Se soudním tlumočením pro mládež se setkáváte:

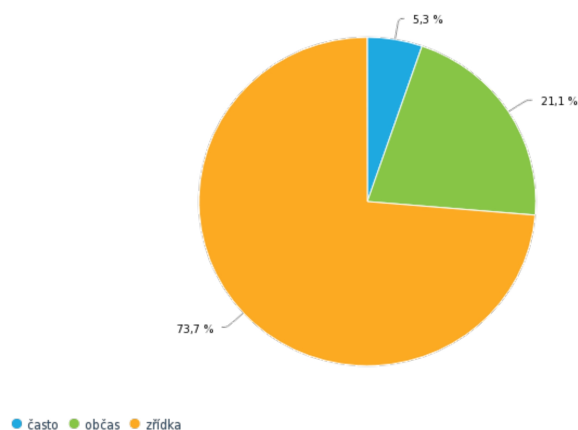
Graf 3: Četnost setkávání se soudním tlumočením pro mládež (tlumočníci)

Jako nejvyšší výskyt tlumočených případů s mládeží uvedli tlumočníci 1–2krát týdně (dva názory), následnou nejvyšší frekvencí bylo 3–4krát za měsíc (1 osoba). Další 3 respondenti uvedli 8krát, přičemž jeden upřesnil, že jednání se vždy odehrálo za přítomnosti pracovníka OSPODu. Můžeme konstatovat, že otázka pouze na frekvenci je u dotázaných do jisté míry individuální, protože stejnou hodnotu (8 výskytů za poslední 3 roky) označily 2 osoby jako *občas*, zatímco pro jednoho respondenta to bylo pouze *zřídka*. V poslední kategorii se sešly následující sestupně řazené hodnoty: 5krát (2 osoby), 3krát (2 osoby), 2krát (3 osoby) a 1krát (4 respondenti). Zbýlých 6 dotázaných čerpalo ze zkušenosti starší 3 let.

Ostatní profese

Jak ilustruje Graf 4, zástupci ostatních profesí shodně s tlumočníky většinově uvádí, že se soudním tlumočením pro děti se setkávají *zřídka* (14 osob, 73,7 %). Odpověď *občas* zvolili 4 dotázaní (21,1 %) a pouze jeden respondent (5,3 %) vybral *často*.

1. Se soudním tlumočením pro mládež se setkáváte:

Graf 4: Četnost setkávání se soudním tlumočením pro mládež (ostatní profese)

V této kategorii odpověď *často* odpovídá 30 výskytům (zhruba 10 případů ročně), nicméně dotázaný soudce pro tento výskyt zvolil označení *občas*. Analogicky jako u tlumočnicků i zde vidíme, že vnímání kvantifikačních adverbíí je individuální. Druhou nejvyšší hodnotou, kterou označil advokát za *častý* výskyt, bylo 20 případů. V kategorii *občas* se sešly hodnoty 15krát, 15-20krát, 10krát a 3krát (3 advokáti, 1 sociální pracovník). Zbylé odpovědi ve skupině *zřídka* představovaly škálu od 7krát (sociální pracovník) přes 5krát (státní zástupce), 4krát (soudce), 2krát (policista, státní zástupce), 1krát (3 advokáti, soudce) až po 0krát (3 advokáti, sociální pracovník, soudce).

Z výsledků vyplývá, že nemůžeme jednoznačně určit profesi, která by se s tlumočenými výslechy setkávala nejčastěji. Domníváme se proto, že zkušenost s problematikou je částečně ovlivněna působištem dané osoby (ve větších městech bychom mohli předpokládat větší výskyt případů), částečně se jedná o dílo náhody. Jako ilustrační příklad můžeme použít soudce zastoupené 4 jedinci. Jelikož ve svých profilech uváděli nejdelší praxe, mohli bychom se domnívat, že právě oni se budou s tlumočením pro děti setkávat nejčastěji. Ačkoliv nejvíce zkušeností uvedl jeden ze soudců, jeho kolegy naopak najdeme spíše na spodní hranici rozpětí.

Diskuse

Zaokrouhleně 75 % všech respondentů uvádí, že se soudním tlumočením pro mládež se setkávají pouze zřídka. V horizontu uplynulých tří let se tak jednalo o

sedm případů až jeden případ, 11 respondentů se s tlumočením pro nezletilého v tomto období nesešlo a svoje zkušenosti čerpají z předchozí praxe. Toto zjištění souhlasí s výchozí hypotézou, že tlumočené jednání s nezletilým účastníkem pro účely řízení u policie nebo soudu se koná spíše výjimečně. Nejčastější výskyt 1-2x týdně zaznamenali tlumočníci, v obou případech se ovšem jedná o minoritní jazyky. Malá konkurence jednak dovoluje tlumočnickům získávat více zakázek od orgánů justice, jednak lze započítat každé tlumočené jednání, přičemž v rámci jednoho případu se může jednat třeba o dvě tlumočení týdně (např. u nezaopatřených dětí – cizinců prvotní rozhovor na policii a následně za přítomnosti zástupců OSPODu či Ministerstva vnitra během jednání v ZDC a rozhodování o dalším umístění).

7.1.2 Věk nezletilých

Jak bylo předesláno v teoretické části, věk a s ním související duševní vyspělost dítěte jsou klíčovými faktory, které je třeba zohlednit, aby komunikace fungovala. Jelikož druhý zmíněný faktor je už ze své podstaty individuální, zajímali jsme se alespoň o věk nezletilých účastníků tlumočených soudních jednání, s nimiž se respondenti šetření setkali. Rozdělení věkových kategorií po třech letech jsme převzali z dotazníku CO–Minor–IN/QUEST, protože se domníváme, že jde o zdařilé rozdělení.

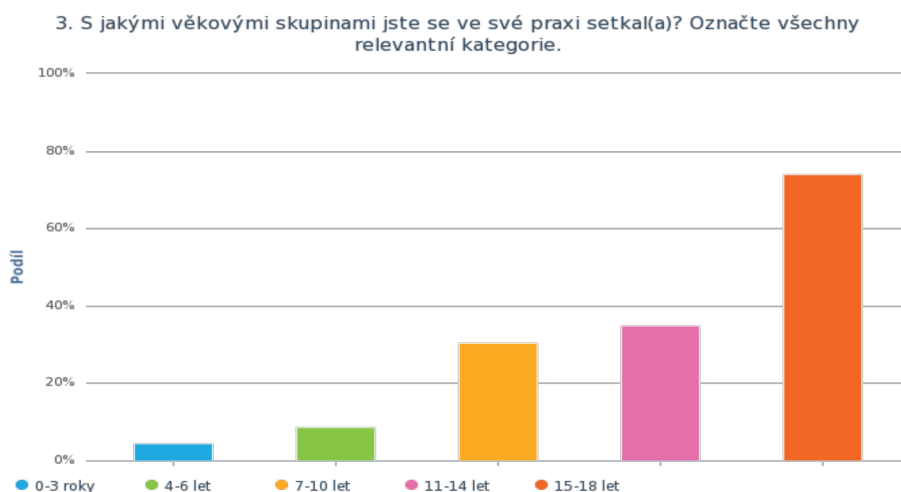
Tříleté intervaly jsou schopny zhruba zachytit vývojové stadium nezletilého, ačkoliv zcela neodpovídají popsanému rozdělení podle Langmeiera a Krejčířové (kapitola 5.). V dotazníku však bylo důležitější zachovat hranici mezi 11.–14. a 15.–18. rokem, tedy mezi kategorií dětí a mladistvých, u nichž z pohledu práva již vzniká tzv. relativní trestní odpovědnost. Zároveň je poměrně pravděpodobné, že člověk dokáže s přesností plus minus rok věk dítěte odhadnout i pokud by neměl k dispozici dokumentaci s datem narození. To se nemusí stát jen tlumočnickům. Z několika rozhovorů vyšlo najevo, že pokud se jedná o děti-cizince bez dokladů, jediná prvotní informace o věku nezletilého je ta, kterou nezletilý sám podá. Ne ve všech případech se však jedná o sdělení pravdivé, a proto se například v rámci žádostí o azyl nebo umístování do ZDC provádějí ještě odborné lékařské prohlídky, jejichž cílem je určit stáří dítěte. V neposlední

řadě tříletý rozptyl vychází vstříc také respondentům, jelikož lze těžko očekávat, že si do detailů vybaví všechny případy s nezletilými včetně věku dětí.

Dotazník nabízel respondentům následující věková rozmezí: 0–3 roky, 4–6 let, 7–10 let, 11–14 let, 15–18 let. Dotázané jsme požádali, aby vybrali všechny kategorie, s nimiž se u soudního tlumočení pro děti setkali.

Tlumočníci

Na Grafu 5 vidíme, že podle očekávání byla nejméně zastoupena nejmladší skupina dětí, s níž se setkal pouze jeden tlumočník (4,3 % zkoumaného vzorku respondentů). Zkušenost s menšími dětmi ve věku 4-6 let uvedli dva respondenti (8,7 %). S podobnou četností tlumočilo sedm respondentů (30,4 %) pro 7- 10leté děti a osm tlumočnicků (34,8 %) pro 11-14leté děti případů. Nejčastěji se tlumočníci setkávali s tlumočením pro právní kategorii mladistvých, kde svou zkušenost uvedlo 17 osob (73,9 %).

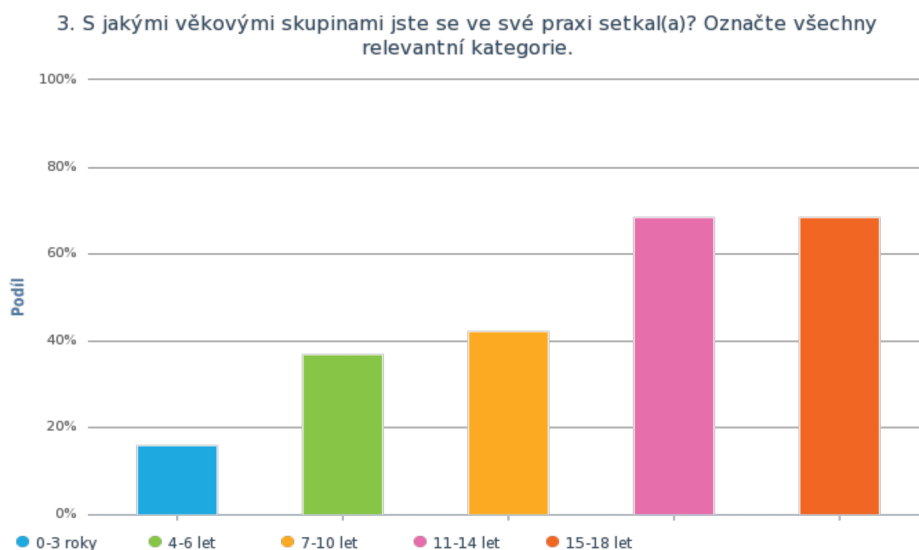
Graf 5: Věkové skupiny dětských klientů (odpovědi tlumočnicků)

Ostatní profese

Při pohledu na Graf 6 můžeme obecně konstatovat, že rozložení mezi jednotlivými kategoriemi bylo zde v porovnání s tlumočnický vyrovnanější. Nejvíce zkušeností měli zástupci justice, advokáti a sociální pracovníci s dvěma nejstaršími kategoriemi nezletilých, svou zkušenost v obou případech shodně uvedlo 13 osob (68,4 % respondentů). Svou výpověď dále rozšířila jedna státní zástupkyně o následující poznámku: „Všimla jsem si, že děti si vytvoří během jednání jakýsi obranný val, nezažila jsem, že by nezletilý u výsledku plakal, což se

stává často třeba u žen-poškozených. Zpravidla se setkávám s věkovou skupinou 15-18let.“ (SZ17)

Velmi blízké, a to s rozdílem jednoho dotázaného, si byly i kategorie 4- 6 let a 7-10let, přičemž se staršími dětmi se setkala při tlumočeném jednání 8 respondentů (42,1 %), s mladšími 7 dotázaných (36,8 %). Pouze 3 osoby (15,8 %) se zúčastnily tlumočení pro dítě mladší 3 let věku.

Graf 6: Věkové skupiny dětských klientů (ostatní profese)

Diskuse

Teoreticky bychom mohli předpokládat, že výpovědi tlumočnicků a dalších dospělých účastníků budou docházet ke stejným závěrům. K tomuto tvrzení nás vede předpoklad, že tlumočeného jednání se zúčastní jak tlumočnick, tak ostatní odborníci. To ovšem samozřejmě neznamená, že respondenti mají zkušenost se stejnými případy. Ačkoliv můžeme spekulovat, že s tlumočeným jednáním nemá zkušenosti mnoho lidí, náš vzorek respondentů je bohužel příliš malý na to, abychom mohli připustit variantu, že se z velké části jedná o tatáž řízení pohledem různých dospělých účastníků. Zaměřit se na konkrétní případy a nahlížet na ně očima jednotlivých účastníků by sice bylo zajímavé, ale v našich podmínkách pro náš výzkum zcela nemožné vzhledem k citlivosti údajů a jejich ochraně. Po zohlednění těchto argumentů docházíme k závěru, že výpovědi tlumočnicků a ostatních respondentů se budou zřejmě do značné míry shodovat, byť může dojít k určitým odchylkám.

Porovnáme-li výpovědi tlumočnicků a ostatních respondentů, konstatujeme do jisté míry shodu. U obou skupin je nejmladší kategorie dětí zastoupena minimálně. Tuto skutečnost lze vysvětlit tím, že vzhledem k nízkému věku a omezeným vyjadřovacím schopnostem dětí se jedná o kategorii, která se u soudu a policie vyskytuje pouze marginálně. Navíc zůstává otázkou, jestli je takto malé dítě schopno porozumět tlumočené komunikaci. V reálné praxi jsou sice popsány některé vzácné případy, například ztracená čínsky mluvící dvouletá holčička na ulici, kterou našel australský policista (Ozolins, 2013), ale pokud je nám známo, nejmladší děti, které se zúčastnily tlumočnických experimentů spadaly do kategorie 3-6 let (například pokusy Nilsenové z roku 2012).

Se vzrůstajícím věkem dětí se zdokonaluje nejen jejich vyjadřovací schopnost, ale hlavně se k dětem začíná přistupovat jako k účastníkům, kteří mohou vyjádřit svá přání a svobodnou vůli. Zde si připomeňme hranici 12 let, kterou zákon uvádí zejména v otázce opatrovnictví či osvojení. U nezletilých starších 12 let má zákon za to, že jsou již schopny vytvořit si svůj vlastní názor a ten orgánům sdělit, přičemž soud tomuto vyjádření věnuje pozornost.

Obě skupiny respondentů uvádějí nejbohatší zkušenosti s dospívajícími mezi 15–18. rokem. Mládež v tomto věku je již bezpochyby schopná vytvořit a artikulovat svůj názor, nebereme-li v potaz mentálně znevýhodněné jedince. Navíc je u této kategorie největší pravděpodobnost, že v řízení u soudu nebo policie bude nezletilý vystupovat nejen jako oběť nebo poškozený, ale také jako podezřelý ze spáchání přestupku nebo činnosti jinak trestné a ponese relativní trestní odpovědnost.

7.1.3 Typ případů

S otázkou věku poměrně úzce souvisí i kontext, v němž se dotázaní s tlumočením pro děti setkali. Na základě dostupných informací můžeme očekávat, že u mladších dětí se bude jednat zejména o otázky opatrovnictví a osvojení, u starších dětí se může přidat problematika přestupků a činnosti jinak trestné. Tématem, které se může objevit u všech věkových kategorií nezletilých, je sexuální zneužívání. Podobně jako v předchozí kategorii můžeme očekávat, že

odpovědi tlumočnicků a dalších odborníků se do značné míry budou shodovat.

Tlumočníci

Mezi nejčastěji zmiňovanými typy případů vévodí určení výše výživného (uvedlo 6 respondentů), s nímž můžou potažmo souviset i spory o otcovství (2krát zmíněno). Druhou nejfrekventovanější kategorií tvoří trestné činy – pedofilie, pohlavní zneužívání, ublížení na těle, kterou v součtu zmiňuje 5 dotázaných. Jeden tlumočnick zde také konkrétně uvádí výčet: „*sexuální zneužívání, fyzické napadení, zneužívání osoby s duševním onemocněním (velmi nízké IQ)*“ (T4). Zde se můžeme domnívat, že nezletilí zde vystupují v roli oběti. Jediná možná výjimka by byla přípustná v případě, že by se znásilnění na dítěti do 15 let dopustil nezletilý starší 15 let. Respondenti dále uváděli trestnou činnost obecně (3 výskyty). Jednou byla zmíněna loupež, 5 dotázaných mluví konkrétně o krádežích, přičemž drobné krádeže⁴⁸ zmiňují 3 respondenti. U krádeží, event. loupeží mohou nezletilí figurovat jako pachatelé či poškození. Z rozhovorů však vyplývá, že pravděpodobnější je spíše první varianta, a to zejména u dětí starších 12 let – 13 let, které krádeže páchají v organizované skupině, v níž zpravidla najdeme i zletilé členy. Tlumočníci dále uvedli, že nejvíce zkušeností mají v tomto ohledu s dětmi původem z východní Evropy a zemí, jakými jsou Rumunsko, Bulharsko, Albánie, Rusko, Ukrajina, apod. Dva tlumočníci se setkali s nezajištěnými dětmi bez rodičů, jeden s dítětem na útěku. Výčet doplnily jednou zmíněné poruchy chování dítěte a řízení bez řidičského oprávnění.

Ostatní profese

Zástupci justice, advokáti a sociální pracovníci nejčastěji uváděli problematiku rodinného práva a opatrovnictví: svěřeni do péče (3krát zmíněno), spory o výživné (5krát), stanovení styku, určení či popření otcovství, opatrovnictví (3krát). Stejně jako u tlumočnicků byla zmíněna trestná činnost (4 zmínky), přičemž i zde byly uvedeny krádeže (uvedeno 4krát). Ve dvou případech se explicitně jednalo o nezletilého jako poškozeného. Ke kriminální podskupině bychom mohli přidat i jednu zmíněnou drogu. Pedofilie a pohlavní zneužívání byly zmíněny 2krát, týrání jednou. Poslední zmiňovanou kategorií jsou uprchlické

⁴⁸ Hranice pro trestný čin krádeže je k 3.dubnu 2019 5000 Kč, nicméně v plánu je její navýšení na dvojnásobek. Krádeže v menší hodnotě jsou kvalifikovány jako přestupek.

vlny a azylová řízení, do nichž zařazujeme i pohovory na Ministerstvu vnitra, na základě nichž se rozhoduje o udělení mezinárodní ochrany a práva na azyl.

Diskuse

Jak vyplývá z předchozích dvou odstavců, rozhovory a dotazníky napříč spektrem profesí účastníků potvrdily dvě nejčastěji projednávané skupiny případů. Do první skupiny spadá rodinné právo a otázky opatrovnictví. Sem spadají rozvodová řízení, stanovení a změny výše výživného, určení otcovství, opatrovnictví, svěření do péče atd. Druhým často řešeným tématem jsou krádeže, které mají v rámci trestné činnosti a soudnictví pro mládež největší zastoupení. Méně častými, ale přesto opakujícími se tématy jsou fyzické i pohlavní zneužívání (sem můžeme zařadit pedofilii, sexuální zneužívání, týrání, či ublížení na těle) a děti – cizinci bez dospělého doprovodu, u nichž se setkáváme s otázkami azylu, umístění do ZDC apod.

7.1.4 Druh tlumočení

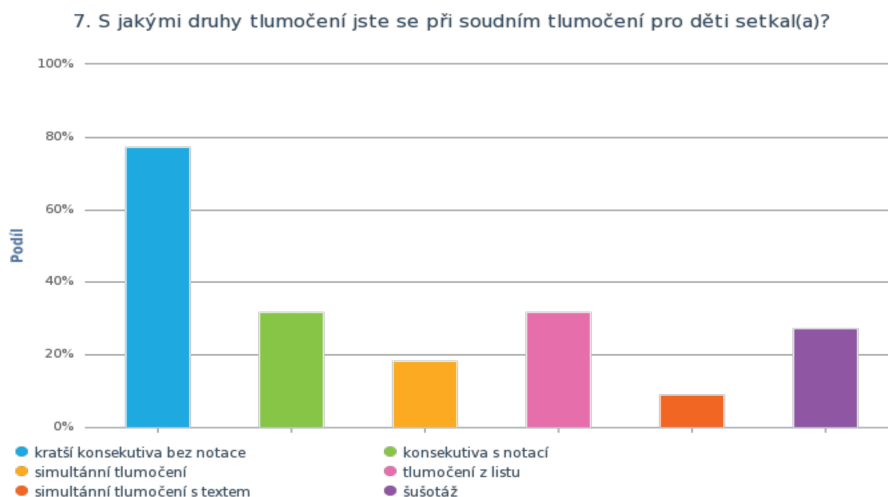
V rámci práce jsme se zajímali také o to, jak tlumočení pro soudy, policii a úřady probíhá po stránce technické. Po studiu dostupných zdrojů jsme dospěli k hypotéze, že policejní služebny, výslechové místnosti ani soudní síně v ČR nemají vlastní technické vybavení (tlumočnickou kabinu, konzoli, mikrofon, sluchátka), jež by umožňovalo simultánní tlumočení. V nejkrajnějším případě by tak připadalo v úvahu použití šeptáku a staniček, event. přenosné tlumočnické kabiny. Domníváme se však, že se nejedná o běžnou praxi. Čistě hypoteticky by k zapůjčení tohoto vybavení soud nebo policie přikročily spíše v případě, kdy by se jednalo o případy s dospělými účastníky, u nichž se dá předpokládat delší doba projednávání. Naopak u dětí, jejichž jednorázový výslech by podle odborníků neměl přesáhnout půl hodiny, se pravděpodobně s touto možností v praxi příliš nepočítá.

Tlumočníci

V této otázce měli profesionální tlumočníci opět vybrat všechny druhy tlumočení, s nimiž se při soudním tlumočení pro nezletilé setkali. Jak ukazuje Graf 7

(str. 100), zdaleka nejčastější formou tlumočení podle 17 respondentů (77,3 %) je konsekutiva po kratších úsecích v řádu pár vět, kdy tlumočnick neprovádí notaci. Druhou nejvíce používanou možností je konsekutiva s notací (7 odpovědí, 31,8 % respondentů), která se používá zejména při delších úsecích výpovědi účastníka a umožňuje nechat dotyčného domluvit bez nežádoucího přerušování. Stejně často používané je také tlumočení z listu (7 odpovědí, 31,8 % respondentů). Z rozhovorů vyplynulo, že v soudním kontextu je tlumočení z listu nejčastěji ve formě poučení a setkávají se s ním všichni účastníci řízení bez ohledu na to, zdali vystupují v roli obviněného, svědka či poškozeného. Zde je na místě otázka, jakou formu má poučení pro nezletilého. V rámci rozhovorů jsme měli možnost nahlédnout do poučení, které bylo upraveno již v originále tak, aby bylo pochopitelné pro osmileté dítě. Ačkoliv to nahrává domněnce, že osoba vedoucí rozhovor přizpůsobí poučení jazyku nezletilého, pokud by standardní znění vzhledem ke svému věku a kognitivní vyspělosti nezletilý nemusel pochopit, z jednoho příkladu bohužel nemůžeme vyvozovat obecně platné závěry.

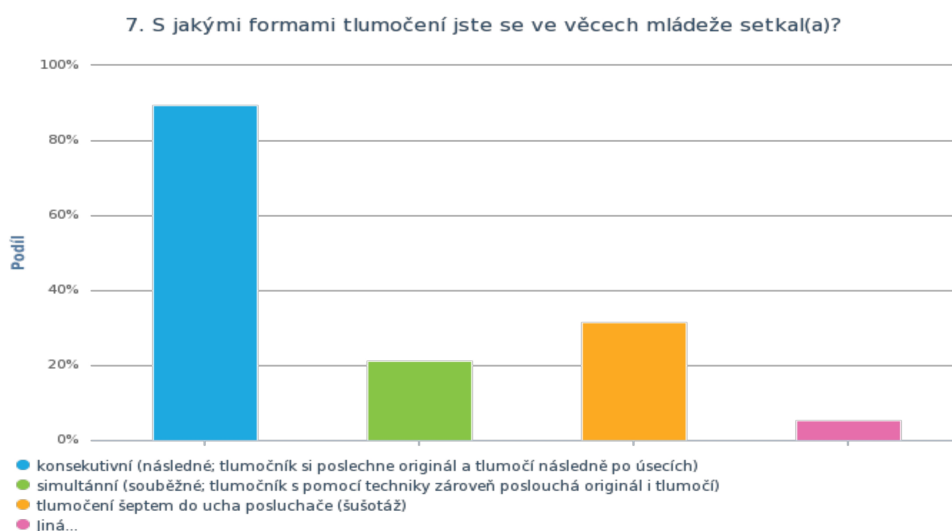
Častým typem tlumočení je také šušotáž, kterou uvedlo 6 respondentů (27,3 %). Mezi její hlavní klady patří časová úspora a skutečnost, že není třeba žádné speciální vybavení. Naopak mezi zápory zmiňují účastníci rušivý efekt pro mluvčího, možnou nepřesnost, již s sebou nese simultánní tlumočení. Z důvodu snížení kvality zvuku šušotáž také není vhodná tehdy, když se rozhovor nahrává. Podle svých slov se 4 respondenti (18,2 %) setkali i se simultánním tlumočením, 2 dotázaní (9,1 %) uvedli simultánní tlumočení s textem (9,1 %). U těchto případů by bylo velmi zajímavé zjistit, o jaké případy se přesně jednalo (např. tlumočení videozáznamu s transkriptem) a zdali by typ tlumočení skutečně odpovídal standardnímu simultánnímu tlumočení, které předpokládá použití alespoň základního technického vybavení. Z našeho malého vzorku ovšem nemáme možnost zjistit další podrobnosti. Například nemůžeme s jistotou říct, který typ tlumočení je určen dítěti a který dospělým účastníkům řízení. Navíc, jak již bylo zmíněno, volba vhodného typu tlumočení se odvíjí od konkrétní situace a celé řady proměnných.

Graf 7: Zastoupení druhů tlumočení pro dětské klienty (tlumočníci)

Ostatní profese

Nebyli jsme si jistí, zda další dospělí účastníci dokážou přesně rozlišovat mezi jednotlivými druhy tlumočení. Proto jsme pro jejich potřebu otázku trochu upravili a zredukovali možnosti. Jak nám ukazuje Graf 8, podle očekávání byla i v této skupině nejvíce zastoupena konsekutiva, s níž se při výkonu své profese setkalo 17 respondentů (89,5 % vzorku). Druhý nejčastější výskyt zaznamenala šušotáž, s níž má zkušenost 6 dotázaných (31,6 %). Čtyři respondenti (21,1 %) uvádí i simultánní tlumočení, tentokrát podle popisku explicitně za použití techniky. Pod možností *jiná* uvedl 1 dotázaný (5,3 %) znakový jazyk.

Graf 8: Zastoupení druhů tlumočení pro dětské klienty (ostatní profese)

Diskuse

Obě skupiny respondentů potvrzují, že se nejčastěji setkávají s konsekutivním tlumočením. Podle odpovědí tlumočnicků se častěji jedná o tlumočení kratších úseků bez notace, často však dochází i ke tlumočení ze zápisu. Tlumočníci se také často setkávají s tlumočením z listu, a to zejména ve formě poučení. Na tento druh jsme se výslovně druhé skupiny respondentů neptali, vycházíme však ze skutečnosti, že každé výpovědi u soudu či policie předchází poučení. Můžeme si klást otázku, proč jej tedy neuvádí všichni tlumočníci. Jedním z možných vysvětlení by mohlo být, že zvláště v případě mladších dětí tlumočnick ani nemusí poučení v papírové formě dostat do ruky, ale tlumočí konsekutivně kratší výroky osoby vedoucí výslech. S tímto vysvětlením koresponduje i ukázka poučení, která se nám v rámci rozhovorů dostala k nahlédnutí. Poučení bylo formulováno v kratších větách a do velké míry oralizováno, aby nepůsobilo příliš stroze a úředně.

Tlumočníci i zástupci ostatních profesí se často setkávají také se šušotáží, nejdostupnější formou simultánního tlumočení. Se zájmem jsme konstatovali, že čtyři respondenti z každé skupiny se podle svých slov setkali také se simultánním tlumočením. Bohužel v rámci našeho šetření nemáme dostatek materiálů k tomu, abychom mohli téma dále rozvést, ale mohlo by se jednat o možnou otázku k dalšímu výzkumu.

7.1.5 Soudní tlumočení pro děti VS pro dospělé

Otázka v dotazníku *V čem se pro Vás jako tlumočnicka liší tlumočené soudní jednání s nezletilým účastníkem od tlumočeného jednání s dospělým?* se zajímala o rozdíly mezi oběma situacemi ze subjektivního pohledu konkrétního odborníka. S tímto tématem také souvisí otázka, co považují respondenti při tlumočení pro děti u soudu či policie za nejobtížnější, a co je pro ně naopak nejjednodušší. Účastníci šetření vybírali z možností: *spolupráce s nezletilým, spolupráce s pověřeným orgánem a dalšími dospělými účastníky řízení, zvládnutí tlumočení a komunikační situace, jiné* (upřesněte). Pro respondenty-netlumočnicky byla prostřední možnost nahrazena *spoluprací s tlumočnickem* a třetí zredukována na *zvládnutí komunikační situace*. V případě, že by respondenti nechtěli tyto

možnosti seřadit, otázka se dala zodpovědět prostřednictvím doplňující kolonky pro písemnou odpověď. V rámci analýzy výsledků jsme se snažili vystihnout četnost jednotlivých myšlenek, pro ilustraci uvádíme vybrané citace respondentů.

Tlumočníci

Ve čtyřech případech nespatovali respondenti mezi tlumočením pro nezletilého a dospělého žádné rozdíly. Jedna z odpovědí byla přitom rozvedena detailněji s důrazem na rozdělení rolí mezi dospělými.

„Neliší se v ničem zásadním, hlavní slovo má soudce, státní zástupce nebo policista, který rozhovor řídí.“ (T2)

Skutečnost, že někdy se jednání s dítětem a dospělým příliš neliší, si můžeme ukázat na následujících výrociích:

„14letý kluk - to je skorem jako "dospělý".“ (T13); „Chování neměním, jsem korektní.“ (T1)

Zohlednění skutečnosti, že se jedná o nezletilého, popsala jedna osoba takto:

„Je třeba více empatie, ale zároveň pořád nutné zachovat profesionalitu a jasné hranice.“ (T20)

Dva tlumočníci rozlišovali i na základě projednávané problematiky, kdy se chovají o trochu přístupněji, pokud se projednává záležitost z oblasti rodinného práva. Naopak pokud se jedná o trestní řízení, je na místě větší přísnost a autoritativnost.

„Během správního řízení se snažím působit klidnějším dojmem, naopak při projednávání trestní věci vystupuji jako chladný profesionál.“ (T22)

Jako klíčové kritérium osm tlumočnicků zmiňovalo věk a s ním související i schopnost porozumění. Od nich se odvíjí i volba lexikálních prostředků, stavby promluvy, apod.

„Při tlumočení je třeba zohlednit věk a schopnosti dítěte při porozumění obsahu textu.“ (T16)

„Během takového řízení potřebuji zjistit, s kým mám tu čest a úměrně přizpůsobit výrazové prostředky, mluvit srozumitelně, aby nezletilý pochopil. Hlavním kritériem je pro mě funkčnost komunikace.“ (T1)

„Je třeba počítat s jinou úrovní znalostí a zkušeností nezletilého, což má dopad na volbu lexika, terminologie, včetně stavby.“ (T23)

Tři respondenti zmínili „*nutnost volit přiměřenou slovní zásobu a zároveň dodržet literu zákona (například při překladu poučení apod.)*“ (T1) a obdobně „*Je potřeba přizpůsobit jazyk tak, aby nezletilý rozuměl obsahu např. poučení či pokynů soudu.*“ (T14)

Několik respondentů nastínilo i potenciální problémy nebo kroky, které je potřeba u dětí podniknout. Jako obtížné hodnotili porozumění výpovědi (3 respondenti): „*Problém byl zejména v komunikačním stylu nezletilého, výpověď byla nelogická, útržkovitá, bylo složité to sledovat.*“ (T12)

Další kladli důraz na přehlednost, vysvětlování a celkovou komunikaci s dítětem: „*Deťom a mladistvým treba oveľa viac vysvetľovať, čo sa práve deje, že môžu neodpovedať.. treba im vytvárať bezpečné prostredie.*“ (T15)

Jeden účastník navíc uvedl, že jednání může zkomplikovat i skutečnost, že nezletilý nemá s tlumočením zkušenosti.

Obtížnost hodnotili respondenti na škále od 1 do 5. Shrnutí výsledků odpovědí tlumočnicků je v Tabulce 1.

Tabulka 1: Kvalitativní vyhodnocení subjektivní obtížnosti jednotlivých aspektů soudního tlumočení pro mládež (první v pořadí nejtěžší, poslední nejlehčí); odpovědi tlumočnicků.

spolupráce s nezletilým	3,3
spolupráce s pověřeným orgánem a dalšími dospělými účastníky řízení	2,9
zvládání tlumočení a komunikační situace	2,5
jiné (prosím specifikujte níže)	1,3

Dva respondenti uvedli, že nevnímají žádný rozdíl v obtížnosti mezi jednotlivými úkony. Čtyři dotázaní explicitně zdůraznili, že s komunikací s dětmi neměli problém nikdy, 2 respondenti zároveň doplnili, že za nejtěžší situaci považují tlumočení pro Ministerstvo vnitra ohledně azylového řízení. Naopak jeden respondent se nechal slyšet, že nejvíce nesnází mu způsobil „*nezvyk komunikovat v těchto situacích s dítětem, přizpůsobit se mu, jeho stylu myšlení a vyjadřování.*“ (T5), jediný další dotázaný zmínil problém v komunikaci s dítětem, jelikož dané dítě nebylo příliš komunikativní.

Dva respondenti dále naznačují i možné komplikace a jejich řešení v komunikaci

mezi osobou vedoucí výslech a nezletilým:

„Jako tlumočnick vnímám nejistotu, strach nezletilých v konkrétnej podobe než pracovníci OSPODu, ktorí se výslechu účastní. Domnívam se, že by měli pracovníci OSPODu a policie měli nezletilým lépe vysvětlit svou roli. Výslechu se zúčastní hodně osob, což zřejmě zvyšuje stres u nezletilých. Obtíže jsou často i s jazykem, v posledním roce jsem zažila 2 případy, kdy nezletilý vypovídal jazykem, který nebyl jeho/jejím mateřským jazykem.“ (T23)

„Nič iné mi nenapadá. Najťažšie je, keď sudcovia/policajti/sociálka nevedia pracovať s deťmi a mňa ide v duchu z ich prístupu poraziť (aj keď v týchto situáciách mám vplyv na to, ako ten prístup prenesiem na deti).“ (T15)

Jeden dotázaný uvedl, že je třeba zvolnit tempo tlumočení a v rámci prostoru zvolit odpovídající rozesazení účastníků. Pouze jeden respondent zmínil v kategorii jiné jako zvláštní položku zvládnání vlastních emocí.

Ostatní profese

Shrnující Tabulku 2 vidíme na str. 105. V komentářích dva respondenti konstatují „pouze“ potřebu přizpůsobit promluvu věku a vyspělosti dítěte. Šest respondentů napříč zkoumaným vzorkem na tuto myšlenku navazuje a uvádí nutnost uzpůsobit nezletilému vyjadřování, hovořit v souvislostech pro něj pochopitelných.

„Některé otázky je nutno formulovat jednodušším způsobem, aby nezletilý byl schop pochopit jejich obsah.“ (A15)

„Určite používam kratšie vety, hľadám terminológiu a premýšľám, ktoré výrazy si môžem dovoliť, aby jim dieťa rozumelo. Chci, aby tlumočnick okamžite prekládal, aby som mala jistotu, že je to porovnateľné a že dieťa vie, na čo sa ho pýtám. Dôležitá je pre mňa dôvera v tlumočnicka - len v nutných prípadoch pribíram rodilých Vietnámčanov - komunita je natoľko propojená, že nemám jistotu objektivity; na rozdiel od angličtiny, nemčiny či ruštiny nerozumím ani slovo a mám špatné skúsenosti - tlumočnick pomáhal účastníkovi.“ (SZ17)

„Tlumočené súdne pojednávanie je vždy veľmi náročné, hlavne pre sudcu, pretože musí myšlienku rozvíjať prerušovane a keďže je to navyše u dieťaťa, musí sa ešte pečlivo voliť slová, ktorými sa daná situácia má dieťaťu vysvetliť. Prístup musí byť veľmi opatrný a citlivý, sudca sa musí snažiť pochopiť, ako dieťa v konkrétnom veku uvažuje a premýšľa. Dieťa sa líši od dospelých tým, že sú uprimné a dokážu svoje

představy a přání formulovat jasněji ,bez vytáček a nekompromisně.“ (S19)
„Ohledně tlumočení v tom rozdíl není. Rozdíl je celkově v tom, že dítě příliš nechápe danou soudem projednávanou situaci, takže je potřeba mu to vysvětlovat v souvislostech a současně pochopitelným způsobem. Naopak informace od dítěte nejsou vždy ty, které potřebuji. Výsledkem je celkově náročnější komunikace.“
 (A5)

Podle 3 respondentů se tlumočení pro děti od toho pro dospělé neliší. V jedné odpovědi advokát upozorňuje na svou zkušenost, že *„překlad projevu dítěte se spíše překládá jako projev dospělého“* (A8)

Mezi rozdíly uvádí jeden advokát *„větší přátelskost a lidskost“* (A7). Na to navazují 3 respondenti, kteří hovoří také o potřebě získat si důvěru dítěte a navázat s ním kontakt.

„U dítěte se hůře získává jeho důvěra a navazuje dobrý kontakt.“ (SZ12)

„Tlumočené jednání je delší, méně přímé. Přesto se snažím navázat i přes jazykovou bariéru kontakt.“ (SZ6)

Jeden respondent explicitně zdůrazňuje i důležitost vstřícného přístupu k dítěti ze strany tlumočnicka. *„U nezletilého je třeba, aby i tlumočnick vystupoval přátelsky a dítě nebylo ve stresu z nějakého formálního jednání.“* (A10)

Tabulka 2: Při tlumočeném jednání s nezletilým je pro vás nejtěžší (seřadte prosím od nejobtížnějšího po nejlehčí); odpovědi ostatních profesí:

spolupráce s dítětem	3,5
spolupráce s tlumočnickem a dalšími dospělými účastníky řízení	3,1
zvládnutí komunikační situace	2,4
jiné (okomentujte prosím níže)	1

V doplňujících odpovědích 3 respondenti uvádějí, že jim žádný z uvedených úkonů nečiní potíže. Naopak jeden státní zástupce zdůrazňuje, že nejtěžší je pro něj jednání s nezletilým, a zároveň zmiňuje i potřebu navázání kontaktu: *„Nejtěžší komunikace s nezletilým, zbytek jednoduchý. Důležité je navázání kontaktu s dítětem, získání jeho důvěry.“* (SZ16) Jeden soudce se podělil o konkrétní zkušenost, pomocí níž by se daly komplikace spojené s komunikací

s dítětem uvést na příkladu: „*Váže se to prakticky ke spolupráci s dítětem, byla to poměrně stresující situace. Nezl. měl ale víc než obavu ze soudu a prostředí, obavu z toho, že otce potká a uvidí, čehož se bál. Opakovaně musel být ujišťován a uklidňován, že se to nestane.*“ (S6)

Jeden advokát zmínil specifický problém: „*protokolace výslechu (nezletilé dítě je slyšeno bez přítomnosti advokátů a rodičů),*“ jako problematické vnímá i „*tlumočení při sezení s psychologem za účelem zpracování znaleckého posudku.*“ (A8)

Zbytek respondentů prostor ke komentáři nevyužil.

Diskuse

Z výsledků vyplývá, že většina respondentů si uvědomuje důležitost, jakou má adekvátní formulace otázek, vhodná volba lexika a celkový styl vyjadřování přizpůsobený věku a zralosti nezletilého na úspěšnost komunikace s dotyčným. Ve třech (ostatní profese) a čtyřech (tlumočníci) případech dotázaní explicitně uvádějí, že v tlumočeném soudním jednání pro dospělé a děti neshledávají žádné rozdíly. Dva tlumočníci tento argument zdůvodňují tím, že nastavení adekvátního tónu komunikace spadá do kompetence osoby vedoucí výslech. V kontextu celkové atmosféry rozhovoru zdůrazňují zástupci všech zkoumaných skupin také potřebu získat dětskou důvěru, navázat kontakt s nezletilým a vytvořit vstřícnou a otevřenou atmosféru. I přes snahu působit přátelsky však zejména tlumočníci nezapomínají na profesionalitu a snaží se udržovat jistý odstup od situace.

Při hodnocení obtížnosti jednotlivých úkonů u obou skupin respondentů vede jako nejtěžší úkon komunikace s nezletilým, která může být ztížená například stresovým vypětím, malou komunikativností dítěte nebo nezvykem dospělých pracovat s výpovědí, která nemusí být vždy souvislá, obratně formulovaná, apod.

7.1.6 Chování k dítěti

Na otázku rozdílů mezi tlumočením pro děti a dospělé navazuje také dotaz, zda respondenti vědomě mění své chování s ohledem na skutečnost, že tlumočí pro dítě. Do jisté míry se jedná o doplnění předchozích otázek, proto jsme je neřadili

v dotazníku hned za sebou, abychom si ověřili, že responze souhlasí s již uvedeným.

Tlumočníci

Deset dotázaných uvedlo, že své chování nijak nemění, dva z nich opět zdůraznili slušné, korektní a profesionální vystupování. Další tlumočnick sice podle svých slov nemění chování, nicméně popsal jednu ze svých přípravných strategií:

„Vždy se snažím mít možnost slyšet osobu, které tlumočím, či jejíž slova tlumočím, předem. Stačí mi několik vět, abych se zorientovala ve způsobu myšlení a vyjadřování. Ale nejsem si vědoma žádného vědomého měnění chování. Bez ohledu na věk. Možná pro velmi staré osoby bych mluvila pomaleji a hlasitěji.“

(T5)

V pěti odpovědích tlumočníci konstatují změnu chování, které popisují jako otevřenější. Zároveň se dle svých slov snaží být ohleduplnější ke zranitelnému dítěti a více vnímat jeho reakce i nonverbální komunikaci. V některých případech se tlumočnick snaží odlehčit atmosféru i pomocí humoru.

„Více sleduji řeč těla nezletilého klienta, pro pochopení jeho stupně porozumění, jak se cítí, jestli mě vnímá apod.“ (T18)

„Jsem otevřenější, beru ohled na to, že děti jsou někdy křehké duše.“ (T20)

„Ano, jsem otevřenější, snažím se vtipky odlehčit situaci.“ (T22); *„Chovám se citlivěji.“* (T21)

„Mením, pri dospelom klientovi som neutrálny, pri dieťati som tam predovšetkým pre to dieťa.“ (T15)

Dva respondenti uvedli změnu chování bez další specifikace. Ve 3 odpovědích se opakovalo přizpůsobení projevu věku a schopnostem dítěte. V tomto kontextu zmiňuje 1 respondent ještě zpomalení tempa projevu.

Ostatní profese

Celkem 15 respondentů uvádí, že své chování při jednání s dítětem mění. Někteří tuto změnu popisují jako přirozenou adaptaci, která nastává v dialogu nezletilé osoby a dospělého bez ohledu na to, zdali se jedná o rozhovor tlumočený nebo ne. Policista zdůrazňuje, že *„taktika výslechu mladistvého, případně nezletilého je úplně jiná, než taktika výslechu dospělého.“* (P16) Tři dotázaní uvádí

neformálnost jednání s dítětem. Opakovaně se v odpovědích objevuje také důraz na přístupnost, přátelskost a otevřenost.

„Ano. Je více přátelské a neformální. Snažím se o získání alespoň nějaké základní důvěry a hlavně nevyvolat strach v dítěti.“ (A10); „Jsem empatičtější, vstřícnější, více se usmívám.“ (S17)

Tři respondenti uvádí bližší příklady toho, jak přizpůsobují svůj projev dítěti:

„Snažím se používat méně odborné výrazy a více vše vysvětlovat a popisovat. Také se častěji ptám, zda nezletilý klient rozuměl obsahu sdělení a nemá doplňující dotazy.“ (A15)

„Otázky kladu jasně, krátké a srozumitelné. Nepoužívám odborné výrazy, naopak se zeptám, jak dítě říká třeba přirození, jestliže se jedná o znásilnění. Když řekne, že famfulín, tak penisu prostě během jednání říkáme famfulín.“ (SZ17)

Pro 4 dotázané (státní zástupce, advokát a dva sociální pracovníci) není v chování k dítěti rozdíl, 2 z nich své neměnné chování zdůvodňují stejným spravedlivým přístupem ke všem účastníkům. Svůj názor jednoduše shrnuje i další respondent: *„Ne, jedná se jen o dítě.“ (SP20)*. Jeden z dotázaných zdůvodňuje neměnné chování svojí zkušeností s tím, že nezletilí od určité doby nechtějí, aby se na ně nahlíželo jako na děti. *„Ne, cca od 12 let věku nemají nezletilí rádi jinou komunikaci než jako by byli dospělí.“ (A11)*

Diskuse

V obou kategoriích respondentů odpovědi korespondovaly s již zmíněnými otázkami ohledně rozdílů mezi tlumočením pro děti a dospělé. V odpovědích navíc nacházíme několik konkrétních strategií, které dospělí při jednání s dětmi používají.

Téměř 56 % dotázaných tlumočnicků a zhruba 75 % dalších oslovených odborníků se podle svých slov chová při jednání s dítětem jinak. Hlavní změny probíhají na úrovni produkce, například jednodušší formulace myšlenek, omezení odborné terminologie a větší důraz na porozumění s opakovanými kontrolami, jestli dítě skutečně chápe. Druhá skupina změn souvisí s vnímavostí osoby – jak tlumočníci, tak zástupci dalších profesí uvádějí, že se snaží více vnímat projevy dítěte včetně nonverbálních. Otevřenější nastavení odráží i řeč těla dospělých účastníků a snaha o vstřícné a přátelské chování.

Zejména u tlumočnicků v tomto kontextu vyvstává otázka nadnesená ve východiscích této diplomové práce, a sice zdali nedochází ke konfliktu rolí typu *přátelsky naladěný tlumočnick VS neutrální profesionál*. Domníváme se, že zde velmi záleží na konkrétním projevu vstřícného otevřeného nastavení. Otevřenost, snaha o přátelský a empatický přístup nemusí být v rozporu s profesionálním, slušným a po stránce neutrality korektním vystupováním tlumočnicka. V některých případech můžeme spekulovat o zachování neutrality při odlehčování situace vtipnými poznámkami. Takové jednání sice může prospět atmosféře v místnosti, zároveň se však svým způsobem již může jednat o vychýlení z neutrálního postavení, jelikož tlumočnick žertuje sám za sebe. U tohoto konkrétního případu by pravděpodobně záleželo na tom, co je v dané situaci prioritou: zachování neutrality tlumočnicka, nebo odlehčená atmosféra při jednání, která může vést například k větší sdílnosti nezletilého? Z čistě funkčního hlediska bychom upřednostnili druhou možnost.

Žádné zvláštní změny v chování k dítěti nekonstatuje 46 % dotázaných tlumočnicků a 25 % ostatních profesí. Vyšší procento tlumočnických výpovědí si zdůvodňujeme snahou zachovat si profesionální odstup a neutralitu. Navíc zde opět může hrát roli skutečnost, že tlumočnick není osobou určující tón komunikace se nezletilým.

7.2 Okruh II - průběh soudního tlumočení pro nezletilé, rozdělení rolí mezi dospělé účastníky

7.2.1 Přibírání tlumočnicka – měl by orgán přibrat konkrétního tlumočnicka s ohledem na skutečnost, že se bude tlumočit nezletilému?

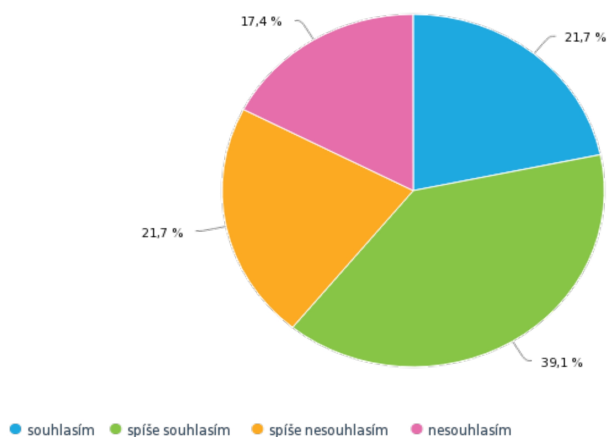
Na rozdíl např. od advokátů *ex offio* pro soudní tlumočnick neexistuje rotující pořadník a spravedlivá dělba práce. Zákon tedy dovoluje policii, soudům i státním zastupitelstvím povolát tlumočnicka dle vlastního výběru. Nejčastěji uváděným kritériem výběru jsou dobré zkušenosti s danou osobou a nebo skutečnost, že daný tlumočnick už v dané věci tlumočil či zároveň překládal spis. „*Snažíme se brát*

stejného osvědčeného tlumočnicka, který už se případem zabýval (např. již jej oslovila policie).“ (S17)

„V ideálním případě je tlumočnick s věcí již obeznámen, neboť zároveň překládal i průvodní dokumenty.“ (T6) Roli hraje samozřejmě také vytíženost daného tlumočnicka.

Tlumočníci

11. K soudnímu tlumočení pro mládež je třeba přibrat konkrétního tlumočnicka: (bereme v potaz to, že se jedná o mládež a podle toho vybírá státní orgán tlumočnicka):

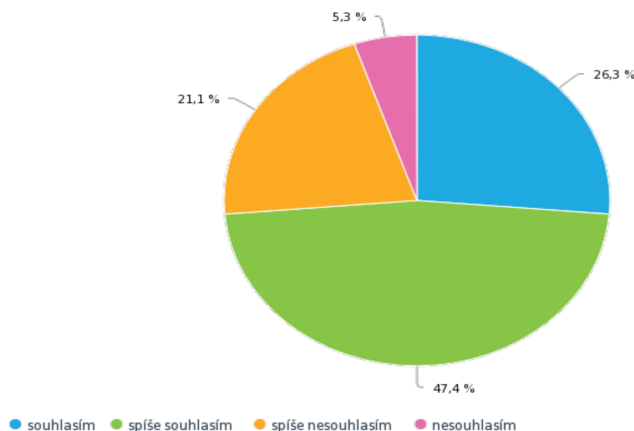

Graf 9: Nutnost přibrat k řízení konkrétního tlumočnicka (odpovědi tlumočnicků)

Při pohledu na Graf 9 můžeme celkově konstatovat, že 14 osob (60,8 % tlumočnicků) se domnívá, že by soudce měl vybírat tlumočnicka v závislosti na tom, že se bude jednat s dítětem. Z toho 5 dotázaných (21,7 %) *souhlasí*, 9 oslovených *spíše souhlasí*. Pět tlumočnicků (21,7 %) naopak *spíše nesouhlasí* s tvrzením, a 4 dotázaní (17,4 %) *nesouhlasí*. Zároveň jsme nevypozorovali žádnou korelaci mezi touto otázkou a změnou chování během tlumočení pro děti (například že by osoby, které popisovaly změny chování, zároveň vypověděly, že souhlasí s určením konkrétního tlumočnicka, který své jednání umí dítěti přizpůsobit).

Ostatní profese

10. K soudnímu tlumočení pro mládež je třeba přibrat konkrétního tlumočnicka:
(bereme v potaz to, že se jedná o mládež a podle toho vybírá státní orgán tlumočnicka):

Graf 10: Nutnost přibrat k řízení konkrétního tlumočnicka (odpovědi ostatních profesí)

Jak vidíme na Grafu 10, pět dotázaných (26,3 %) na výše uvedenou otázku odpovědělo jasným souhlasem, 9 dospělých napříč kategoriemi povolání (47,4 %) uvedlo, že *spíše souhlasí*. Celkově tedy můžeme tvrdit, že 73,7 % respondentů se domnívá, že by orgán měl vybrat konkrétního tlumočnicka právě z důvodu, že klientem tlumočení bude mj. dítě. S tvrzením naopak *spíše nesouhlasí* 4 osoby (21,1 % respondentů) a *nesouhlasí* 1 člověk (5,3 %).

Diskuse

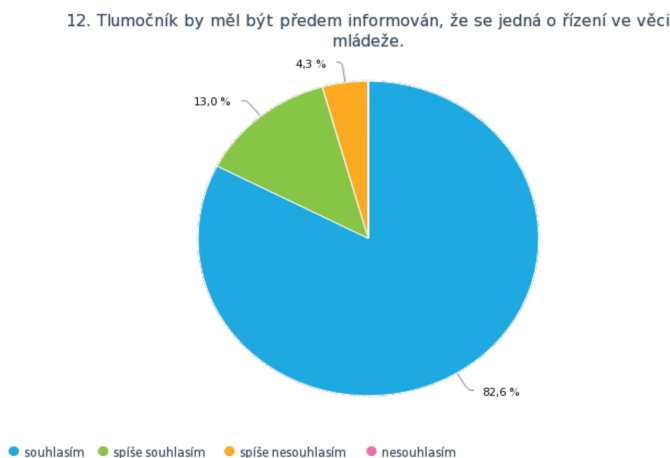
V obou skupinách respondentů převládá názor, že k řízení s nezletilým by měl být přibrán konkrétní tlumočnicka právě s ohledem na skutečnost, že se jedná o zúčastní dítě. U tlumočnicků představuje většina 60,8 %, u ostatních profesí je zastoupení vyšší (73,7 %). Můžeme spekulovat, že názor tlumočnicků vychází z předpokladu, že součástí profese tlumočnicka je zvládnout komunikaci v zásadě s kýmkoliv. Zároveň u otázky obtížnosti tlumočení pro děti vyvstala pouze jednou zmínka o ovládnání vlastních emocí, přičemž tento úkon byl zařazen mezi jednodušší v rámci škály. Z toho můžeme implicitně odvozovat, že hypotéza o větší náročnosti tlumočení pro děti není pravdivá, protože tlumočnicka tuto skutečnost jako zátěž nepocítují.

7.2.2 Informovanost tlumočnicka, že jednání se zúčastní nezletilý

Tlumočníci

Jak ukazuje Graf 11, devatenáct tlumočnicků (82,6 %) *souhlasí*, že tlumočnick by měl být informován. Možnost spíše souhlasím zvolili 3 dotázaní (13 %), pouze jeden člověk (4,3 %) uvedl, že spíše nesouhlasí. Svou odpověď doplnil poznámkou vycházející z vlastní zkušenosti: „*Nepotřebuju vědět dopředu, že se jedná o nezletilého, ale zajímá mě, zdali nemá nějakou nakažlivou nemoc (svrab, černý kašel, TBC).*“ (T21) Jednoznačnou převahu kladných odpovědí interpretujeme jako součást profesionální přípravy tlumočnicka na zakázku, přičemž mezi úvodní informace, které by tlumočnick měl mít k dispozici patří i údaje o posluchačích tlumočení. Tuto domněnku potvrzují i doplňující komentáře: „*Vždycky se snažím zjistit, o jakou věc se jedná, tedy i o to, jestli jsou to děti.*“ (T10)

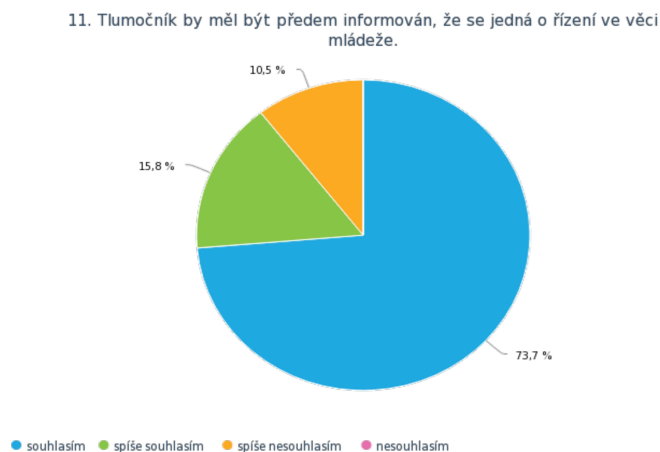
„*Tlumočnick by měl být určitě informován, že bude tlumočit nezletilému, jaký je věk, je-li nějaký "komunikační problém" apod.*“ (T13)

Graf 11: Nutnost tlumočnicka předem informovat, že bude tlumočit pro mládež (odpovědi tlumočnicků)

Ostatní profese

Jak nám ukazuje Graf 12, podobně jako u tlumočnicků většina zástupců dalších účastníků *souhlasí* (14 dotázaných; 73,7 %) a nebo *spíše souhlasí* (3 osoby; 15,8 %). Naopak *spíše nesouhlasím* zvolili 2 státní zástupci (10,5 %). Z rozhovoru vyplynulo, že tuto informaci pro tlumočnicka nepovažují za důležitou.

Graf 12: Nutnost tlumočnicka předem informovat, že bude tlumočit pro mládež (odpovědi ostatních profesí)

Diskuse

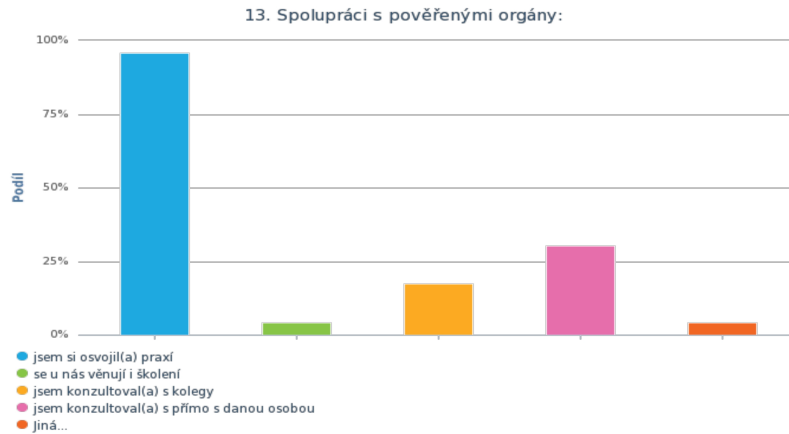
U této otázky panuje poměrně viditelná shoda mezi oběma skupinami respondentů, z nichž většina z nich považuje informaci o nezletilém účastníku za hodnou sdělení. Jak jsme již nastínili, u tlumočnicků to není příliš překvapivé. Bohužel nemůžeme s jistotou určit, jaká motivace vedla i ostatní profesionály k označení této možnosti. Můžeme proto pouze spekulovat, že potřebám tlumočnicků rozumí natolik, aby vybrali souhlasnou odpověď.

7.2.3 Vzájemná spolupráce mezi dospělými

Podobně jako Salaetsová a Baloghová zdůrazňují v závěrech z projektu CO–Minor–IN/QUEST, že cesta k hladší spolupráci mezi jednotlivými odborníky se neobejde bez hlubšího pochopení potřeb jednotlivých dospělých, jež vyplývají z jejich profese (například tlumočníci zpravidla vítají alespoň hrubý nástin tématu jednání, aby se mohli na zakázku adekvátně připravit). Proto jsme se zaměřili nejdříve na to, jak se vlastně dospělí účastníci mezi sebou učili komunikovat. Následně se zaměříme na popis spolupráce jako takové.

Tlumočníci

V této otázce měli respondenti opět za úkol vybrat všechny relevantní možnosti. Jak ilustruje Graf 13, dvacet dva oslovených (95,7 %) uvádí jako zdroj zkušeností jednoduše praxi. To také potvrzuje komentář jednoho tlumočnicka: „*Viac-menej vás do toho hodia a musíte plávať.*“ (T15) Jako druhý nejdůležitější zdroj

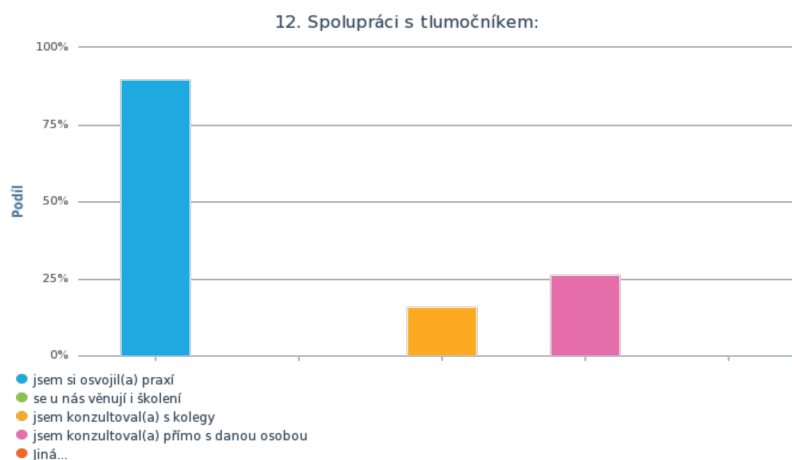

Graf 13: Spolupráce pověřených orgánů s tlumočníky

informací označili dotázaní konzultaci přímo s danou osobou (7 osob; 30,4 %) nebo se obrátili pro radu ke kolegům (4 osoby, 17,4 %). Pouze 1 respondent (4,3 %) uvedl přímo školení zaměřené na spolupráci. Jak jsme se nedávno dozvěděli, KST ČR uspořádala prakticky pojatý seminář pod vedením policejních vyšetřovatelů, během nějž si mohli tlumočníci v rámci hraní rolí vyzkoušet i spolupráci s policistou při tlumočení výslechu. Nejednalo se o první ročník akce, tudíž existuje jistá možnost, že respondent zmiňoval právě tento workshop.

Ostatní profese

Dle výsledků zobrazených na Grafu 14 sedmnáct účastníků (89,5 %) šetření uvádí jako prostředek k osvojení spolupráce s tlumočnickem praxi. Shodně s tlumočníky je i v této skupině druhou nejznámější možností *konzultace přímo s danou osobou, tedy tlumočnickem*. Zvolilo ji 5 osob (26,3 %). Ke kolegům se o radu obrátili 3 respondenti (15,8 %).

Graf 14: Spolupráce pověřených orgánů s tlumočníky

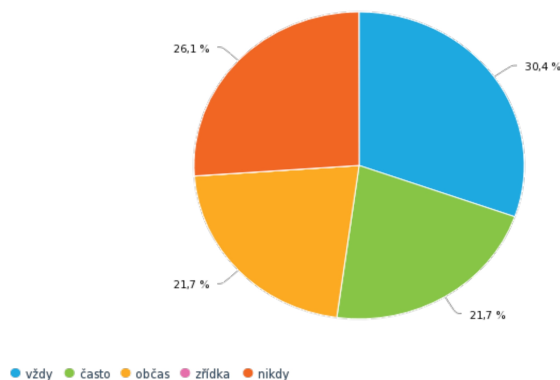
Diskuse

Jak naznačují výsledky z obou kategorií, nejčastější možností, jak si osvojit spolupráci, je praxe. Ve většině reálných situací se zároveň najde prostor si případné nejasnosti dovysvětlit s přítomnými dospělými spoluúčastníky. Tento postup je v zásadě naprosto lidský a přirozený. Zároveň však můžeme podotknout, že ukazuje na jednu důležitou skutečnost – v ČR není k dispozici takřka žádné formální vzdělávání, které by dalo dospělým účastníkům jednání si například pomocí simulací tlumočeného jednání s nezletilým vyzkoušet spolupráci s ostatními. Sdílení poznatků funguje i mezi kolegy „z branže“, nicméně v trochu menší míře. Zde se můžeme domnívat, že konzultace s kolegy nastává buď před jednáním v rámci přípravy, nebo při výměně zkušeností po tlumočení a například ve snaze najít lepší strategii pro budoucí zakázky.

7.2.4 Materiály k projednávané věci a způsob jejich předání

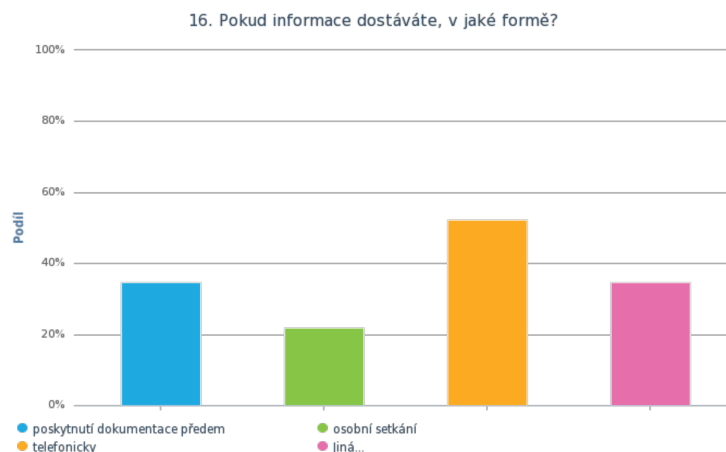
Tlumočníci

15. Dostáváte před soudním tlumočením pro mládež nějaký materiál od pověřeného orgánu?

Graf 15: Informovanost tlumočnicků před jednáním (odpovědi tlumočnicků)

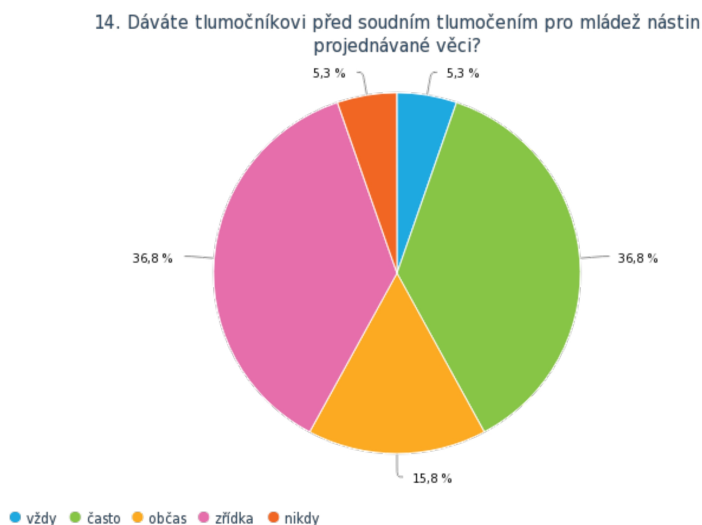
Z Grafu 15 čteme, že odpověď na tuto otázku rozhodně není jednoznačná. Sedm tlumočnicků z našeho vzorku (30,4 %) uvádí, že dostává materiály k dispozici vždy. Pět respondentů (21,7 %) zvolilo odpověď *často* a *občas*. Šest tlumočnicků uvedlo, že přípravné materiály neobdrží nikdy (26,1 %).

Graf 16: Formy předání informací o nadcházejícím jednání (odpovědi tlumočnicků)

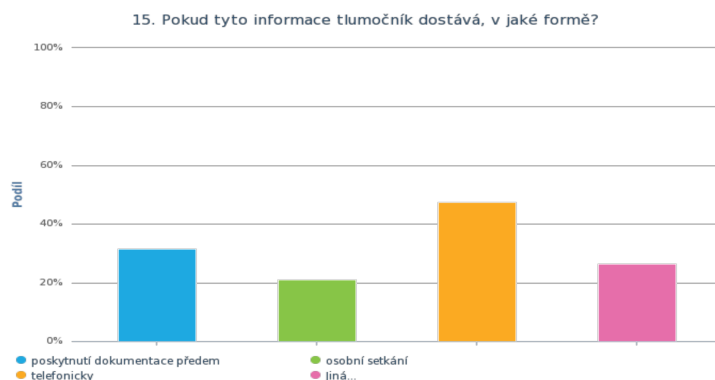
S touto otázkou souvisí také dotaz na způsob, jakým tlumočnick informace předem dostává, který ilustruje Graf 16. Jak z něj lze vyčíst, většina informací se k tlumočnickovi dostane podle 12 odpovědí (52,2 %) během úvodního telefonátu. Druhou nejvíce zmiňovanou možností je dokumentace předem, již označilo 8 osob (34,8 %). Se stejným počtem hlasů skončila i možnost *jiná*. Ta se však nedá do výsledků zcela započítat, jelikož v doprovodných popiscích uváděli dotázaní, že dokumentaci nedostávají (4 případy). Dva tlumočnicki dostávají instrukce těsně před výsledkem. Toto je pravděpodobně zároveň nejčastější způsob osobního setkání, které zmiňuje 21,7 % respondentů). Jeden tlumočnick uvedl, že se jedná o kombinaci všech uvedených možností, další upřesnil, že se naučil informace požadovat aktivně sám, čímž podporuje naši již zmíněnou domněnku.

Ostatní profese

Graf 17: Informovanost tlumočnicků před jednáním (odpovědi ostatních profesí)

Z Grafu 17 je patrné, že i zde je výsledek poměrně nejednoznačný. Shodně 7 dotázaných (36,8 %) uvádí, že informace dává k dispozici *často* a *zřídka*. Pozoruhodná je zejména skutečnost, že diametrálně odlišné odpovědi volili i zastánci jedné profese. Například dva soudci zvolili každý značně odlišnou odpověď: *vždy* a *nikdy*. Tento fakt nás přivádí ke konstatování, že spíše než s povoláním souvisí sdílnost informací s osobním nastavením, vnímáním role tlumočnicka. Klíčovým faktorem je zde také důvěra k tlumočnickovi.

Graf 18: Formy předání informací o nadcházejícím jednání (odpovědi ostatních profesí)

Jak znázorňuje Graf 18, nejběžnějším kanálem pro výměnu informací před jednáním je telefon, který zvolilo 9 dotázaných (47,4 %). Šest respondentů (31,6 %) z řad soudců státních zástupců, policistů, sociálních pracovníků i advokátů

uvádí, že poskytuje dokumentaci písemně předem, zatímco 4 osoby (21,1 %) hovoří o osobním setkání, pravděpodobně opět těsně před jednáním. Jako *jinou* možnost uvedli respondenti, že: dokumentaci tlumočnick nedostává, dostává ji pouze na vyžádání. Ve dvou odpovědích zmiňuje pověřený orgán i možnost tlumočnickovi vysvětlit taktiku výslechu, aby se předešlo viktimizaci, nebo nabídne pomoc se specifickými právními termíny.

Diskuse

Ve vztahu k přípravným materiálům na tlumočení jsme u obou skupin dotázaných viděli různé přístupy. Respondenti se shodují na tom, že nejčastěji informace obdrží z telefonního hovoru při dojednávání zakázky. Nezanedbatelný počet respondentů také uvádí, že poskytuje písemnou dokumentaci předem, v některých případech na vyžádání. To však zpochybňují ohlasy tlumočnicků, kteří v komentářích ke spolupráci často zmiňují problém s málem informací, nebo jejich pozdním nasdílením. Předání informací se také může uskutečnit formou osobního setkání, které má nejčastěji podobu krátké schůzky před samotným tlumočením. Domníváme se, že takové setkání těsně před jednáním je vhodné pro ujasnění posledních detailů a posílení spolupráce v rámci skupiny odborníků. Můžeme však zpochybňovat jeho hodnotu pro přípravu svědomitého tlumočnicka, jelikož, jak podotýkají tlumočnicki, základní informace potřebují mnohem dříve. Na včasné dodání informací tlumočnickům apelují také ECBA a EULITA ve svém *Vademecu* (2015: 2).

7.2.5 Popis průběhu spolupráce⁴⁹ mezi jednotlivými dospělými účastníky řízení (před jednáním, během něj, po něm)

Tlumočnicki

Následující citace se vesměs shodují a více či méně podrobně popisují celý proces spolupráce, který si rozdělíme na fázi před, během a po tlumočení.

- 1) **Před** – telefonát od policie, soudu či státního zastupitelství s dotazem, zda je dotyčný tlumočnick k dispozici v požadovaném termínu pro zhruba

⁴⁹ *Spolupráci* chápeme čistě objektivně a na technické úrovni – kde bude sedět jaký účastník, po jak dlouhých úsecích se bude tlumočit atd.

popsanou zakázku. Pokud ano a tlumočnická zakázku přijímá, většina respondentů implicitně naznačuje vlastní iniciativu při získávání dokumentace a směrodatných informací k případu s cílem udělat si o zakázce dostatečnou představu. Opět je zde výhodou, pokud tlumočnická už na daném případě pracoval, vyhotovoval překlad dokumentace apod.

- 2) **Během** – samotnému tlumočení předchází seznámení s účastníky, přičemž 4 respondenti výslovně uvádí, že se snaží eliminovat rozhovor s účastníky jednání, aby si zachovali nezálibanost. Pouze v jedné odpovědi (viz níže) nalezneme detailní popis komunikace s účastníkem řízení ještě před zahájením jednání. Z návaznosti na zbytek popisu soudíme, že se jedná o tlumočnicka povolaneého nikoliv státním orgánem, ale účastníkem řízení. Tím pádem by komunikace tlumočnicka s klientem byla jednodušeji zdůvodnitelná. Bez ohledu na objednavatele tlumočení však nadále platí, že tlumočnicka má přísně dbát na zachování neutrality.

Tlumočení může také předcházet stručný briefing s osobou pověřenou vedením jednání o strategii vedení rozhovoru, délce tlumočených úseků apod.

- 3) **Po** – rozloučení, odchod.

Nyní se podíváme podrobněji na popis fází spolupráce slovy některých respondentů:

„Vyžádám si základní podklady k případu předem, ptám se event. na další informace. Pověřená osoba mě stručně seznámí s hlavní strategií, jak chce rozhovor vést, ujasníme si technické věci (po jakých úsecích tlumočit).“ (T18)

„Telefonát od Policie, co se zhruba stalo, do kdy mě potřebují, domluvíme se na termínu. Dorazím, přetlumočím, konec. Následně často tlumočím pro tu samou osobu v rámci návazných řízení (umístění do odpovídajícího zařízení...). Poznámky si nechám na služebně skartovat.“ (T20)

„1. seznámení, 2 ujasnění - o co jde, 3. zjištění jsou-li nějaké požadavky k průběhu..., 4. vlastní akce, 5. na závěr rozloučení.“ (T13)

„Telefonát, soud sdělí o co se jedná, číslo spisu, seznámení, tlumočení, odchod.“ (T21)

„Snažím se zjistit maximum informací od soudu či jiného orgánu, s účastníky

komunikuji jen zdvořilostně.“ (T14)

V porovnání s předchozím výrokem vyznívá v otázce komunikace s účastníky protikladně citace následující:

„Snažím se mít nastudovaný texty příslušných zákonů a předpisů v obou jazycích, chodím na jednání s předstihem a doufám, že cizinec přijde také včas. Já se představím a zeptám se, zda si on přeje, abych před jednáním od něj měla nějaké informace k projednávané věci, požádám ho, aby na dotazy soudu odpovídal přesně k věci, sdělím mu, že pokud mu nebudu rozumět, že ho požádám o vysvětlení, vyzvu ho, aby žádal vysvětlení, pokud nebude rozumět mně nebo soudu.“ (T5) [pozn.] Zde můžeme spekulovat, zda respondentka neodpovídá na otázku spíše obecně, jelikož je nepravděpodobné, že by takto přistupovala k nezletilému.

V několika výpovědích jsme také zaznamenali jasnou snahu o kooperaci, kdy tlumočnick nepředstavuje pouze neutrální komunikační kanál, ale nabízí zároveň určitou pomoc při výslechu, event. se alespoň snaží o nastolení podmínek, které by mohly vyhovovat všem zúčastněným.

„Snažím sa vopred si s dospelými účastníkmi prejsť, na čo sa chcú pýtať, kde sa bude výsluch odohrávať a podobne. Sudcovia väčšinou sami neradi vypočítavajú deti a maloletých, takže si to so mnou radi prejdú.“ (T15)

„Predstavím se, zeptám se jich, jestli se už se někdy podobného jednání účastnili. Podle toho se ptají, jak bude probíhat. To jim ve stručnosti řeknu, pokud to vím.“ (T7)

Ačkoliv jsme otázku záměrně koncipovali tak, aby vedla respondenty k popisu a nikoliv k hodnocení, přesto se v dotazníku objevily i 4 kvalitativní odpovědi. Všechny ovšem vyznívají v zásadě pozitivně, neboť respondenti hodnotí spolupráci jako *standardní, bezproblémovou, dobrou* a dokonce *„příjemnou, protože se všichni účastníci snaží“*. (T4)

Ostatní profese

V samotném popisu se výpovědi dalších dospělých odborníků shodují s odpověďmi tlumočnicků.

„Poptáváme tlumočnicka a pokud má volno, domluvíme se na termínu. Tlumočnick přetlumočí poučení a následně probíhá výslech. Jakmile je věc vyřízená,

odchází.“ (P16)

„Jako soudkyně přiberu tlumočnicka, domluvíme se na čase a lhůtě, ukážu mu výslechovou místnost. Při jednání chci, aby tlumočnick seděl vedle mě - já jsem jeho objednavatel. Po skončení tlumočení zpravidla není žádná zpětná vazba potřeba.“ (S18)

„Zjistím, že potřebuju tlumočnicka, oslovím pokud možno osvědčené kontakty. Požaduju zejména kvalitní tlumočení pokládáných otázek - jako znalec jazyka má tlumočnick otázku dobře rozklíčovat. Nesmí otázky reformulovat nebo nabádat k odpovědím.. Na některé jazyky máme málo tlumočnicků - např. bengálština.“ (SZ16)

„Tlumočnicka vybírám dle pohlaví postiženého, někdy jsem vůbec ráda, že někoho seženu, takže si nemyslím, že by měl mít speciální kvalifikaci a nemyslím, že by musel být informován. Jakmile zjistím, že potřebuju tlumočnicka, seznámím jej s rozsahem, pokud se dohodneme, vymyslíme termín.“ (SZ17)

Trochu jiný úhel pohledu mají advokáti, kteří se soustředí zejména na vlastní práci. Jejich výpovědi stručně shrnuje vybraný citát:

„šetření, jednání, konzultace, případové konference“ (A9)

Dva sociální pracovníci ve svých výpovědích popsali lehce atypické tlumočení pro Ministerstvo vnitra a ZDC.

„Vystupuji jako právní zástupce nezletilých cizinců bez doprovodu - pokud jde o Ministerstvo vnitra nebo soudy, neprobíhá žádná zvláštní spolupráce před ani po jednání. V případě zařízení ústavní výchovy, kde je nezletilý umístěn a kde probíhají některé pohovory za přítomnosti tlumočnicka, se před jednáním domlouváme se zařízením na společném postupu, aby nezletilému nebyly poskytovány rozdílné informace.“ (SP15)

„V ZDC často tlumočnicky už znají (chodí pořád ti samí), před akcí skoro nic, představení OSPODu, vzájemná důvěra. Po jednání-sdělení informací o projednávané věci, ale ne konkrétně k případu. Tlumočení vždy fungovalo, jak mělo.“ (SP20)

I v této skupině se našly dvě hodnotící odpovědi. Jedna přitom označovala spolupráci za standardní, druhá byla daleko expresivnější a v podstatě z ní vyplývalo, že ke spolupráci dospělých před jednáním takřka nedochází. *„Tragédie. Např., byt' advokát protistrany zastupuje cizojazyčného klienta, sám*

má problém s komunikací v cizím jazyce. O soudcích ani nemluví. Takže spolupráce v cizím jazyce mimo jednání je na velice nízké úrovni.“ (A10)

Diskuse

Výpovědi všech zúčastněných odkazují ke stejnému mechanismu spolupráce od zahájení jednání až po jeho ukončení. Není příliš překvapivé, že ve většině případů si tlumočnický před zakázkou sám aktivně říká o materiály, nicméně této otázce se ještě budeme věnovat zvlášť. Za zajímavé zjištění můžeme označit i to, že několik tlumočnicků se vysloveně snaží vyhnout se kontaktu s účastníky jednání, jeden respondent dokonce uvedl, že je to zakázané. Pouze několik výpovědí však zmiňuje skutečnou domluvu dospělých na technických parametrech jednání. Zpětná vazba na tlumočnický výkon je zmíněna ve všech odpovědích pouze dvakrát, navíc s poznámkou, že není potřeba, protože tlumočení bylo doposud bezproblémové.

7.2.6 Hodnocení spolupráce – jak by podle vás spolupráce měla vypadat?

Tlumočníci

V rámci hodnocení se sedm respondentů vracelo k tématu získávání materiálů a vyjádřilo přání obdržet všechny zásadní informace v dostatečném předstihu. Jako ukázkou vybíráme opět několik výpovědí:

„Orgán by měl tlumočnickovi poskytnout maximum informací a podkladů, aby byl tlumočnický připraven na různé, i emočně vypjaté situace.“ (T14)

„Dostali bychom základní dokumentaci, přístupné části spisu. Kdyby byl tlumočnický informován o tom, že se jedná o mládež, bylo by to hezké, ale není to nezbytně nutné. Stejně tak by se mi líbila možnost přibírat konkrétního tlumočnický, ale v našich podmínkách je to nereálné a zvlášť pro některé jazyky je tlumočnický málo.“ (T1)

„Měli by zjistit, zda je tlumočnický vůbec k dispozici, než jej ustanoví⁵⁰. Potom sdělit, čeho se věc týká a poskytnout nějaké dokumenty. Soudní tlumočnický sice

⁵⁰ Jak jsme se dozvěděli z rozhovorů, v ojedinělých případech se může stát, že orgán stanoví tlumočnický, aniž by se ho předem zeptal, zda má na danou zakázku čas a kapacitu.

může nahlížet do spisu, ale tento čas mu nikdo nikdy nezaplátí.“ (T7)

Jeden respondent uvedl, že by ocenil i zpětnou vazbu po akci.

„Uvítala bych možnost následného rozboru rozhovoru, jak na nás působil (nejedná se o komentář k případu a hodnocení), spíše feedback, jaká technika či strategie se osvědčila a co je třeba zdokonalit.“ (T2)

Další respondenti se vesměs shodují a uvádějí jako důležité i vzájemnou profesionalitu, důvěru, otevřenost a vstřícnost tak, aby *„vlastní tlumočené jednání probíhalo pokud možno bez komplikací.“* (T8)

Dva dotázaní explicitně zmiňují potřebu vzájemné koordinace dospělých účastníků.

„Je dobré, keď sa výsluch vopred pripraví - vhodný priestor, pohár s vodou, čas na oboznámenie sa s prostredím a podobne. a rovnako keď sa aj všetky dospelé osoby, ktoré tam sú prítomné, vopred stretnú a dohodnú na otázkach, spôsobe ich kladenia a podobne.“ (T15)

„Dospělí účastníci by měli ve vztahu k nezletilému vystupovat koordinovaně, dostatečně vysvětlit své role. Tlumočnick by měl být vždy alespoň v základních obrysech informován předem, o jakou věc se jedná.“ (T23)

Ostatní profese

U této kategorie osob byly odpovědi různorodější. Dva respondenti uvedli, že jsou spokojeni s dosavadním průběhem, jelikož vše probíhalo korektně, konstruktivně, profesionálně a s dostatečnou dávkou empatie. Tu zmiňují zvláště ve vztahu k dítěti i další 3 dotázaní:

„Měli bychom se snažit minimalizovat traumatizující situace pro nezletilého, zkrátit řízení na minimum.“ (S19); *„Empatická především, vůči nezletilému.“* (A4)

Empatii zmínil i policista, zároveň ovšem jednoznačně vytyčil místo tlumočnicka: *„Tlumočnick by měl vystupovat jako článek, který pouze překládá, nic víc by jeho překlad obsahovat neměl. Měl by být dostatečně empatický, aby dokázal reagovat na změny nálad dítěte.“* (P16) Z citace implicitně vyplývá, že krom jazykového převodu podle dotázaného není třeba s tlumočnickem zvlášť spolupracovat. Stejně vyznění má i další výrok: *„Ve vztahu k tlumočení není potřeba až tak spolupráce mezi dospělými účastníky.“* (A8)

Zbylí respondenti nechali pole nevyplněné, tři advokáti uvedli, že neporozuměli

otázce. „*Nechápu otázku, spolupráce by měla probíhat dobře, každý by si měl dělat svoji práci s ohledem na práci ostatních.*“ (SZ12)

Diskuse

Není nijak překvapivé, že ideální představy velkého počtu respondentů o spolupráci v sobě spojují profesionální přístup, otevřenost, empatii a přátelskou atmosféru. U tlumočnicků je však ještě zřetelnější volání po dostatečném množství informací, jež by se k tlumočnickovi navíc dostaly s rozumným časovým předstihem. Oproti tomu někteří zástupci ostatních profesí se očividně domnívají, že tlumočnickova práce funguje v zásadě čistě jen jako jazykový převod a jakákoliv další sociální interakce s dospělými profesionály je buď zbytečná, nebo dokonce nežádoucí. Tomu však odporují názory tlumočnicků, kteří při popisu ideálního stavu zmiňovali také určitou koordinovanost zúčastněných a jednotné vystupování směrem k dítěti. Tento názorový rozkol nás vrací k samotnému úvodu otázky o spolupráci, pro niž je nezbytné vzájemné pochopení potřeb ostatních odborníků. Jak uvádí i Salaetsová a Baloghová, ne vždy dochází k tomu, že profesním požadavkům tlumočnicka (například na materiály) je vyhověno. Důvodem nechuti poskytovat informace může být třeba obava, že tlumočnick nezůstane neutrální, nebo jednoduše bude vědět o případu příliš mnoho. Stejně tak za liknavost může stát i přesvědčení, že tlumočnick k výkonu své práce žádné další informace předem vlastně nepotřebuje. Jestliže jsou o tomto tvrzení někteří účastníci jednání přesvědčení, pak je zjevné, že nemají zcela jasno v tom, co pomáhá tlumočnickovi k odvedení dobrého výkonu. Domníváme se, že pokud by si vzájemně strany více porozuměly, našlo by se více respondentů, pro něž by byl současný způsob spolupráce vyhovující a bezproblémový.

7.2.7 Úloha tlumočnicka

Nyní se dostáváme k poslední části druhého zkoumaného okruhu, roli tlumočnicka. Než budeme zkoumat různé aspekty úlohy tlumočnicka při jednání s nezletilým, podívejme se nejprve na jeden obecný výrok vycházející z Etického kodexu soudního tlumočení KST ČR. Tento výrok byl použit jako otázka v dotazníku:

Podle obecných zásad soudního tlumočení se tlumočník snaží o co největší významovou přesnost a zachování výrazových prostředků; nic nedoplňuje ani nevynechává. Existují podle Vás případy, kdy se tlumočník může odchýlit od těchto pravidel v zájmu úspěšného zprostředkování komunikace? (jiná volba slov, reformulace otázky...). Pokud ano, za jakých podmínek?

Tlumočníci

Všichni dotázaní s výjimkou jednoho se shodli, že je možné se odchýlit od originálu za určitých podmínek. Jediný respondent uvedl, že se spíše neodchyluje, ale řídí se funkčním hlediskem. V komentáři doplnil: „*Neodkláním se (od originálu), pouze přizpůsobuji jazykové a vývojové situaci klienta,*“ (T18) [pozn.] Tomuto dodatku lze rozumět i tak, že je to spíše „slovíčkaření“ a i tento dotázaný se občas od originálu odchýlí.

V zájmu komunikace uvádí 15 respondentů možnost přeformulovat otázku, pokud dotyčný nerozuměl, jednalo se o příliš složitou konstrukci či odbornou terminologii. Jako hlavní kritérium zde tlumočníci uvádí funkční hledisko komunikace.

„Ano, především je hlavním úkolem tlumočnicka zprostředkovat porozumění. Pokud je zřejmé, že osoba nerozumí položeným otázkám, zeptám se přítomného policisty a právního zástupce, jestli mohu otázku přeformulovat jinak. Např. jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhla: kolik let jsi chodila do školy. Vykání/tykání se řídí i celkovým kontextem státu, ve kterém nezletilý vyrůstal. Totéž platí i o formulaci otázek.“ (T23)

„Dle mého názoru je možná drobná odchylka z funkčního hlediska. Je ale těžké to odhadnout (i mladistvý může být už de facto dospělý) a nic nevynechat, dobře zvolit výrazové prvky a zachovat význam.“ (T1)

Šest respondentů zároveň doplňuje, že při reformulaci by požádal o svolení osoby vedoucí jednání, nebo se jí zeptal, zdali otázku nechce položit jinak. Z toho vyplývá, že tlumočník vnímá tuto osobu jako člověka, který nastavuje tón rozhovoru s dítětem a zároveň je také zodpovědný za adekvátní formulaci otázek vzhledem k nezletilému. Jeden ze zmíněných 6 dotázaných uvedl, že by se odchýlil od originálu se souhlasem vedoucího orgánu rovněž v případě, kdyby dítě nemohlo něco pochopit kvůli tomu, že vyrostlo v jiné kultuře.

Co se v komentářích respondentů liší, je četnost výskytu odchylek. Jeden respondent uvedl, že sdělení upravuje téměř vždy: *„Pri práci s deťmi a mladistvými sa od týchto pravidiel odchyľujem takmer vždy, najmä ak vypočúvajúci nevie klásť otázky vhodným spôsobom. bežne delím otázky na viac častí, pýtam sa mladistvých, čo znamenajú ich neverbálne gestá a podobne. niekedy sa aj spýtam sudcu, či tú otázku nechce položiť inak.“* (T15)

Ostatní profese

Devět respondentů vyjádřilo své přesvědčení, že tlumočnick by se neměl odchýlovat, protože „tlumočení by mělo být co nejpřesnější.“ Jako vysvětlení tohoto názoru nám poslouží výroky advokáta a policisty: *„Tlumočnick by se neměl odchýlovat nikdy od tlumočeného významu. Podstatné je umět zachytit a sdělit podstatu sdělení klienta nebo advokáta a ten význam přenést. Tlumočnick není oprávněn odchýlovat se od tlumočeného významu a podstaty věci. Věc jiná pak je, že někteří tlumočnicki neumí tlumočit význam, a to zejména při simultánním tlumočení, ale naopak pouze překládají věty tak, jak byly vyřčeny.“* (A5)

„Určitě s tím máme zkušenosti, pár tlumočnicku jsme již takto vyřadili, jelikož říkali věci které neměli.“ (P16)

Tři respondenti připouštěli odchylku, a to v případech *„kdy se tlumočnick obává, že by to bylo nesrozumitelné“* (SZ20) či když je nutné vysvětlit okolnosti či význam slova. V tomto případě nechávají dotázaní tlumočnickovi při reformulaci volnou ruku.

Jakýsi zlatý střed mezi oběma možnostmi představuje názor státního zástupce a soudce. Ti uvádějí, že je možné se od originálu odchýlit po předchozí dohodě s nimi.

Diskuse

S ohledem na negativní zkušenosti, které mohou zástupci justice mít s tlumočnický, kteří napomáhali jedné z osob, jíž se týkalo řízení, je pochopitelné, že někteří zástupci státních orgánů trvají na tom, aby tlumočnick pouze převáděl sdělení z jazyka do jazyka, ale nijak ho neupravoval. Potíž ovšem je, že v některých případech mezijazykové rozdíly tento rigidní převod neumožňují. Zároveň se může stát, že odpovědná osoba zvolí ne zcela vhodnou formulaci otázky. Právě

v tento okamžik by mohla přijít ke slovu konstruktivní koordinace zúčastněných dospělých, jak ji zmiňují někteří tlumočníci. Tlumočník by upozornil vyslychajícího na formulační nedostatek nebo jinou skutečnost, kvůli níž se domnívá, že by sdělení před přetlumočením bylo třeba ještě nějak upravit. Odpovědná osoba by připomínku vyhodnotila a mohla vhodně zareagovat.

7.2.8 Role tlumočníka ve věcech mládeže

Tabulka 3 slouží jako stručný přehled toho, jak vnímají jednotliví respondenti - tlumočníci roli tlumočníka.

Tlumočníci

Tlumočník...	zcela nesouhlasím	nesouhlasím	souhlasím	zcela souhlasím
svým výkonem podporuje dítě	3	8	8	4
svým výkonem podporuje zájmy osoby vedoucí rozhovor	3	7	10	3
tlumočí doslovně	3	6	10	4
tlumočí věrně	1	-	7	15
z vlastní iniciativy vysvětluje sociokulturní rozdíly	2	6	9	6
z vlastní iniciativy vysvětluje právní terminologii	3	6	9	5
přizpůsobuje svůj jazykový projev nezletilému	0	2	10	11
se aktivně snaží, aby se nezletilý mohl cítit klidně a v bezpečí	0	5	6	12
se aktivně stará o funkčnost komunikace	0	0	8	15
vyjadřuje své názory na případ	21	2	0	0

Tabulka 3: *Role tlumočníka očima tlumočnicků*

Zelenými plochami jsme v tabulce vyznačili body, na kterých se tlumočníci zpravidla shodovali. Můžeme tedy vyvodit, že tlumočníci nikdy nevyjadřují své názory na případ, aktivně se starají o funkčnost komunikace, tlumočí věrně a přizpůsobují svůj jazykový projev nezletilému. U posledního bodu však narážíme na již projednávanou problematiku a rozdělení rolí. Kdo je vlastně odpovědný za

vedení případu adekvátním jazykem? Podle doporučení Salaetsové a Baloghové nepatří přizpůsobování jazyka mezi úkoly tlumočnicka. Ten může nanejvýš upozornit, že nezletilý pravděpodobně nerozumí. Zároveň však není tlumočnickovým úkolem zjistit příčinu neporozumění. Může se jednat o nemoc, autismus, málo rozvinuté jazykové schopnosti apod. (2015: 197).

Otázky s nejednoznačnými odpověďmi můžeme rozdělit do 3 hlavních kategorií:

- 1) **podpora dítěte VS podpora dospělého účastníka:** Domníváme se, že hlavním problémem je zde konflikt rolí. Teorie by se přikláněla v tomto případě k nesouhlasu, protože technicky vzato neutrální tlumočnick nemůže podporovat ani jednoho účastníka komunikace.
- 2) **„z vlastní iniciativy“:** i zde se zpětně dostáváme k otázce, zdali tlumočnick může měnit originál pouze po svém zvážení, nebo to musí s někým konzultovat. Zde jsou výsledky nejednoznačné, jelikož v předchozí otázce uvádějí tlumočnicki jasně svou vůli konzultovat změny před jejich vyřčením s odpovědnou osobou. Proto je pro nás poměrně překvapivé zjištění, že více než polovina respondentů v této otázce s přebráním iniciativy souhlasí.
- 3) **doslovnost:** představuje jedno ze stálých dilemat tlumočení, kdy se odborníci i laici přou o to, jak doslovnost s věrností správně nakombinovat. Zde zaznamenáváme lehkou převahu doslovnosti, která ovšem bohužel není ve všech případech a u všech jazyků možná z důvodu jazykových, kulturních a situačních odlišností, jak uvádí i závěry projektu CO–Minor–IN/QUEST (2015: 193).

Ostatní profese

Zde jsme výsledky zobrazili ve dvou tabulkách. Zatímco Tabulka 4 (str. 130) znázorňuje všechny odpovědi, v Tabulce 5 (str. 131) najdeme rozdělení dle profesí respondentů. Stejně jako tlumočnicki se i zástupci dalších profesí shodnou na tom, že tlumočnick se nevyjadřuje k případu. Patrná je shoda na tom, že tlumočnick se aktivně stará o funkčnost komunikace, ačkoliv je zarážející, že respondenti o tom nejsou zcela přesvědčeni. Většina dotázaných si také myslí, že tlumočnick vytváří

bezpečné zázemí pro nezletilého. Tuto zodpovědnost by však měli nést dohromady všichni zúčastnění dospělí. Celkem 14 respondentů *souhlasí* či *zcela souhlasí* s tím, že tlumočnická přizpůsobuje i svůj jazykový projev. I tato odpověď je v zásadě zarážející, pokud si ji vybavíme v kontextu jasného přání, aby zvolení vhodného stylu komunikace zůstalo v gesci osoby vedoucí rozhovor. Ještě více překvapující je, že 21 tlumočnicků rovněž *souhlasí* nebo *zcela souhlasí*, jakkoliv prohlašují, že tlumočí věrně a případné reformulace řeší po dohodě s vyslychajícím. Ukazuje se, že zástupci ostatních profesí mají možná povědomí o doslovném a věrném tlumočení, nicméně ze své perspektivy patrně necítí mezi oběma pojmy žádný markantní rozdíl. Proto je věrné tlumočení zastoupeno více, nicméně hodně dotázaných se přiklání i k doslovnosti. Nevyhraněný názor mají odborníci na podporu zájmů dítěte nebo vyslychajícího. Domníváme se, že příčinou může být nedostatečné obeznámení odborníků s konceptem tlumočnickovy neutrality.

Ostatní profese také nemohou najít konsenzus ve výrocích s vlastní iniciativou. U právní terminologie a tlumočnicka samovolně vysvětlujícím nejasnosti 12 dotázaných *zcela nesouhlasí* či *nesouhlasí*, což je sice většina, stále je však překvapivé, že 7 respondentů by v zásadě vysvětlování právní terminologie ponechalo tlumočnickovi. Salaetsová a Baloghová se ve svém výzkumu nad relativně vysokým procentem osob, které ponechávají vysvětlování právní terminologie tlumočnickům, rovněž pozastavují a kladou si otázku, proč se zástupci policie, advokátů a justice s právnickým vzděláním svěřují tento úkol tlumočnickům (2015: 196). Ještě více překvapivý je ale pravděpodobně fakt, že 14 tlumočnicků dle našeho šetření s přebráním této zodpovědnosti *souhlasí* či *zcela souhlasí*.

V otázce sociokulturních rozdílů si už odborníci vysvětlující komentáře tlumočnicka dokáží připustit. Domníváme se, že tento výsledek souvisí s tím, že většina osob v druhé skupině respondentů má právní vzdělání, pravděpodobně lepší, než tlumočnick, pokud se nejedná o výjimečné případy. Tím pádem se považují za kompetentnější posoudit právní otázky, zatímco v sociokulturních aspektech si dokáží poradit méně, a tak iniciativu přenechávají tlumočnickům.

Tlumočník...	zcela nesouhlasím	nesouhlasím	souhlasím	zcela souhlasím
svým výkonem podporuje dítě	5	3	7	4
svým výkonem podporuje zájmy osoby vedoucí rozhovor	4	5	5	5
tlumočí doslovně	0	2	8	9
tlumočí věrně	2	0	6	11
z vlastní iniciativy vysvětluje sociokulturní rozdíly	2	7	8	2
z vlastní iniciativy vysvětluje právní terminologii	7	5	4	3
přizpůsobuje svůj jazykový projev nezletilému	4	1	7	7
se aktivně snaží, aby se nezletilý mohl cítit klidně a v bezpečí	3	1	9	6
se aktivně stará o funkčnost komunikace	0	3	11	5
vyjadřuje své názory na případ	13	2	2	2

Tabulka 4: Role tlumočnicka očima ostatních profesionálů (celkové počty)

V Tabulce 5 vidíme podrobně rozepsané názory jednotlivých skupin profesionálů (vyjádřeny zkratkami). Vzhledem k tomu, že jednotlivé profese nebyly zastoupeny rovnoměrně, nemůžeme je zcela porovnávat mezi sebou.

Tlumočník	S	S	A	P	S	S	S	A	P	S	S	S	A	P	S	S	S	A	P	S
	Z			P		Z			P	Z	Z			P	Z	Z			P	P
svým výkonem podporuje dítě	1	2	1	-	1	-	1	2	-	-	2	-	4	-	1	1	-	2	1	-
svým výkonem podporuje zájmy osoby vedoucí rozhovor	2	-	2	-	-	-	1	4	-	-	1	-	2	-	2	1	2	1	1	-
tlumočí doslovně	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	5	1	1	2	3	3	-	1
tlumočí věrně	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	1	2	2	5	1	1
z vlastní iniciativy vysvětluje sociokulturní rozdíly	1	-	-	-	1	2	2	3	-	-	-	1	5	1	1	1	-	1	-	-
z vlastní iniciativy vysvětluje právní terminologii	1	2	3	-	1	2	1	2	-	-	-	-	3	-	1	1	-	1	1	-
přizpůsobuje svůj jazykový projev nezletilému	1	1	2	-	-	-	1	-	-	-	2	-	3	-	2	1	1	4	1	-
se aktivně snaží, aby se nezletilý mohl cítit klidně a v bezpečí	1	1	-	-	1	-	1	-	-	-	2	-	6	-	1	1	1	3	1	-
se aktivně stará o funkčnost komunikace	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	1	2	7	-	1	2	1	1	1	-
vyjadřuje své názory na případ	2	3	6	1	1	-	-	1	-	1	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-

Tabulka 5: Role tlumočnicka očima ostatních profesionálů (dle povolání)

Diskuse

Srovnání obou skupin respondentů jsme již částečně nastínili u druhé kategorie. Obě skupiny lavírují mezi čistě neutrálním postavením tlumočnicka, který nestrání ani dítěti, ani orgánu vedoucímu jednání, a pravděpodobně přirozeným instinktem člověka postavit se na nějakou stranu.

Zatímco tlumočníci váhají s tím, zda je skutečně dobře snažit se o doslovné tlumočení, zástupci ostatních profesí o tom nepochybují. Tlumočníci si také nejsou jisti, jak naložit se svévolným vysvětlováním práva a sociokulturních rozdílů, které odporuje jejich předchozím vyjádřením, že podobných zásahů se dopouštějí pouze s vědomím vyslychajícího. Ve všech rozhovorech s tlumočnickými respondenty zdůrazňovali, že by nejednali z vlastní iniciativy bez svolení osoby vedoucí výslech. Respondenti dotazníků tuto poznámku mohli napsat do

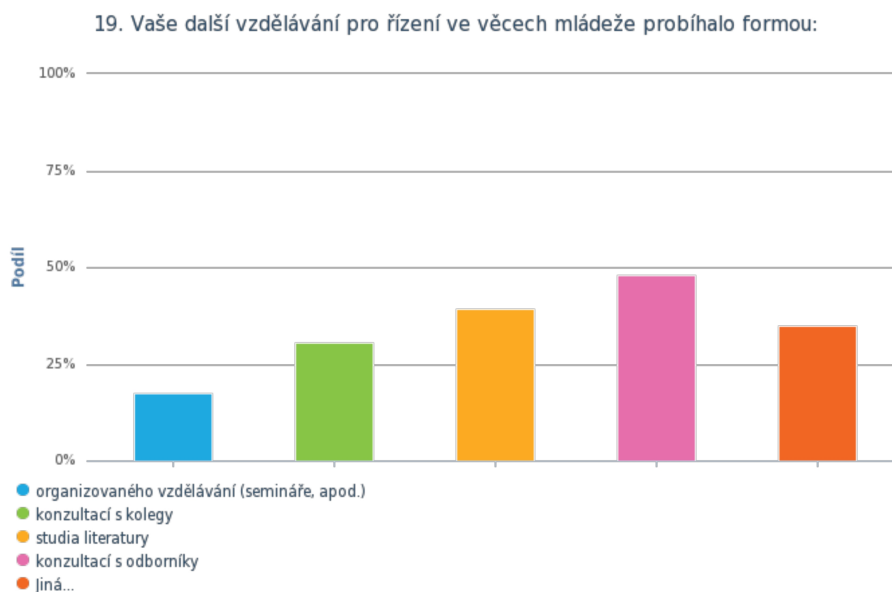
komentářů, nikdo však tak neučinil.

Ze závěrů projektu CO-Minor-IN/QUEST vyplývá, že na bedra tlumočnicků vkládají ostatní odborníci zodpovědnost nejen za věrný jazykový převod a funkčnost komunikace. Zároveň se výzkumníci pozastavují nad tím, že sami tlumočníci některé úkony (uzpůsobování jazykového projevu nezletilému, vysvětlování terminologie či sociokulturních rozdílů) podle svých odpovědí berou alespoň částečně na sebe. Podobné závěry vyplývají i z našich tabulek. Tím se jen potvrzuje konstatování v teoretické části práce, že soudní tlumočení nemá v některých ohledech jasně definovaná ani mezinárodně sjednocená pravidla. Domníváme se, že k nalezení řešení a jasnějšímu definování rolí jednotlivých dospělých odborníků by bylo užitečné jasně vymezit úkony dospělých v rámci řízení. Myslíme si, že ke zlepšení situace je nezbytná také hlubší spolupráce mezi jednotlivými profesemi. Tu by mohly posílit například společné interaktivní semináře, které by účastníkům umožnily lépe pochopit, co kolegové potřebují, aby odvedli dobrou práci. Lepší pochopení by zároveň mohlo vést i k větší důvěře mezi jednotlivými profesionály. Například výpovědi „netlumočnicků“ implikují, že tyto odborníci nejsou příliš obeznámeni s pravidlem tlumočnické neutrality, které je obsaženo i v Kodexu soudních tlumočnicků a dle svých slov si na jeho dodržování tlumočníci velmi zakládají.

7.3 Okruh III - názor na status quo soudního tlumočení pro děti a případné návrhy na změny; vzdělávání

7.3.1 Forma nástavbového vzdělání pro řízení ve věcech mládeže

Tlumočníci

Graf 19: Nástavbové vzdělání ve věcech mládeže (odpovědi tlumočnicků)

Jak nám ukazuje Graf 19, nejvíce tlumočnicků (11 osob; 47,8 %) uvádí jako hlavní zdroj informací konzultace s odborníky. Jelikož nabídka seminářů a jiných možností je velmi omezená (hovoří o ní jen 4 dotázaní; 17,4 %), druhou nejvíce využívanou možností je studium odborné literatury (9 osob; 39,1 %). Nejméně, ale přesto využívaným zdrojem informací jsou diskuse s kolegy, které uvedlo 7 osob (30,4 %). Podíváme-li se blíže na doplňující možnost jiné, již zvolilo 8 osob, získáváme několik možností. U 4 z nich doplňkové vzdělání vůbec neproběhlo, 2 dotázaní zmínili studium pedagogiky a psychologie. Zaznamenali jsme také poznámku o praxi a „ptaní se za pochodu“.

Návazná otázka zjišťovala, zda by tlumočníci chtěli ze svého vzdělávání něco sdílet s kolegy. Celkem 14 odpovědí jsme z této otázky vyloučili, protože neměly pro naše šetření výpovědní hodnotu. Jednalo se o 11 případů, kdy

respondenti kolonku proškrtili, nebo je nic konkrétního nenapadlo. Zbylé 3 odpovědi uváděly pouze *odborná literatura* bez upřesnění autora a titulu.

Krom toho se v dotazníku sešla následující doporučení:

- projekt CO-Minor a publikace *Children and Justice*;
- film *10ème chambre* o srozumitelnosti justice;
- odborné semináře pořádané Komorou soudních tlumočnicků České republiky;
- workshop zaměřený na konkrétní téma, např. zvládání psychicky náročných situací v rámci tlumočení atd.;
- workshopy, odborné semináře soudních tlumočnicků, kde je možné probrat příslušnou problematiku s odborníky a případně kolegy (3krát zmíněno).

Ostatní profese

Na Grafu 20 vidíme, že „netlumočníci“ nejčastěji uváděli konzultace s kolegy ze stejného oboru. (v 11 případech, 57,9 % respondentů). Četnější výskyt než u tlumočnicků zaznamenalo také odborné organizované vzdělávání, které uvedlo 9 respondentů (47,4 %). Téměř shodně se umístilo studium odborné literatury, které získalo 6 hlasů (31,6 %), a konzultace s odborníky (zmíněno v 7 odpovědích, 36,7 %). Mezi jinými byla relevantní odpověď pouze *studium sociální práce*.

Následovala stejná otázka jako u tlumočnicků – doporučení vzdělávacích akcí a titulů. I v tomto případě se 11 osob nevyjádřilo, jeden respondent argumentoval tím, že je to individuální záležitost. Další obecné doporučení znělo: „*být vstřícný a chápavý*“, (A5) ani to však bohužel taky zcela neposkytuje odpověď na naši otázku. Větší možnosti seminářů se promítly i do doporučení, z nichž jsme vybrali ty nejkonkrétnější:

- justiční akademie v Praze, seminář pořádaný uznávaným psychiatrem se specializací na výslechy mladistvých obviněných;
- seminář v justiční akademii, akce pořádané Sdružením rodinněprávních a opatrovnických soudců;
- školení v dětské výslechovce; zkusit si na vlastní kůži vyslýchat dítě.

Diskuse

Tlumočníci a zástupci ostatních profesí nemají srovnatelné možnosti pro další

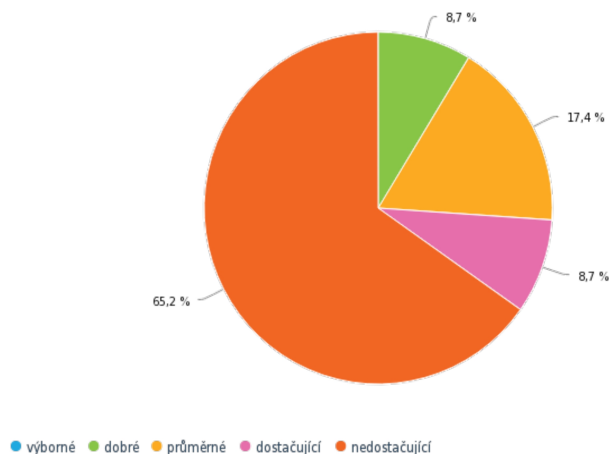
vzdělávání. V případě tlumočnicků těžiště praxe spočívá v konzultacích s odborníky, dále se opírá o samostudium odborné literatury a na posledním místě také o konzultace s kolegy. Jelikož organizovaných seminářů věnovaných této problematice je málo, většina respondentů se s nimi neseťkala. Jak však vyplývá z další otázky o spokojenosti s dostupnými možnostmi seminářů a vzdělávání, tlumočníci by možnost odborných seminářů uvítali. Největší zájem projeví o prakticky pojaté workshopy společně případně i s dalšími profesionály.

Zaujalo nás, že „netlumočníci“ spoléhají zejména na konzultace s kolegy, ačkoliv mají více možností seminářů věnovaných odborné problematice než tlumočníci. Semináře patří mezi o něco méně vyhledávanou možnost zvyšování odbornosti. Na pomyslné třetí příčce se umístila odborná literatura i konzultace s odborníky. Bohužel v rámci šetření nemáme k dispozici nějakou spolehlivou informaci, která by nám pomohla vysvětlit, proč se odborníci obracejí nejčastěji na své kolegy. Můžeme se tedy pouze domnívat, že se může jednat o poměrně flexibilní a efektivní řešení, které s nadsázkou může být k dispozici například ve vedlejší kanceláři. Proti podobnému sdílení zkušeností samozřejmě nelze nic namítat. Přesto jej nemůžeme považovat za plnohodnotnou náhradu seminářů. Na rozdíl od „nahodilých“ konzultací mohou vzdělávací semináře a workshopy nabídnout promyšlenou koncepci a poskytnout účastníkům komplexní náhled na projednávanou problematiku. Domníváme se, že jedno z možných řešení by bylo rozšíření již dostupných seminářů pro advokáty, zaměstnance policie a justice tak, aby se jich mohli zúčastnit i tlumočníci. Společné semináře by navíc představovaly možnost ke sdílení zkušeností mezi odborníky z jednotlivých oborů, čímž by se opět prohlubovala vzájemná spolupráce a zlepšovalo povědomí o práci kolegů.

7.3.2 Spokojenost s dostupnou doplňkovou kvalifikací

Tlumočníci

21. Dostupné možnosti vzdělávání pro jednání ve věcech mládeže považujete za:

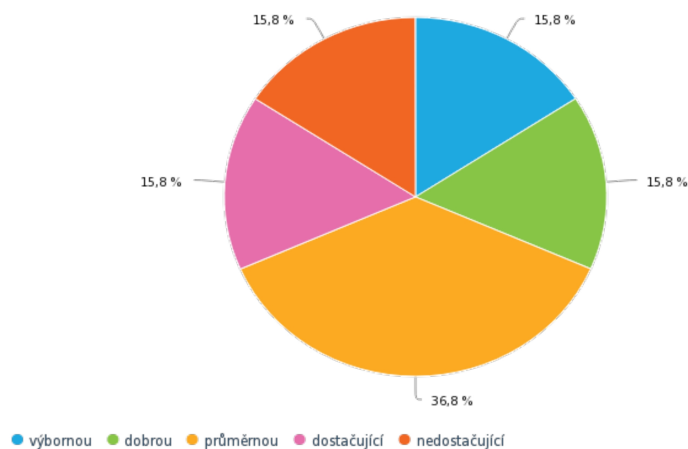
Graf 21: Spokojenost s dostupnou doplňkovou kvalifikací (odpovědi tlumočnicků)

S přihlédnutím k výsledkům předchozí otázky nás nepřekvapí, že tlumočníci považují možnosti organizovaného vzdělávání převážně za *nedostačující*, jak je označilo 15 osob (65,2 %). Jak dále vidíme na Grafu 21, jako průměrné vnímají možnosti dalšího vzdělávání 4 respondenti (17,4 %). Dvě dvojice (8,7 %) dotázaných se shodly, že vzdělávání je dobré a nebo dostačující.

Jelikož jsme u tlumočnicků poměrně neutěšenou situaci ve vzdělávání předpokládali, vznesli jsme také otázku, co by mohlo přispět ke zlepšení situace. Devatenáct účastníků vyjádřilo přání zúčastnit se prakticky pojatého semináře, který by se po teoretickém úvodu nejvíce věnoval nácviku praktických dovedností. V ideálním případě by byl lektorem někdo z praxe – psycholog, pracovník ZDC, úředník Ministerstva vnitra. Účastníci zmiňovali jednodenní i dvoudenní seminář. Objevily se i konkrétní požadavky, a to na: seminář s kontaktní výukou; vzdělávací akci obsahově zaměřenou na jednání a komunikaci s nezletilými. Ve třech odpovědích se navíc objevila myšlenka uspořádat školení napříč obory: seminář od orgánů, které tlumočení poptávají; dvakrát byl zmíněn společný workshop pro několik skupin zainteresovaných dospělých účastníků.

Ostatní profese

20. Dostupné vzdělávání ve věcech mládeže formou organizovaného vzdělávání, seminářů apod. považujete za:

Graf 22: Spokojenost s dostupnou doplňkovou kvalifikací (odpovědi ostatních profesí)

Domníváme se, že větší možnosti školení vedou k větší spokojenosti dotazovaných. Jak ilustruje Graf 22, v tomto případě zvolilo 7 účastníků (36,8%) šetření možnost *průměrné*. Jak je dále vidět, všechny další možnosti jsou zastoupeny rovnoměrně s hlasy 3 respondentů (15,8 %).

V otázce dalších doporučení ke zlepšení stavu nevedlo 9 účastníků žádný nápad, jedna osoba je dle svých slov spokojená se současným stavem. Mezi konkrétními nápady na akce nebo vzdělávací instituce můžeme započítat následující výčet: Za povšimnutí stojí poslední odrážka, na níž dva respondenti explicitně vyzývají k větší spolupráci mezi dospělými účastníky.

- Justiční akademie pracuje skvěle, umí zorganizovat i seminář na přání; „uvítala bych specializovaný kurz ekonomie - přece jen jsme právníci, nikoliv ekonomové“ (SZ17)

- školení speciálního výslechu dětského svědka pro tlumočnicka
- více empirie

Za povšimnutí stojí poslední následující bod, v němž dva respondenti explicitně vyzývají k větší spolupráci mezi dospělými účastníky.

- semináře, větší kooperaci tlumočnicků s ČAK; spojené semináře s policisty, advokáty a překladateli

Diskuse

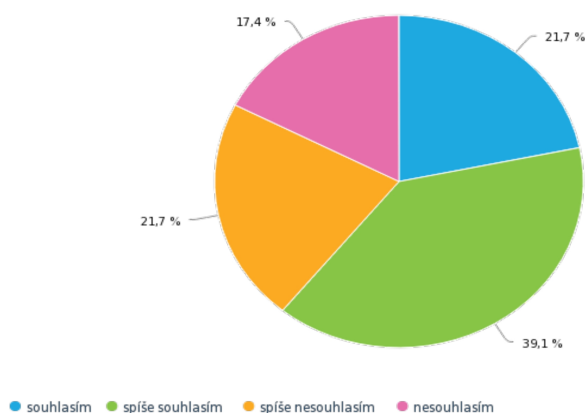
Tlumočníci jsou logicky daleko méně spokojeni se současným stavem vzdělávání, protože jejich možnosti jsou omezené. Vzhledem k praktické povaze všech zastoupených profesí většina respondentů vyjadřuje přání zaměřovat případné semináře empiricky a převážně prakticky. Zástupci obou skupin šetření by uvítali i možnost workshopu pod vedením odborného lektora z praxe a s možností uspořádat vzdělávací akci nejen v rámci jedné profese, ale rovněž pro další povolání (takže např. právníky, státní zástupce, soudce, soudní tlumočníky a překladatele, apod...).

Jak doplňovali mnozí respondenti, následující otázka, zda by tlumočníci měli mít podobně jako soudci zvláštní kurz pro soudní tlumočení nezletilým, má smysl pouze pokud se celkově změní současný vzdělávací systém pro tlumočníky a nebude zajištěno řádné vzdělávání. Jak jsme již nastínili, aktuálně se nabízí základní a doplňkové vzdělávací semináře pouze pro nejběžnější jazyky. Změna by se podle vyjádření tlumočnicků také měla týkat celkového systému soudního tlumočení. Přesto jsme poslední otázku věnovali případné myšlence, zda by tlumočníci měli mít podobně jako soudci či policisté zvláštní kvalifikaci pro úkony ve věcech mládeže.

7.3.3 Měli by mít soudní tlumočníci povinný zvláštní kurz věnovaný tlumočení pro nezletilé?

Tlumočníci

23. Tlumočníci by měli mít podobně jako soudci zvláštní kvalifikaci pro tlumočení úkonů ve věcech mládeže.

Graf 23: Povinný tlumočnický kurz o tlumočení pro nezletilé? (odpovědi tlumočnicků)

Na Grafu 23 vidíme, že 9 respondentů (39,1 %) mezi tlumočníky uvádí, že *spíše souhlasí* s povinnou kvalifikací pro dětská řízení u soudu. S tímto tvrzením také *souhlasí* 5 osob (21,7 %). Shodný počet tlumočnicků podle svých slov také *spíše nesouhlasí*; nesouhlas projeví 4 respondenti (17,4 %). Ti svůj odmítavý postoj komentují například takto:

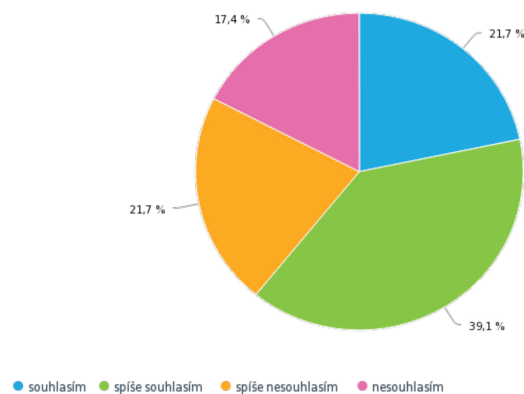
„Tlumočnick není jasnovidec a kvalita jeho práce velmi závisí na přípravě a zkušenosti v dané oblasti. Tragédií naší doby a společnosti je, že toto nebere zákonodárce na vědomí. Přála bych si, aby tlumočníci více bojovali za zlepšení podmínek pro svou práci. Kvalita naší práce nezávisí na výši pokut a přísnosti sankci, ale na podmínkách, za kterých tuto činnost vykonáváme. Tlumočnick není ani jasnovidec, ani nevolník, ani otrok.“ (T5)

„Nejdřív je třeba zajistit, aby zákonodárce vytvořil takové podmínky pro tlumočníky, aby mohli vykonávat svoji činnost pokojně a nerušeně, bez obav a uživit sebe a svoji rodinu, pak můžeme přejít ke specializaci tlumočnick pro děti a mládež. Tlumočnick pro mládež se totiž dnes neužívá.“ (T5)

„Můj názor je ten, že soudní tlumočníci se vzdělávají ve svém oboru, ale ohodnocení je stále mizerné /viz absence nového zákona o soudních tlumočnicích. Je jen málo soudců, kteří berou ohled na tlumočnicka v soudní síni, tj. že mají zpomalit při mluvení, kde se tlumočí tzv. šušotáží. A problém nastává v okamžiku, kdy je ustanoven 1 tlumočnick pro 2 sporné strany sedící naproti sobě. Tam už šušotáží tlumočit nelze.“ (T7)

Ostatní profese

23. Tlumočníci by měli mít podobně jako soudci zvláštní kvalifikaci pro tlumočení úkonů ve věcech mládeže.

Graf 24: : Povinný tlumočnický kurz o tlumočení pro nezletilé ? (odpovědi ostatních profesí)

Z Grafu 24 je patrné, že u této skupiny dotázaných převládala možnost *spíše souhlasím*, kterou zvolilo 8 respondentů (42,1 %). Čtyři osoby (21,1 %) vyjádřily souhlas a stejný počet dotázaných také píše nesouhlas. Nesouhlasily 3 osoby (15,8 %).

Diskuse

Názory obou skupin respondentů se podle výsledků šetření přiklání k tomu, že se s povinným speciálním vzděláváním pro tlumočníky v řízení s mládeží spíše souhlasí. Můžeme konstatovat, že poměrově jsou postoje tlumočnicků i dalších profesionálů relativně vyrovnané. Zatímco několik tlumočnicků si v posledním prostoru pro poznámky neodpustilo kritiku současného systému soudního tlumočení, z druhé skupiny respondentů se nechává slyšet pouze soudce: „*Práce s dětmi je velmi náročná, psychicky vyčerpávající, ovšem ne kvůli dětem, ale kvůli dospělým účastníkům řízení. Většinou soudců podceňovaná.*“ (S6) Z vyjádření tlumočnicků (viz kapitola 7.3.3) vyplývá, že aktuální systém vnímají jako nevyhovující. Někteří dotázaní zmiňují vysoké pokuty, nízké odměny a nepřilíš vstřícně nastavené pracovní podmínky pro tlumočníky. V součtu zde tlumočníci uvádí výčet problémů, které vnímají jako palčivější. Navíc požadavek absolvovat speciální školení pro tlumočení nezletilým z jejich pohledu může představovat pouze další rozšíření řady povinností, a tudíž se nelze divit, že s povinným vzděláváním i pro tlumočníky 39 % zástupců této profese nesouhlasí.

Z výsledků však také vyplývá, že 61 % dotázaných tlumočnicků se povinnému speciálnímu semináři či workshopu o soudním tlumočení pro děti a nezletilé nebrání. To může souviset například s celoživotním vzděláváním a neustálým sebezdokonalováním, které tvoří nedílnou součást tlumočnického řemesla a jež mnozí tlumočníci přijali za své. Zároveň pokud by se jednalo o podobný seminář jako pro soudce či policisty v rozsahu nanejvýš několika dnů, nemusela by absolvence kurzu představovat přílišnou časovou zátěž. U ostatních profesí lehce převládl souhlas s povinným vzděláváním pro soudní tlumočníky, což je do jisté míry logické, pokud pracovníci justice a policie povinně absolvují alespoň nějaký kurz se základními informacemi. Zároveň 37 % dotázaných z netlumočnických profesí uvádí, že se speciální kvalifikaci pro tlumočníky nesouhlasí, což odůvodňovali tím, že zvláštní vzdělání nepovažují za nutné.

V návaznosti na výsledky předchozích otázek věnovaných vzdělávání můžeme říci, že speciální workshop věnovaný soudnímu tlumočení pro nezletilé by tlumočníci jistě ocenili. Zároveň by účast na tomto semináři nemusela být nutně podmínkou pro tlumočení pro děti, jelikož se jedná o případy spíše minoritní a najít v případě potřeby tlumočnicka nejen se správnou jazykovou kombinací, ale i potřebným kurzem, by byla jen další přítěž. Ačkoliv by byly takové semináře dobrovolné, nepochybujeme, že by o ně tlumočníci projevíli zájem. Na základě odpovědí respondentů předkládáme ke zvážení i možnost školení spojit a organizovat pro zástupce různých zainteresovaných profesí.

8. Shrnutí

Pro výzkumné šetření jsme čerpali data celkem ze 30 dotazníků a 12 rozhovorů (23 tlumočnických, 19 od zástupců ostatních profesí; z toho 4 soudci, 3 státní zástupci, 1 policista, 2 sociální pracovníci a 9 advokátů). Výsledky jsme průběžně rozebírali a komentovali v návaznosti na otázky po logických celcích, přičemž jsme se snažili výsledky prezentovat také v rovině širších souvislostí.

Ve srovnání se závěry projektu CO–Minor–IN/QUEST můžeme konstatovat některá shodná zjištění. Zejména v porovnání s tlumočením pro dospělé účastníky dochází v zemích zapojených do projektu i v ČR k nižší frekvenci výskytu případů s nezletilým účastníkem řízení. Přesto však na českém území dochází k tlumočeným řízením s dětmi méně často. Z reakcí oslovených respondentů, kteří nám dotazník vyplnit nemohli, jelikož potřebnou zkušenost neměli, vyplývá, že soudní tlumočníci se často s tlumočením pro děti nesečkají za celou svou kariéru nikdy. Největší výskyt pro tlumočnický je zhruba 40krát ročně (včetně opakovaného tlumočení se stejným dítětem). Jedná se však o výjimečné případy a minoritní jazyky, pro něž je zapsaných pouze pár soudních tlumočnicků. Většina tlumočnicků uvádí, že se soudním tlumočením pro nezletilého se setkává v jednotkách ročně. Podle odpovědí ostatních respondentů je nejvyšší četnost, s níž se jedinec setká, zhruba 10 případů za rok. V belgickém výzkumu představuje 10 tlumočení za 3 roky minimální četnost. Naopak maximální hodnoty představují za dané období 40 výskytů a více. Při porovnání tedy můžeme konstatovat, že tlumočníci v ČR se průměrně pohybují na spodní hranici hodnot projektu CO-Minor-IN/QUEST. Tím se nám potvrzuje předpoklad, že k soudnímu tlumočení pro nezletilé v ČR sice dochází, ale méně často. Tento rozdíl lze zdůvodnit zejména odlišnou demografickou situací porovnávaných zemí, druhotně také snahou nezletilé jednat na policii či u soudu ušetřit. Navíc hraje roli také příslušnost jednotlivých soudů a dobrá jazyková výbavě dětí, jež jsou podle výpovědí respondentů často schopny naučit se jazyk poměrně rychle tak, aby tlumočnicka nepotřebovaly.

V otázce věku dětí a projednávané problematiky nelze naše závěry s belgickými zcela porovnat, protože belgický výzkum se zaměřoval výlučně na trestní právo. Z výpovědí všech dotázaných však vyplývá, že nejčastěji

projednávané jsou otázky rodinného a trestního práva. V první zmiňované kategorii je to nejčastěji konkrétně opatrovnictví, určení výše výživného, uznání otcovství, osvojení..., a to zejména u dětí starších 12 let, jelikož z pohledu práva jsou tyto děti již schopné formulovat svůj názor a soud jejich výpověď bere na vědomí. V trestním právu, které se nejvíce vztahuje na mladistvé mezi 15-18 lety převažují krádeže, drobná trestná činnost, kde nezletilí častěji figurují jako obvinění. Do role oběti se nejčastěji dostávají při vyšetřování fyzického násilí či pohlavního zneužívání. Nejčastěji zastoupenou kategorií z hlediska věku byli právě 15-18letí jedinci, respondenti z řad ostatních profesí zmiňovali ve větší míře také věkovou kategorii 11-14 let, která u tlumočnicků byla zmíněna výrazně méně.

Otázka na způsoby tlumočení do značné míry potvrdila dostupné teoretické informace, na základě nichž jsme se domnívali, že nejčastěji bude zastoupená konsekutiva (s notací i bez notace) a tlumočení z listu zejména ve formě poučení účastníků. Překvapivé byly ojedinělé výpovědi respondentů, které uváděly také simultánní tlumočení za použití techniky, která ovšem podle našich informací na policejních služebnách a u soudu dostupná standardně není. Nabízí se tedy otázka, jak simultánní tlumočení probíhalo, bohužel ji však pouze na základě našich dat nejsme schopni zodpovědět.

Oproti jedné z našich původních hypotéz nepovažují dotázaní soudní tlumočení pro děti výrazně obtížnější v porovnání s jednáním s dospělými účastníky řízení. Většina respondentů uvedla, že jednání s dítětem, ostatními dospělými odborníky ani zvládnání komunikační situace nehodnotí jako problematické. Přesto však tlumočníci i zástupci ostatních povolání většinou uvádějí, že pozorují rozdíly mezi jednáním s dítětem a dospělým. S ohledem na věk a předpokládanou kognitivní zralost nezletilého účastníka se dospělí odborníci snaží volit adekvátní formulaci otázek, odbornou terminologii buď nepoužívat vůbec, nebo v omezené míře, a častěji se ujišťují, zdali jim nezletilý rozuměl. Podle svých výpovědí svou komunikaci potřebám nezletilých uzpůsobují již osoby vedoucí rozhovor (soudci, státní zástupci, policisté), tlumočnick tedy provádí v nadsázce pouze jazykový převod již uzpůsobené promluvy. Na rovině dotazníků to navazuje i na přání zástupců ostatních profesí, aby tlumočníci neměnili formu sdělení, pokud o to vedoucí orgán výslovně nepožádají s adekvátním zdůvodněním. Tuto praxi zmiňuje také většina tlumočnicků, můžeme

tedy předpokládat, že se jedná o zavedený způsob práce, který vyhovuje všem zúčastněným odborníkům. Na rovině porovnání s belgickým výzkumem tento výsledek souhlasí s obecným doporučením badatelů, aby zodpovědnost za vedení rozhovoru odpovídající formou měla osoba vedoucí rozhovor, zatímco hlavní starostí tlumočnicka je věrný a adekvátní jazykový převod.

Podobné závěry jako u projektu CO–Minor–IN/QUEST jsme konstatovali v otázce vzájemné spolupráce a informovanosti. Salaetsová s Baloghovou vyzývají k prohloubení spolupráce, mezi pracovníky justice, policie, advokáty, tlumočnický i sociálními pracovníky. Za tímto účelem propagují belgické vědkyně společné vzdělávací akce pro zástupce všech nastíněných profesí, jež by mohly vést také k většímu vzájemnému pochopení. Z odpovědí respondentů této diplomové práce vyplynulo, že v drtivé většině případů je předmětem telefonické domluvy před tlumočením hlavně termín akce a velmi ve stručnosti nastíněná projednávaná záležitost. Až na výjimky neprobíhá žádná další koordinace (domluva rozesazení účastníků v místnosti, výběr nejvhodnějšího druhu tlumočení, stručné vysvětlení strategie rozhovoru s důrazem na klíčové požadované informace apod.). Stejně tak není zvykem dávat po akci tlumočnickovi zpětnou vazbu na jeho výkon. V otázce, jak se naučili odborníci vzájemně spolupracovat, jednoznačně převládla odpověď praxí (95,7 % tlumočnicků a 89,5 % ostatní). Dále respondenti shodně uváděli jako zdroj informací konzultaci přímo s danou osobou a rozhovor s kolegy. Tím se potvrdila hypotéza, že žádné společné semináře či cvičení zaměřené na vzájemnou spolupráci v ČR neprobíhají. Zde vidíme značný prostor ke zlepšení, který by mohl být přínosný pro všechny zúčastněné. Podobný výsledek jsme konstatovali také v otázce dostupného odborného vzdělávání. Zjistili jsme, že tlumočnicků mají méně možností se vzdělávat. Oproti tomu semináře pro ostatní profese sice existují, ale spíš nárazově a nejedná se o komplexní systém vzdělávacích akcí. Absence seminářů se promítla i do nespokojenosti s dosavadním systémem vzdělávání, který 65,2% tlumočnicků považuje za nedostatečný oproti 15,8 % ostatních odborníků, kteří sdíleli stejný názor.

Se spoluprací souvisí rovněž získávání materiálů a informovanost tlumočnicka před výkonem. Respondenti našeho šetření se neshodli na tom, jak často materiály k případu poskytují/dostávají, nicméně obě skupiny uvádějí jako

nejčastější informační kanál telefon. Dle svých slov se 95,6 % tlumočnicků a 89,5 % ostatních profesí domnívá že tlumočnick by měl předem vědět o tom, že jeho klientem bude mimo jiné dítě. Navíc 60,8 % tlumočnicků a 73,7 % dalších respondentů uvedlo, že orgán by měl přibírat tlumočnicka i na základě toho, že se bude jednat o řízení s dítětem. V dnešní době však tlumočnicki nemají možnost si do registru zanést žádné oblasti specializace a tím pádem zadavatelé nemají možnost se o jejich odbornosti informovat, pokud se předem neznají.

Tlumočnicki podobně jako v belgickém výzkumu zdůrazňují, že si o materiály aktivně říkají, což může být jednak projev řádné přípravy na zakázku, jednak ukázka toho, že zástupci justice a policie nechtějí vydávat více informací, než je nutné. Tato zdrženlivost může pramenit buď z nedůvěry a snahy ochránit informace, nebo ze zažitě představy tlumočnicka jako automatického překladače, který žádné doprovodné materiály ani nemá zapotřebí.

K velmi podobným závěrům jako belgický výzkum jsme dospěli také v otázce o rolích tlumočnicka. Z výpovědí všech zúčastněných vyplynulo, že tlumočnickovi přenechávají odpovědnost nejen za správný a věrný jazykový převod a funkčnost komunikace, ale také za uklidňování dítěte či ujasňování právnických termínů. Jak však podotýkají Salaetsová a Baloghová v letáčku s doporučeními, který je součástí projektové publikace, tlumočnick má na svých bedrech v takovém okamžiku příliš mnoho úkonů a velkou odpovědnost. Řešení by zde mohly představovat společné vzdělávací akce pro odborníky, které by mohly napomoci jasnějšímu vymezení rolí mezi dospělými účastníky a tudíž k jednoduššímu průběhu jednání.

9. Závěr

Tato diplomová práce se věnovala tématu soudního tlumočení pro nezletilé. V rámci první teoretické části se snažila shrnout hlavní relevantní fakta, která se týkají soudního tlumočení obecně a jeho praxe v České republice. Další část teoretického oddílu byla zaměřená na děti a nezletilé. Zkoumala jejich postavení před soudem či u policejních výslechů a nahlížela na děti také jako na účastníky komunikace a posluchače tlumočení. Pro samotné téma práce (soudní tlumočení pro děti) byl klíčovým zdrojem mezinárodní projekt CO-Minor-IN/QUEST, který se pod vedením Katalin Baloghové a Heidi Salaetsové doposud jako jediný problematice soudního tlumočení pro nezletilé v trestním řízení věnoval. Další poznatky v této části jsme čerpali z dostupné literatury renomovaných autorů, kteří se věnovali zejména soudnímu tlumočení. Významným zdrojem zde byly například publikace Holly Mikkelsonové, Alicie B. Edwardsové a Sandry Haleové. Základní materiál pro řešerši k českým poměrům soudního tlumočení představovala publikace Evy Gorgolové a Teodora Hrehovčíka & kolektivu.

V teoretické části práce věnované dětem jsme se nejprve snažili vystihnout, v jakém postavení se nezletilý může v ČR k soudnímu či policejnímu jednání dostat, přičemž jsme vycházeli z právního řádu ČR a materiálů soudů, policie a státních zastupitelství. V tomto kontextu jsme se také zmínili o zvláštnostech dítěte jako vyslychané osoby z pohledu policejní psycholožky Ludmily Čírtkové. Na obecné rovině komunikace s nezletilým jsme vycházeli zejména z díla Jeana Piageta, Josefa Langmeiera a Dany Krejčířové. Po tlumočnické stránce jsme se snažili shrnout relevantní dostupné informace, které většinou pocházejí buď z menších výzkumů (např. případové studie Anny Nilsenové nebo Lucie Solemové).

Druhou část diplomové práce tvořil empirický výzkum, jehož cílem bylo za pomoci dotazníkových šetření a rozhovorů zmapovat reálnou situaci a praxi soudního tlumočení pro děti na území České republiky. Kombinace zvolených metod se ukázala jako výhodná, jelikož jsme s jejich pomocí získali základní popis praxe soudního tlumočení pro děti v České republice. Vzhledem k počtu respondentů je zapotřebí na tuto diplomovou práci nahlížet spíše jako na prvotní šetření, na jehož základě sice nelze vyvozovat obecné závěry, ale které může

nabídnout náměty k dalším výzkumům.

Zjistili jsme, že soudní tlumočení pro děti představují poměrně vzácné případy. Dochází k nim nejčastěji u dětí od 7 let výše nejen v oblasti trestního práva (zejména krádeže, pedofilie a zneužívání), kde je zaručeno tlumočení všem účastníkům, kteří dostatečně neovládají jazyk jednání, ale také v rodinném právu (opatrovnictví, výše výživného, určování otcovství). Jako druh tlumočení se dle našeho šetření používá nejvíce konsektivní tlumočení s notací i bez ní, tlumočení z listu (zejména pokud se jedná o úvodní poučení) a šušotáž. Pouze okrajově jsme ve výpovědích narazili na simultánní tlumočení, bohužel však z našeho šetření nelze zjistit, zdali se skutečně jednalo o simultánní tlumočení např. s pomocí šeptáku, přenosné tlumočnické kabiny, apod. Jako další námět na výzkumné šetření se nabízí otázka, který druh tlumočení by se při tlumočeném jednání s nezletilým používal vzhledem k jakému účastníkovi.

Podle popisu respondentů neprobíhá takřka žádná spolupráce mezi jednotlivými dospělými účastníky řízení (policisté, představitelé justice, advokáti, sociální pracovníci), spoléhá se spíše na profesionální výkony všech zúčastněných, které dle současné praxe nemusí být koordinované. Ačkoliv tento přístup může relativně fungovat, domníváme se, že se nejedná o nejefektivnější způsob. Jako alternativu nabízíme myšlenku organizovat společné vzdělávací akce pro dospělé odborné účastníky tlumočených jednání. Tyto akce by trvaly 1-2 dny, byly prakticky zaměřené a podíleli by se na nich lektori z praxe. Zároveň by dávaly účastníkům možnost více porozumět svým kolegům z jiných profesí a jejich práci.

V otázce vzájemného porozumění profesemi jsme došli ke stejným závěrům jako projekt CO-Minor-IN/QUEST. Z obou výzkumů vyplývá, že role jednotlivých dospělých účastníků nejsou jasně definované. Následkem toho se řada dalších účastníků jednání domnívá, že kromě jazykového převodu a funkční komunikace se tlumočnick stará i o duševní pohodu dítěte či vysvětluje právní terminologii či uzpůsobuje svůj jazykový projev nezletilému. Tyto úkoly však odporují např. Etickému kodexu KST ČR. Zároveň protirečí i častému požadavku soudů a policie, aby tlumočnick tlumočil věrně a co nejpřesněji, přičemž nastavení vhodného tónu jednání je starostí osoby vedoucí rozhovor. Jak vyplynulo z obou šetření, problematické není pouze vnímání role tlumočnicka „netlumočnický“, ale

také přístup tlumočnicků, kteří na sebe někdy dobrovolně berou větší zátěž, než jim přísluší. Také zde se domníváme, že řešení by mohlo vzejít z prohloubení vzájemné spolupráce mezi jednotlivými odborníky a institucemi. Lepší spolupráce a pochopení úlohy tlumočnicka by také mohlo mít za následek schválení novely Zákona o znalcích a tlumočnících, který by zaručil již dlouho požadované důstojné podmínky pro výkon práce soudního tlumočnicka. Dobré podmínky by navíc zvýšily motivaci tlumočnicků dále na sobě pracovat a vzdělávat se.

V neposlední řadě výzkumné šetření v rámci diplomové práce potvrdilo také hypotézu o absenci zvláštních tlumočnických školení zaměřených na soudní tlumočení pro nezletilé. Jak se ukázalo, ačkoliv další profese základním kurzem o soudních jednáních s nezletilými prochází, jedná se spíše o jednorázovou záležitost často bez dalšího prohloubení a návaznosti. Dotázaní respondenti našeho šetření by bez ohledu na svou profesi upřednostnili prakticky zaměřené workshopy vedené odborníky a zamýšlené pro všechny profese, které se se soudním tlumočením pro děti mohou ve své praxi setkat. Tyto vzdělávací akce by navíc vhodně korespondovaly s myšlenkou celoživotního vzdělávání tlumočnicků.

Bibliografie

Primární literatura

BAIGORRI-JALÓN, Jesús; RUSSO, Mariachiara (2015). Interpreting in Legal Settings, an Introduction. *TRANS*, núm. 19.1.2015, *Monográfico* str. 11-14.

BALOGH, Katalin; SALAETS, Heidi. 2015. *Children and justice. Overcoming Language Barriers*. Cambridge: Intersentia Ltd.

BALOGH, Katalin; SALAETS, Heidi, VAN SCHOOR, Dominique. 2018. *Interpreter-mediated Child Interviews – Tools for Interprofessional Training*. Leuven: Lannoo Campus.

BERK-SELINGSON, Susan. 1990. *The Bilingual Courtroom: Court Interpreters in the Judicial Process*. Chicago: University of Chicago Press.

BORTLOVÁ, Veronika. 2014. Tlumočník a právo na tlumočníka jako komponent práva na spravedlivý proces v českém civilním procesu. [Diplomová práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ipnlnd/Veronika_Bortlov_DP_Tlumonk.pdf.

COLIN, Joan; MORRIS, Ruth. 1966. *Interpreters and the Legal Process*. Winchester: Waterside Press.

ČEŇKOVÁ, Ivana. 2001. *Teorie a didaktika tlumočení I*. Praha: Ústav translatologie FF UK.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila (2002). Oběti znásilnění. In *Kriminalistika*, 2002, roč. 35, č. 3, str. 197.

DINGOVÁ, Nad'a; KONDÝSKOVÁ, Ema. 2008. *Soudní tlumočení pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka.

DORFL, Luboš. 2009. *Zákon o znalcích a tlumočnících: komentář*. Praha: C. H. Beck.

ECBA & EULITA. 2015. *Vademecum: Zásady pro efektivnější komunikaci správnými tlumočníky a překladateli*. [online]. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: https://static.kstcr.cz/data/uploaded/1445095221878749/Vademecum_tlumoceni_cz.pdf.

EDWARDS, Alicia Betsy. 1995. *The Practice of Court Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins.

GILLHAM, Bill. 2007. *Developing a Questionnaire*. New York: Continuum.

GILLHAM, Bill. 2005. *Research Interviewing: A Practical Guide*. Maidenhead: Open University Press.

GONZÁLEZ, Roseann; VÁSQUEZ, Victoria; MIKKELSON, Holly Mikkelson. 1991. *Fundamentals of Court Interpretation: Theory, Policy and Practice*. Durham, North Carolina: Carolina Academic Press.

GORGOLOVÁ, Eva a kol. 2007. *Soudní tlumočení v teorii a praxi*. Praha: nakladatelství Šel, s.r.o.

HALE, Sandra Beatriz. 2004. *The Discourse of Court Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins.

HALE, Sandra Beatriz; NAPIER, Jemina. 2013. *Research methods in interpreting – A practical Resource*. London: Bloomsbury.

HATIM, Basil; MASON, Ian. 1990. *The Discourse and the translator*. London: Longman.

HERTOG, Erik (2000). Language as a human right: the challenges for legal

interpreting. In *Interpreting in the 21st century*. GARZONE, Guiliana; VIEZZI, Marzo (eds). Amsterdam: John Benjamins, 2000. str. 145-158.

HORVÁTH, Ildikó. 2012. *Interpreter Behaviour – A psychological approach*. Budapest: Prime Rate Kft.

CHOVANEC, Jan, BÁZLIK, Miroslav, HREHOVČÍK, Teodor. 2013. *Soudní překlad a tlumočení*. Praha: Woters Kluwer.

JANDOVÁ, Miroslava. 2008. *Zvláštnosti výslechu dětí*. [Diplomová práce]. Praha: Univerzita Karlova.

JANOŠEK, Jaromír & kol. 1984. *Sociální psychologie*. Praha: SPN.

KOUDELKOVÁ, Zuzana. 2016. *Soudní tlumočení pro nerodilé mluvčí (ČR)*. [Diplomová práce]. Praha: Univerzita Karlova.

LANGMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.

MAREČKOVÁ, Kateřina. 2009. *Specifika tlumočení pro žáky se sluchovým postižením*. [Diplomová práce]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/k7ubu6/58844-92477663.pdf>

MASON, Marianne. 2008. *Courtroom interpreting*. Lanham: University Press of America.

MIKKELSON, Holly. 2016. *Introduction to Court Interpreting*. London and New York: Routledge.

MIKKELSON, Holly (2010). Consecutive or simultaneous? An Analysis of Their Use in the Judicial Setting. In *Accross the Board*, Australian Sign Language

Interpreters Association, 2010. Vol.5-1, str. 4-7.

MOEKETSI, R.H. 1999. *Discourse in a Multilingual and Multicultural Courtroom: A Court Interpreter's Guide*. Pretoria: JL Van Schaik.

NILSEN, Anne Birgitta. 2013. *Exploring Interpreting for Young Children*. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://oda.hioa.no/en/exploring-interpreting-for-young-children/asset/dspace:5174/1021858.pdf>.

NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef & kol. 2008. *Kriminologie*. Praha : ASPI Publishing.

OZOLINS, Uldis (2013). Role Playing "Pumpkin". In *Interpreting in a Changing Landscape: Challenges for Research and Practice*. SCHÄFFNER, Christina; KREDENS, Krysstof; FOWLER, Yvonne (eds.). Amsterdam: John Benjamins, 2013. str. 31-43.

PEŠOUTOVÁ, Irena. 2005. *Specifika tlumočení pro děti*. [online]. [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/85-specifika-tlumoceni-pro-deti>.

PIAGET, Jean; INHELDER, Bärber. 2014. *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.

PÖCHHACKER, Franz. 2004. *Introducing Interpreting Studies*. London: Routledge.

PÖCHHACKER, Franz (ed.) 2015. *Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*. London and New York: Routledge.

PRŮCHA, Jan. 2011. *Dětská řeč a komunikace – poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada Publishing.

RAYES, Barbara & kol. *Introduction to medical Interpreting – Section 8 –*

Interpreting for Children – [online]. [cit. 2019-04-06]. Dostupné z:
<file:///D:/Downloads/Interpreting%20for%20Children.pdf>.

REICHEL, Jiří. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing.

SALAETS, Heidi; BALOGH, Katalin (2015). CO-Minor-IN/QUEST Improving interpreter-mediated pre-trial interviews with minors. *TRANS*, núm. 19. 1. 2015, *Monográfico* 57-76.

SILVERMAN, David. 2007. *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage.

SPURNÝ, Joža. 2003. *Psychologie výslechu*. Praha: Portál.

SOLEM, Lucie (2015). Interpreting Techniques. In *Children and Justice: Overcoming Language Barriers*. BALOGH, Katalin; SALAETS, Heidi (eds). Intersentia: Antverp, 2015. str. 281–310.

STAVINHOVÁ, Jaruška & HLAVSA, Petr. 2003. *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Doplněk.

ŠVÁBOVÁ, Kateřina. 2013. *Soudní tlumočení jako komunikační proces*. [Diplomová práce]. Praha: Univerzita Karlova.

TCHUŘ, Aleš. 2015. *Systém vzdělávání v Policii České republiky*. [Bakalářská práce]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z:
https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/32251/tchu%C5%99_2015_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

VAN SCHOOR, Dominique. 2013. *Interpreter-mediated interviews of child witnesses and victims: status quaestionis*. [Diplomová práce]. Antverpy: KU Leuven.

WADENSJÖ, Cecilia. 1998. *Interpreting as interaction*. Harlow: Addison Wesley Longman Limited

WAGNER, Anne; CACCIAGUIDI-FAHY, Sophie. 2006. *Legal Language and the Search for Clarity*. Bern: Peter Lang.

Online a audio zdroje

Čekání právníků na soudcovský talár se prodlouží na pět let. Reportáž ČT z 28.5. 2018. [online]. [cit. 2019-05-11] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2491882-cekani-pravniku-na-soudcovsky-talar-se-prodlouzi-na-pet-let-novinkou-jsou-jednotne>.

Děti před soudem – Evropská studie. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <http://www.childreninjudicialproceedings.eu/Home/Default.aspx>.

Etický kodex KST ČR. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/kst-cr-eticky-kodex>

EULITA . *Code of Ethics*. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://eulita.eu/wp/code-ethics/>.

Evidence znalců a tlumočnicků. [online] [cit. 2019-05-15]. Dostupné z: [http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/\\$\\$\\$SearchForm?OpenForm](http://datalot.justice.cz/justice/repznatl.nsf/$$$SearchForm?OpenForm).

Evropská justiční vzdělávací síť. [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <http://www.ejtn.eu/>.

GESSE, Tanya. (2004). *Lunch with a legend: Peter Less*. [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://aiic.net/page/1665/lunch-with-a-legend-peter-less/lang/1>.

HOFSCHEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte*. E-právo (17. 10. 2017). [online]. [cit. 2019-04-04]. Dostupné z:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.

HULAN, Tomáš. 2016. *Pražská policie otevřela další výslechovou místnost*. Policie ČR (9. 6. 2016)[online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prazska-policie-v-techto-dnech-otevrela-dalsi-specialnivyslechovou-mistnost.aspx>.

Komora soudních tlumočnicků ČR. [online]. [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: <https://www.kster.cz/cz>.

Jája a Pája. [online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyslechove-mistnosti.aspx>.

Justiční akademie. [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/>.

LÉKO, Kristian. 2017. *Soudce může kvalitně rozhodovat, je-li v dané oblasti odborníkem*. Česká pozice 5. 10. 2017 [online]. [cit.2019-03-12]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/soudce-muze-kvalitne-rozhodovat-jeli-v-dane-oblasti-odbornikem-pwg-/tema.aspx?c=A171004_012242_pozice-tema_lube.

Nářízení Rady (ES) 2201/2003. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://publications.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/1b50177e-644e-4862-a964-7bff38478439>.

Návrh novely Zákona o znalcích a tlumočnících. [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=73&CT1=0>.

Nejvyšší státní zastupitelství ČR. [online]. [cit. 2019-03-6]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz>.

Nový občanský zákoník – Zákon 89/ 2012 Sb. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Ochrana dětí. Nejvyšší státní zastupitelství ČR. [online]. [cit. 2019-02-25].
Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/ohroene-osoby-a-pokozeni/ochrana-deti>.

Policejní akademie – kalendář kurzů. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z:
https://www.polac.cz/g2/view.php?inf_stud/kata18/kata18.html.

Poslanci se přeli o „nucení“ k překladům, tlumočníci se budou řídit vlastním zákonem. Česká justice (6. 3. 2019). [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z:
<https://www.ceska-justice.cz/2019/03/poslanci-se-preli-nuceni-k-prekladum-tlumocnici-se-budou-ridit-vlastnim-zakonom/>.

Průvodce novelou zákona o advokacii z Bulletinu ČAK. [online]. [cit. 2019-05-15]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pruvodce-novelou-zakona-o-advokacii?browser=mobi>.

Seminář *Děti a mladiství pro soudce a státní zástupce.* [online]. [cit. 2019-03-12].
Dostupné z: https://asja.jacz.cz/index.php?pageid=1002&course_id=10028.

Seminář *Opakování rodinného práva pro opatrovnické soudce.* [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: https://asja.jacz.cz/index.php?pageid=1002&course_id=9554.

Seminář *Únosy a přeshraniční případy.* [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z:
https://asja.jacz.cz/index.php?pageid=1002&course_id=9743.

Seminář *Vývojová psychologie a psychopatologie pro soudce.* [online]. [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: https://asja.jacz.cz/index.php?pageid=1002&course_id=10018.

Soudní tlumočníci se budou řídit samostatným zákonem. Česká justice (9. 11. 2018). [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z:
<http://www.ceska-justice.cz/2018/11/soudni-tlumocnici-se-budou-ridit->

[samostatnym-zakonom-odmeny-se-zvysi/](#).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října. 2010.

[online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z:

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:280:0001:0007:cs:PDF>.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012.

[online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z:

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:142:0001:0010:CS:PDF>

Štětínská, Soňa. 2016. *Speciální výslechové místnosti*. Policie ČR (5. 8. 2016).

[online]. [cit. 2019-05-11]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/krajske-reditelstvi-severomoravskeho-kraje-zpravodajstvi-specialni-vyslechove-mistnosti.aspx>.

Úmluva o právech dítěte. (1989). [online]. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z:

<https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. [online]. [cit. 2019-03-11].

Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/umluva.pdf>.

Universal Declaration of Linguistic Rights. (1998) [online]. [cit. 2019-03-11].

Dostupné z: https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals389.pdf.

VLACHOVÁ, Alena & KOPEČKOVÁ, Andrea. (2016). *Ochrana procesních práv nezletilých v řízení před soudem*. E-právo (20. 7. 2016). [online]. [cit. 2019-04-04]. Dostupné z:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/ochrana-procesnich-prav-nezletilych-v-rizeni-pred-soudem-101418.html>.

Vzdělávací semináře ČAK. [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z:
<https://www.cak.cz/scripts/modules/diary/default.php?calid=1&statusid=1/>.

Vzdělávání sociálních pracovníků. Sociální odbor Libereckého kraje. [online].
[cit. 2019-03-11]. Dostupné z:
<https://odborsocialni.kraj-lbc.cz/page2149/Registrace-socialnich-sluzeb/6-kvalifikacni-pozadavkyvzdelavani>.

Vybavení speciální výslechové místnosti. 2011. Ministerstvo vnitra (červen 2011).
[online]. [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/standard-vybaveni-specialni-vyslechove-mistnosti-pro-detskeho-ucastnika-trestniho-rizeni.aspx>.

Vzdělávání soudců v Justiční akademii povinné není, ale... Parlamentní listy (29.
6. 2014). [online]. [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Vzdelavani-soudcu-v-Justicni-akademii-povinne-neni-ale-325090>.

Workshop Policie ČR A KST ČR. [online]. [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <https://www.kstcr.cz/cz/akce/tlumoceni-vyslechu-pro-policii-interaktivni-workshop>.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.). [online]. [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

Zákon o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.). [online]. [cit. 2019-03-08].
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

Zákon o znalcích a tlumočnících (č. 36/1967 Sb.). [online]. [cit. 2019-03-08].
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1967-36> .

Seznam použitých zkratek

- **A** - advokát
- **Avidicus** – evropský projekt zaměřený na použití videokonferencí v trestním řízení (několik běhů mezi léty 2008–2014)
- **CO–Minor–IN/QUEST** – *Cooperation in Interpreter-Mediated Questioning of Minors*; mezinárodní projekt zaměřený na spolupráci dospělých účastníků soudního řízení při tlumočení pro děti v případech trestního práva
- **CŽV** – cyklus celoživotního vzdělávání
- **ČAK** – Česká advokátní komora
- **ČKTZJ** – Česká komora tlumočnicků znakového jazyka
- **ECBA** – Evropská asociace obhájců (*European Criminal Bar Association*)
- **EJTN** – Evropská justiční vzdělávací síť (*The European Judicial Training Network*)
- **EULITA** – Evropská asociace soudních tlumočnicků a překladatelů (*European Legal Interpreters and Translators Association*)
- **Grotius** – evropský projekt na podporu interdisciplinární spolupráce mezi odborníky z právní oblasti a soudními tlumočníky a překladateli (rok 2001)
- **ImPLI** – *Improving Police and Legal Interpreting*; evropský projekt pro zlepšení soudního tlumočení zejména při výsleších na policii, do něhož se zapojila i ČR (2011–2012)
- **JA** – Justiční akademie v Kroměříži
- **KST ČR** – Komora soudních tlumočnicků České republiky
- **KU Leuven** – Katolická univerzita v Lovani
- **MVČR** – Ministerstvo vnitra České republiky
- **NSZ ČR** – Nejvyšší státní zastupitelství České republiky
- **OPU** – Organizace pro pomoc uprchlíkům
- **OSPOD** – Orgán sociálně-právní ochrany dětí
- **OSŘ** – Občanský soudní řád
- **P** - policista

- **PČR** – Policie České republiky
- **PF UK** – Právnická fakulta Univerzity Karlovy
- **S** – soudce
- **SKPV** – Služba kriminální polivie a vyšetřování
- **SP** – sociální pracovník
- **SROS** – Spolek rodinněprávních a opatrovnických soudců
- **SVM** – speciální výslechová místnost
- **SZ** – státní zástupce
- **SP** – sociální pracovník
- **T** – tlumočník
- **TRAFUT** – *Training for the Future*; evropský projekt zaměřený na spolupráci jednotlivých odborných účastníků trestního řízení (mezi roky 2011–2012)
- **UNICEF** – Dětský fond Organizace spojených národů
- **ZDC** – Zařízení pro děti–cizince